

**Gemeentehuis
Leidschendam - Voorburg**

Raadhuisplein 1

Analyse met waardestelling

x oktober 2023

C O N C E P T

5 oktober 2023

Object gegevens

Raadhuis Leidschendam
Raadhuisplein 1
2264 BP Leidschendam

Kadastraal: Veur B 4122
Status: Rijksmonument
inschrijving register: 11 november 1998
Monument nummers: complex: 510317
raadhuis: 510318
lantaarnpalen: 510319

Inhoud

pag.	Hoofdstuk
2	Object gegevens
3	Inleiding
4	1. Samenvatting en conclusies
4	2. Aanbevelingen
5	3. In hoofdlijnen: vier bouwfases
6	4. Bouwfases 1939 - 1981
7	4.1 1939 - 1941: Kropholler I
12	4.2 1953 - 1956: Kropholler II
16	4.3 1956: Kropholler III
17	4.4 1959 1961: Kropholler IV
20	4.5 1969: Kranendonk I
23	4.6 1970 (?): Kropholler V
24	4.7 Plannen 1975
25	4.8 1976: Kranendonk II
26	4.9 1977: Kranendonk III
27	4.10 1977: Kranendonk IV
31	4.11 1978 - 1981: Kranendonk V
38	4.12 1954 versus 1981
39	5. 2009: Studie NERA / BAM
40	6. Bouwfase 2015
46	6.1 2015: Ingrepen in het Raadhuis uit 1941
48	7.1 Vergelijking 1: <i>Noordwijkerhout</i>
49	7.2 Vergelijking 2: <i>Valkenswaard</i>
50	8. Waardering
52	9. Bronnen
52	Colofon

Bijlagen

A	Redengevende omschrijvingen Rijksmonumenten
B	Over ir. A. van Kranendonk (1917 - 1991)
C	Over R.J. Veendorp (1905-1982)

Inleiding

In opdracht van de gemeente Leidschendam-Voorburg is dit rapport opgesteld. Aanleiding hiervoor is de planvorming voor uitbreiding van het gebouw, met onder andere een nieuwe, grotere raadzaal.

Ons is gevraagd om meer inzicht te geven in de historische en architectonische ontwikkeling van dit complex, en in de factoren die hierin een rol hebben gespeeld, om zo de plannen in die context te kunnen ontwikkelen en beoordelen.

Het werk van Kropholler is grotendeels bekend als architectonisch en historisch waardevol, terwijl de jongste bouwdelen, uit 1981, relatief jong zijn. In overleg is ervoor gekozen om dit rapport niet geheel als een 'bouw-historische verkenning' op te zetten, maar de nadruk vooral te leggen op het beschouwen en waarderen van de verschillende bouwvolumes en de architectonische overwegingen. Details zullen hierin wel een ondersteunende rol spelen.

Voor het onderzoek hebben we gebruik kunnen maken van bezichtigingen ter plaatse in september 2023, die overigens ook aansloten bij een eerder bezoek van ons bureau in 2012. Daarnaast gaven het Kropholler-archief van het NAI in Rotterdam, en het eigen archief van de gemeente - met dank aan archivaris R. Staal - veel kostbare informatie.

De foto's die niet van een noot [x] zijn voorzien, zijn gemaakt door VB erfgoed & architectuur.

Vianen, oktober 2023

* Dit rapport is opgemaakt op formaat A3, om de verschillende tekeningen goed leesbaar te maken.

1. Samenvatting en conclusies

Het gemeentehuis van de gemeente Leidschendam-Voorburg bestaat vandaag uit een complex dat in de afgelopen 84 jaar in stappen gegroeid is rondom de eerste kern: het raadhuis van architect A.J. Kropholler. De uitbreidingen uit 1961 en 1981 zijn tot stand gekomen na grondige onderzoeken en vormstudies, waarbij de ideeën van Kropholler steeds een grote rol hebben gespeeld: in 1961 was hij zelf ook de architect, die in de uitwerking zijn ambities stevig moest reduceren naar het mogelijke binnen de beperkte middelen, later stond ir. Van Kranenburg voor de taak zich tot het traditionalistische gebouw te verhouden; een proces dat geduurd heeft van 1969 tot 1981.

De archieven in Rotterdam en Leidschendam geven een goed beeld van wat beide architecten voor ogen heeft gestaan; naast de gerealiseerde gebouwdelen, maken de ontworpen varianten duidelijk wat de prioriteiten waren, en welke mogelijkheden destijds als goed of als acceptabel werden beschouwd. Ook wat het gebouw *niet* is, maar *had* kunnen zijn, is hier van betekenis bij wat opgemerkt kan worden over deze architectuur.

Het raadhuis uit 1940 is geen rationeel gebouw - verre van. Ook na 15 jaar modernistische architectuur, plaatselijk in Nederland, hielden Kropholler en zijn opdrachtgevers vast aan de anti-moderne bouwstijl die vooral soliditeit, trots en macht moet uitstralen. Al snel werd duidelijk dat meer ruimte benodigd was: een groeiend aantal ambtenaren, en het dichtbij willen hebben van verschillende gemeentelijke diensten maakten uitbreiding wenselijk. De na-oorlogse schetsen en ontwerpen van Kropholler bouwden steeds voort op een sterk symmetrisch plan, en ook op een voortzetting van de bestaande vormtaal in baksteen en leien daken. In 1961 was er slechts financiële ruimte voor de uitvoering van een zeer beperkt deel van de grootse plannen.

Toen Van Kranendonk de draad oppakte die Kropholler moest loslaten vanwege diens hoge leeftijd, heeft hij een tijd lang gespeeld met het loslaten van het beeld van een 'voltooid gemeentehuis volgens het plan-Kropholler'. Plannen voor uitbreidingen los van het raadhuis, of voor asymmetrische aanbouwen, getuigen hiervan. Na de tweede wereldoorlog zijn uitingen van macht en monumentaliteit, inclusief de symmetrie, lange tijd besmet geweest. Toch is ook Van Kranendonk uiteindelijk uitgekomen op de symmetrische hoofdvorm: in het vooraanzicht volledig traditioneel, en in de achtervleugel in een lichtere eigen stijl, afwijkend van maar aansluitend bij de Kropholler-delen. Deze afwegingen zijn kernachtig weergegeven in een interview met Van Kranendonk (afb. 66).

Zoals Kropholler een anti-modernist was, stond Van Kranendonk kritisch tegenover het al te zakelijke, en het al te neutrale van de 'nieuwe zakelijkheid', die in die tijd in zijn nadagen verkeerde. Vergeleken met zijn voorganger was hij minder dogmatisch, en flexibeler in zijn ontwerpproces.

Concluderend zijn er in de ontwikkeling twee lijnen te benoemen: de eerste is die van continuïteit: deze is behoudend, materieel-tactiel, en symmetrisch. niet expliciet, maar wel aanwezig is ook de rooms-katholieke 'zuil' die nog aanwezig was halverwege de 20e eeuw: Zowel Kropholler, Van Kranendonk, als diens leermeester Granpré Molière waren katholiek, en werkten allen ook voornamelijk voor katholieke opdrachtgevers.

De tweede lijn laat een ontwikkeling zien: van de gewichtige symboliek van het raadhuis (1940), via de meer rationele vormgeving van de zijvleugels (1961), naar de achtervleugel, die niet meer meegaat met de monumentaliteit van Kropholler maar kiest voor een meer open structuur, waarbinnen ook plaats is voor grilligheden en asymmetrieën (1981). Vooral de *buitenschil* en de *structuur* van deze bouwfasen zijn waardevol, de interieurs hierbinnen zijn steeds lichter en veranderlijk geweest, en niet waardevol.

Kropholler mag een grotere naam hebben dan Van Kranendonk, in de waardering gaat het niet zozeer om de naam, maar zeker ook over het kunnen aflezen van culturele opvattingen en veranderingen - in een architectonisch geheel, dat met grote aandacht tot stand is gekomen. De modernisering uit 2015 hebben er toe geleid dat het gebouw lichter en bruikbaar is geworden, en de langwerpige achtervleugel beter herkenbaar is in het interieur. Wel kan betreurd worden dat toen in het oude raadhuis (1940) ook veel vloerafwerkingen vervangen zijn in witte gietvloeren, waarmee zowel de herkenbaarheid als de 'zwaarte' van deze eerste bouwfasen juist zijn verminderd. Verder zijn zowel het raadhuis als de latere uitbreidingen nog behoorlijk gaaf.

2. Aanbevelingen

Een nieuwe ingreep in het gebouw zal plaatsvinden in de al bestaande reeks van uitbreidingen, die zich alle op een zorgvuldig gedefinieerde manier verhouden tot het oorspronkelijke raadhuis. Wijzigingen en toevoegingen moeten gemotiveerd kunnen worden vanuit een bewust gekozen stellingname ten aanzien van de historische continuïteiten en ontwikkelingen.

De plaats voor de grote binnentuin is sprekend voor de ontwerphouding van Van Kranendonk: na het voltooien van de symmetrie aan de voorzijde, achtte hij de verdere uitbreidingen als dienstbaar en ondergeschikt aan de imposante architectuur van Kropholler, en liet hij ook de achtergevel van het raadhuis - dat als kern herkenbaar zou blijven - volledig in het zicht.

Kranendonk was vertrouwd met het werk van Kropholler en hij heeft in zijn uitbreidingen de monumentale en conservatieve aspecten van zijn voorganger gerespecteerd. De samenhang tussen de oudere en de jongere bouwdelen is in dit complex een op zichzelf staande kwaliteit. De achtervleugel van Kranendonk (1978-1981) valt nog buiten de rijksmonumentale bescherming, maar is als architectonische structuur zeker waardevol binnen de post-1965 (her-)waardering, bescherming als gemeentelijk monument is te overwegen.

De centrale as is gedurende de gehele ontwikkeling een symmetrie-as geweest voor de hoofdopzet van het gebouw. De keuze van Van Kranendonk om het raadhuis vrij te houden aan de centrale binnentuin, op deze as, is niet te negeren en dwingt om het nieuwe ontwerp hier op af te stemmen.

3. In hoofdlijnen: vier bouwfasen

1939 - 1941

afb. 1: 1945 [2]

A.J. (Alexander Jacobus) Kropholler (1881-1973)

afb. 5 Kropholler [5]

1960 - 1961: uitbreiding links

afb. 2: 1961 [2]

A.J. Kropholler i.s.m.
R.J. (Reurt Jan) Veendorp (1905-1973).

afb. 6: 1961: de burgemeester wordt gefeliciteerd door Kropholler bij de opening van de nieuwe vleugel [3]

1980-1981: uitbreiding rechts en achter

afb. 3: 1981 [2]

Thunnissen - Van Kranendonk - Bečka

A. (Antoon) van Kranendonk (1917-1991)
(Henri Thunnissen (sr.) - overleden)
André Thunnissen (1921-2014)
Mik Bečka (1936-)

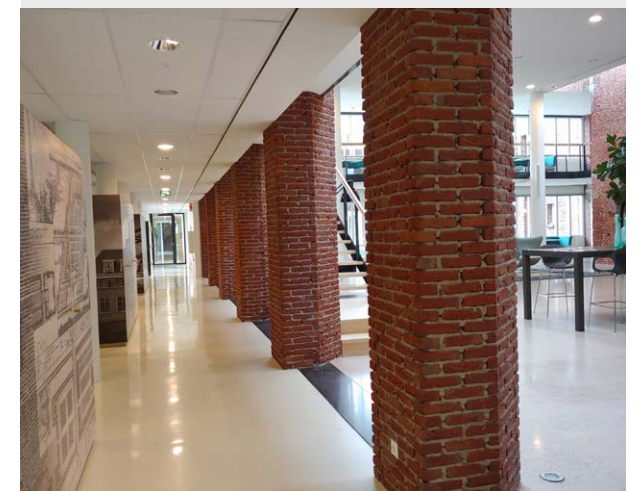
afb. 7: 1981 [2]

2015: verduurzaming en modernisering

afb. 4: 2023

Architecten Cie. (casco)
OTH (interieur, patio)

afb. 8 2023

4. Bouwfasen 1939 - 1981

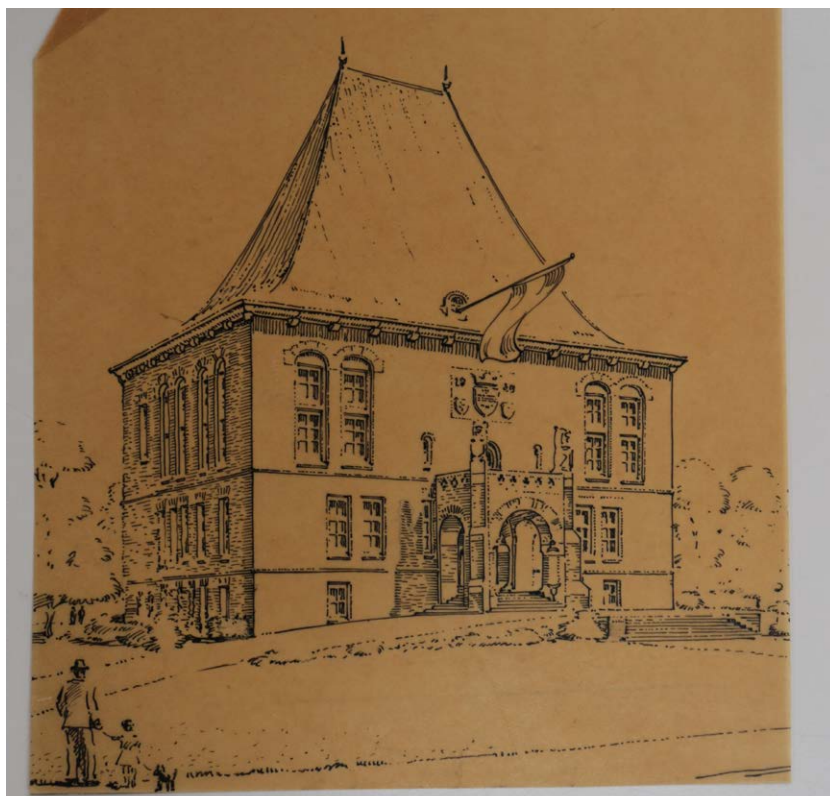
De drie eerste bouwfasen globaal in beeld gebracht:

- Rood = 1939-1941; Kropholler
- Oranje = 1960-1961; Kropholler & Veendorp
- Geel = 1981; Thunnissen - Van Kranendonk - Bečka

afb. 9 - bouwfasen t/m 1981

afb. 10: ontwerp Kropholler, z.d., getekend nog zonder de lantaarns [1]

4.1 1939 - 1941: Kropholler I

In 1939 kreeg A.J. Kropholler opdracht voor het ontwerp van een nieuw raadhuis te Leidschendam - een nieuwe gemeente die ontstond na de in 1938 opgeheven gemeenten Veur en Stompwijk.

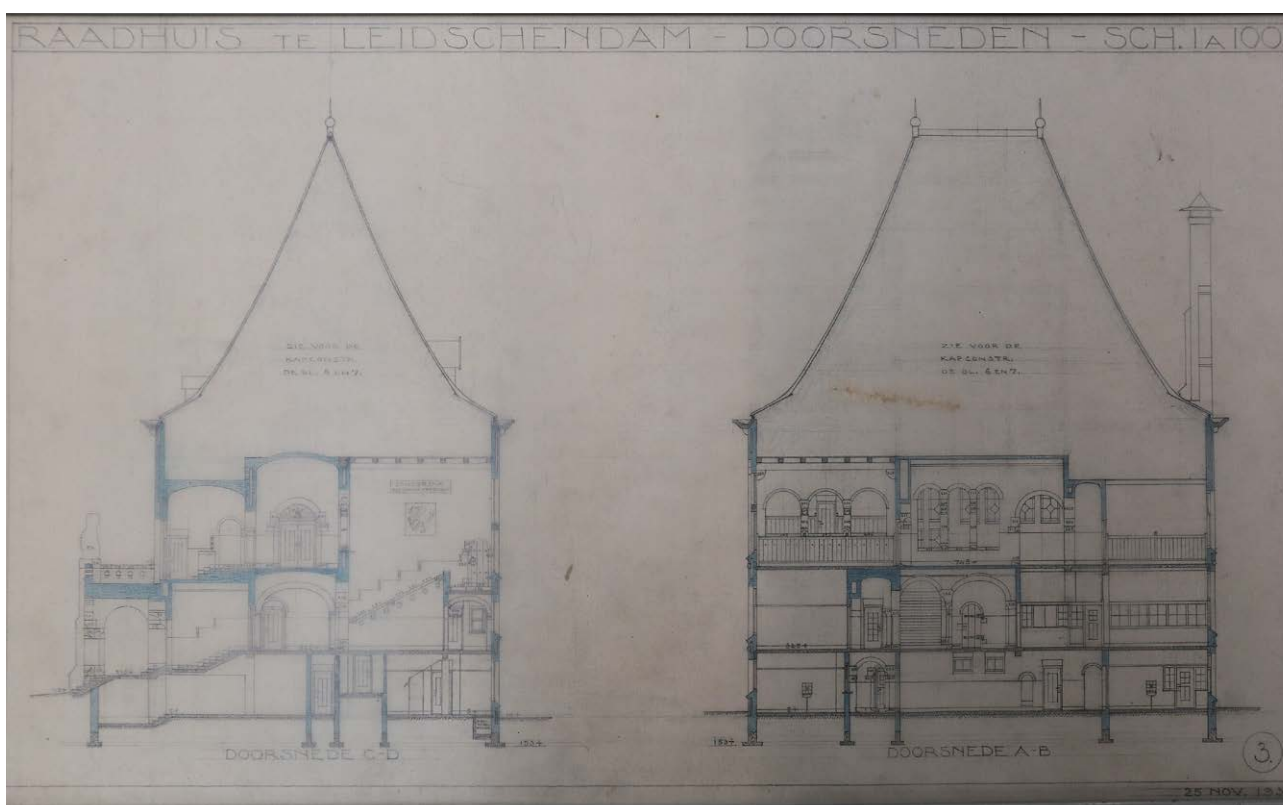
Op dat moment had de architect, behalve kerken, scholen en woonhuizen, al vijf raadhuisen gerealiseerd, waarmee hij een solide reputatie had opgebouwd:

Noordwijkerhout (1928-1930),
 Waalwijk (1929-1931),
 Wateringen (1937),
 Grubbenvort (1937), en
 Medemblik (1938-1947).

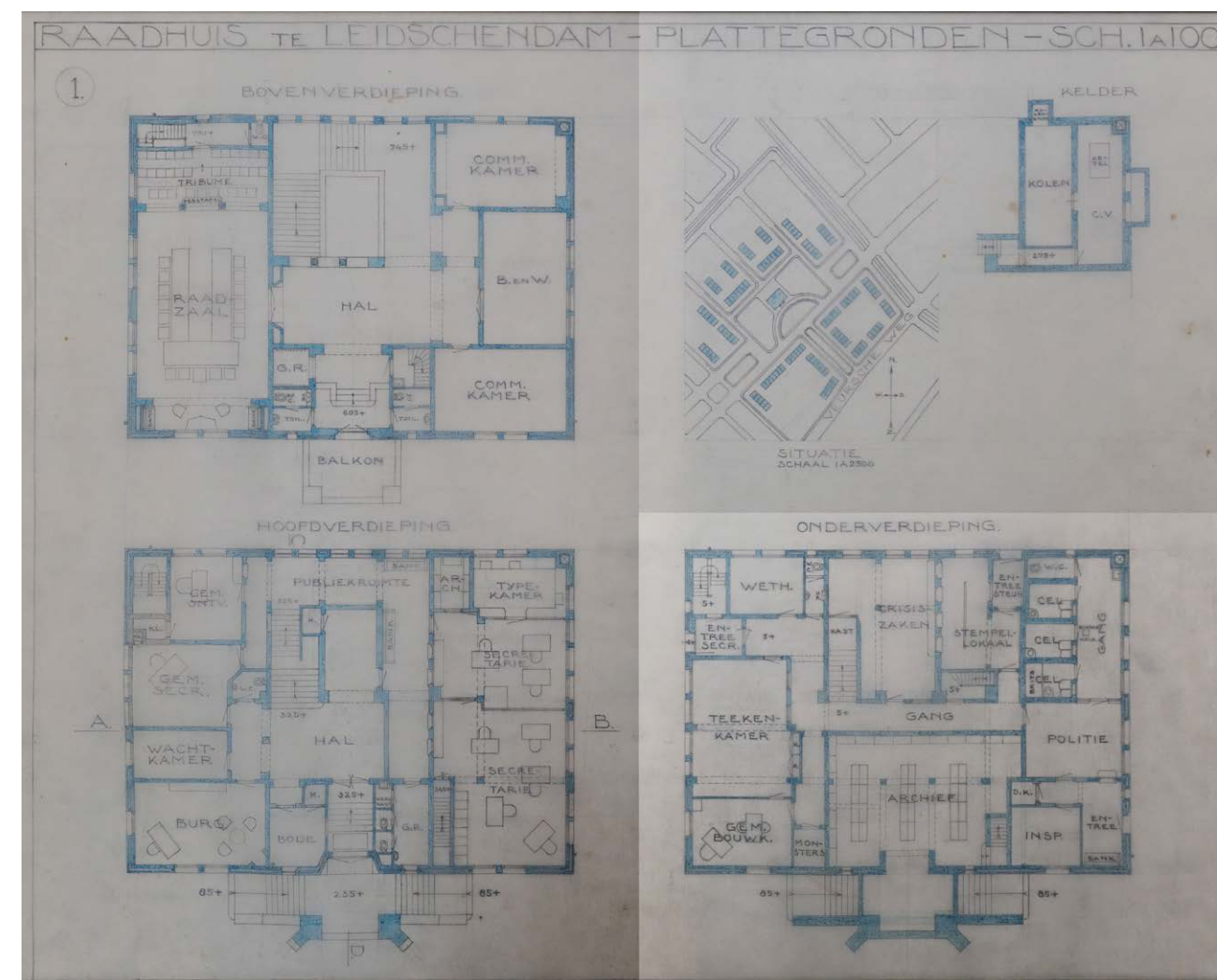
Al deze genoemde raadhuisen hadden rijzige trapgevels, pas in het ontwerp voor de verbouwing van het Raadhuis te Heesch (1939-1941) komt het 'geknikte tentdak' in beeld dat ook kenmerkend zal worden in Leidschendam. De aanleiding hiervoor zouden we kunnen vinden in de uitspraak van het gemeentebestuur dat men géén kopie van de raadhuisen van Waalwijk, Wateringen en Noordwijkerhout wil [5]. Kropholler weet de opdracht te combineren met het gelijktijdig ontwerpen van woningbouw nabij het raadhuis.

Chronologie:

april 1939	Opdracht aan Kropholler
juli 1939	Bestek gereed
1939	Start bouw
mei 1940	Korte pauze i.v.m. het uitbreken van de oorlog
mei 1941	Opening van het Raadhuis

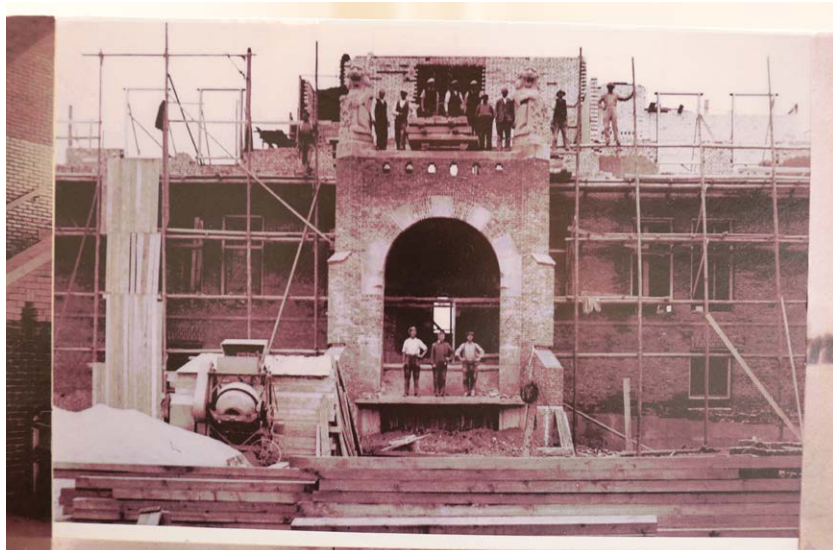

afb. 11: tekening doorsneden. Kropholler, nov. 1939, [1]

afb. 12: Overzichtstekening plattegronden, Kropholler, z.d. [1]
 Ook de geplande woningen rondom het raadhuis zijn ingetekend.

afb. 13: 1940, tijdens de bouw [1]

afb. 14: 1940 [2]

afb. 15: Luchtfoto van de Britse RAF, 1944 [2].
Ook is de waterpartij zichtbaar.

afb. 16: 1945 [2]

afb. 18: Expositie in het raadhuis, 1948 [2]

De indruk van zwaarte en stevigheid wordt nog versterkt door de diep gelegen ramen, die vaak ook niet recht boven elkaar geplaatst zijn.

Decoraties in en aan het gebouw zijn van de hand van de zeer gewaardeerde beeldhouwer J.C. Altorf (1877-1955), en ook van Julie Kropholler (1894-1963, zij was de jongere zus van de architect) en de latere medewerker van Kropholler: Reurt Jan Veendorp.

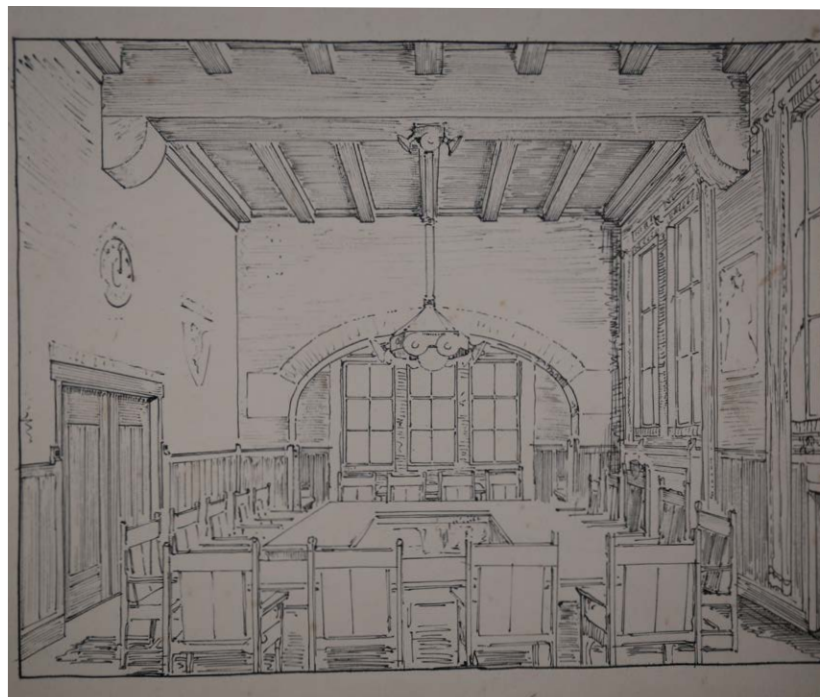

afb. 17: Zicht op de achtergevel, met een ook door Kropholler ontworpen huizenblok links. 1946 [3]

afb. 19: interieur 1941 [2], moderner ingerichte kantoorruimte.

afb. 20: ontwerptekening Kropholler, de raadzaal [1]

afb. 21: Raadzaal in 1941, met het oorspronkelijke Kropholler-meubilair [2]

afb. 22: 1941, de burgemeesterkamer [2]

afb. 23: de raadzaal in 1958 [3] - gewijzigd meubilair

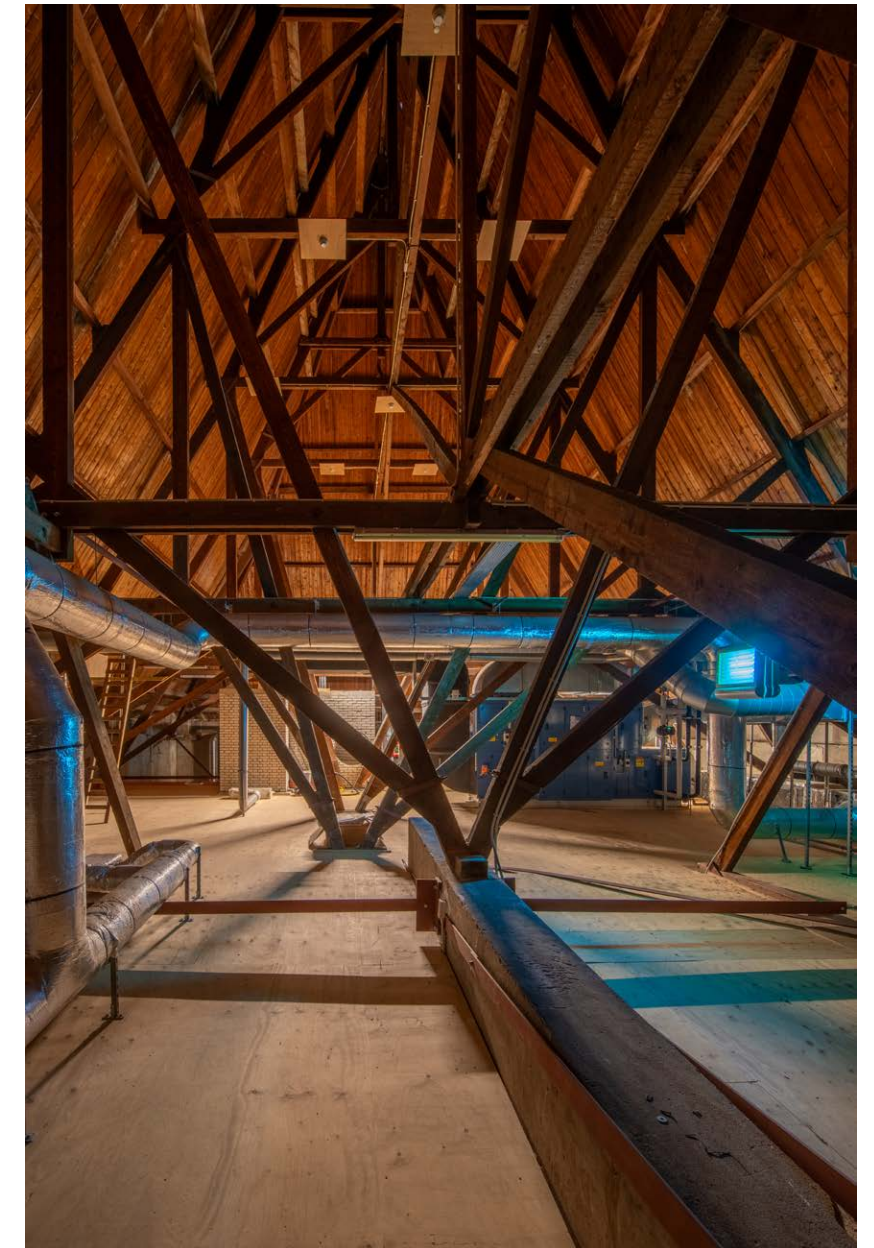

afb. 24: kenmerkend metselwerk: handvorm stenen, in wild verband

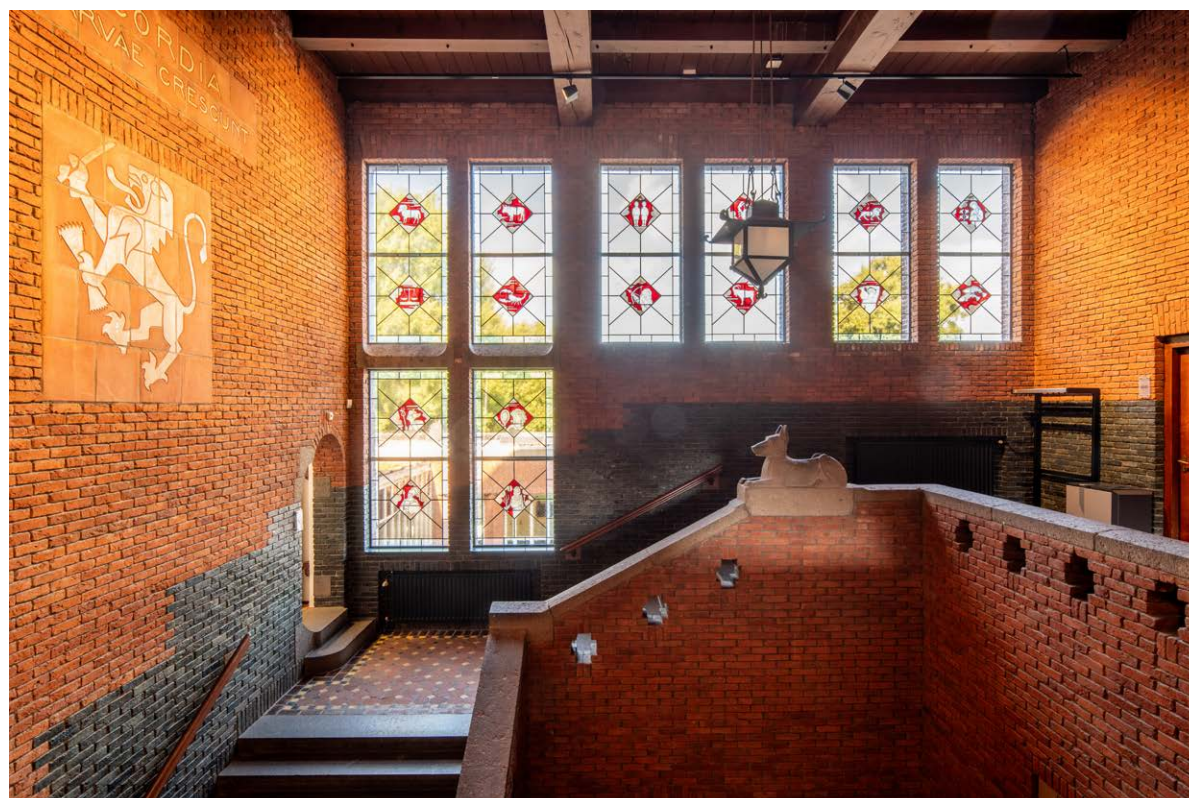

afb. 25: Het muurwerk in de zone achter het trappenhuis is uitgevoerd in lichte stenen, deels geglazuurd. De witte vloer en de glasplaat voor de deur dateren van 2015.

afb. 26: in de kap

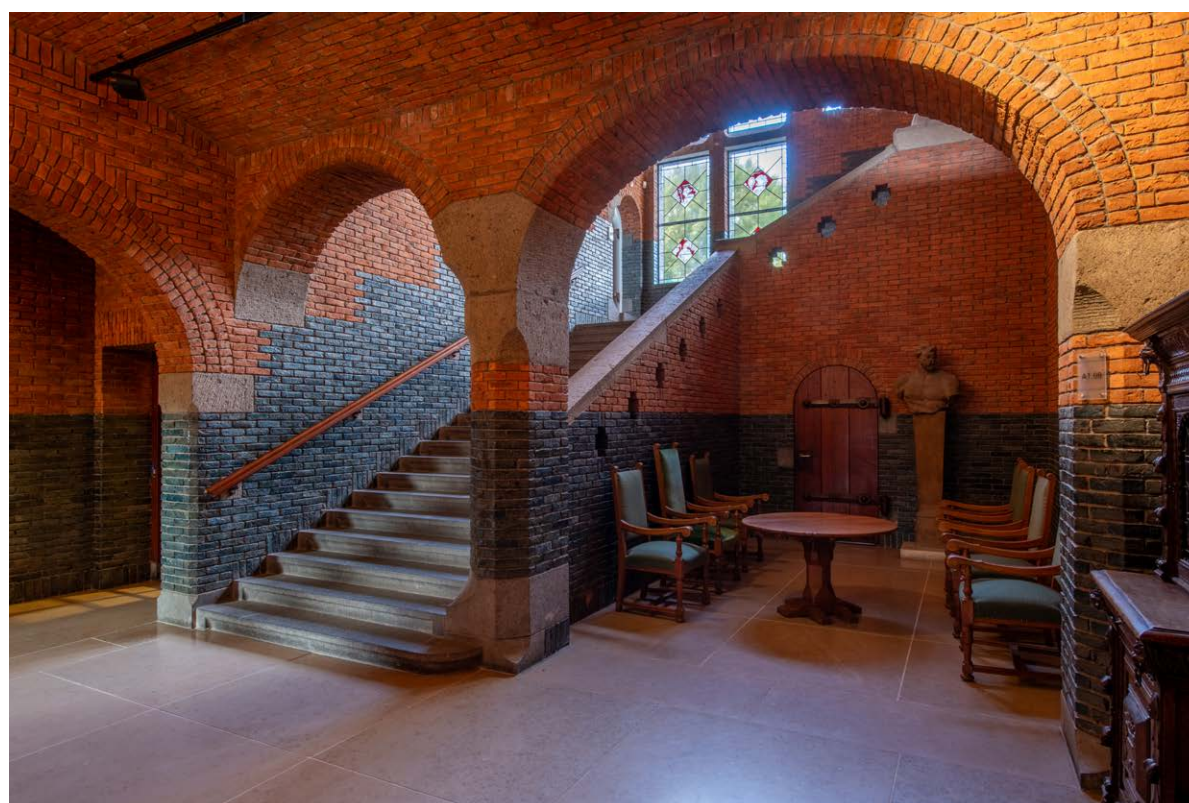

afb. 27: tweede verdieping, zicht op de achtergevel

afb. 28: tweede verdieping, de deur naar de raadzaal.
Het ambachtelijk gemaakte Kropholler-meubilair is schatplichtig aan Berlage en aan de gotiek.

afb. 29: De hal achter de hoofdingang; de eerste verdieping is de hoofdverdieping

afb. 30: raadzaal / trouwzaal, tweede verdieping

4.2 1953 - 1956: Kropholler II

Ideeën over uitbreiding

In het Kropholler-archief van Het Nieuwe Instituut bevinden zich enkele schetsen en tekeningen met betrekking tot mogelijke uitbreidingen van het raadhuis, die dateren van vóór de eerste uitbreiding van 1960-1961. Vijf ervan zijn perspectieven van het exterieur, en één is een nauwkeurige maatschets van de plattegrond. Alleen de plattegrond is gesigneerd en gedateerd met "A.J. Kropholler en R.J. Veendorp Architm. 2/3 53" - en zal uit 1953 dateren.

De perspectieven vertonen een opzet met nieuwe zij- en achtervleugels, waardoor de binnenplaatsen ontstaan, voor het toelaten van licht en lucht. Alle kappen hebben hetzelfde profiel als op het raadhuis.

Uit de twee perspectieven waarop de voorzijde van het raadhuis in beeld is, blijkt dat een nieuwe achtervleugel vanuit deze standpunten gezien, niet prominent aanwezig zou zijn.

Omdat Kropholler tijdens de oorlog met graagte heeft doorgewerkt, en zijn werk door de bezetter ook gewaardeerd werd, is zijn reputatie besmet geraakt en liep het aantal opdrachten stevig terug. Het boek van H. van Bergeijk [5] gaat genuanceerd verder op deze kwestie in, en valt verder buiten het onderwerp van dit rapport.

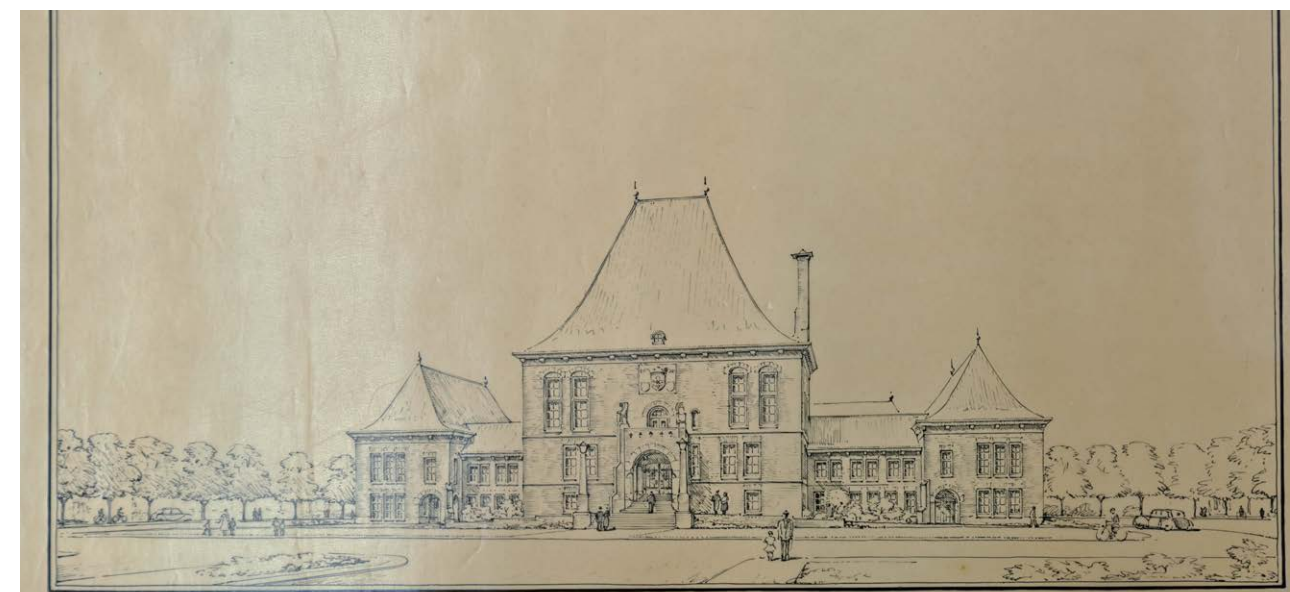
afb. 31: Ontwerpschets uitbreiding, zicht op de achterzijde [1].

afb. 32: Ontwerpschets uitbreiding, links van de zijvleugel is nog de hoek van de vleugel aan de achterzijde te zien. [1].

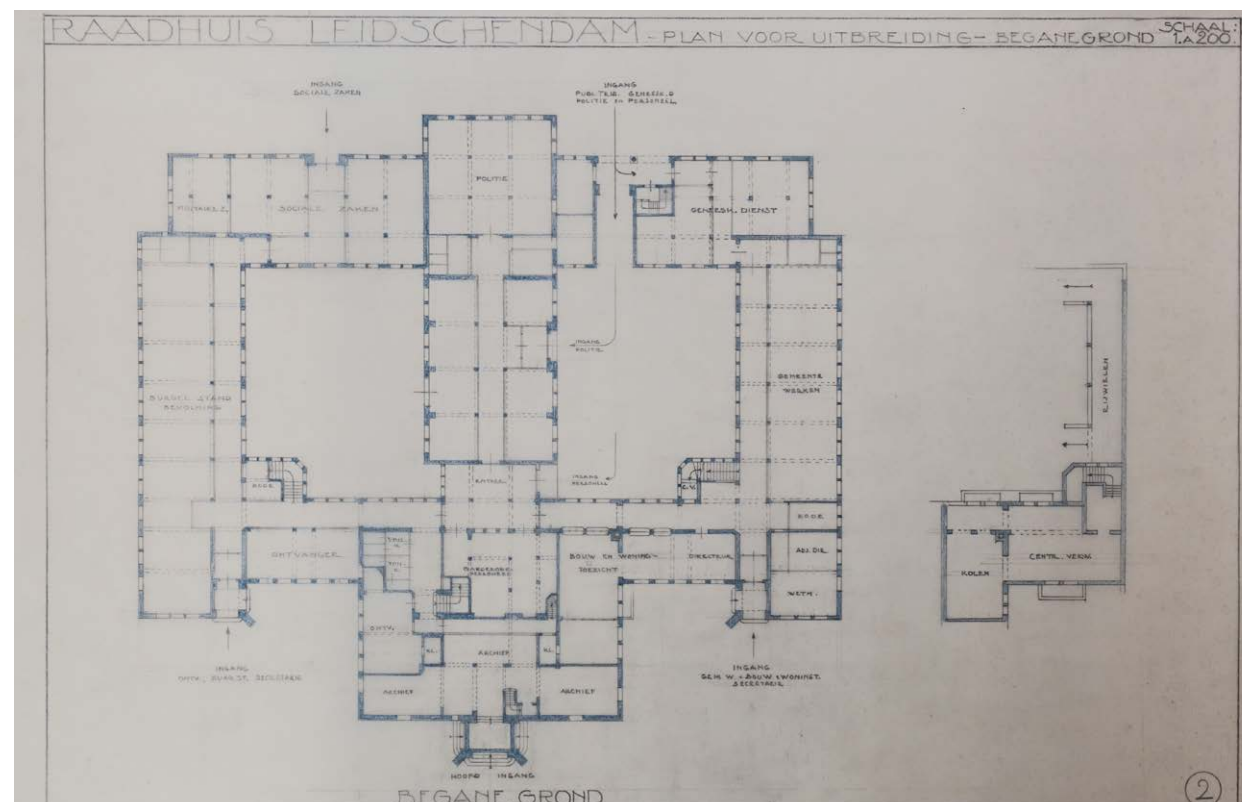

afb. 33: Ontwerpschets uitbreiding, zicht op de achterzijde, een grotere variant. [1].

afb. 34: Ontwerpschets uitbreiding, het schilddak van de achtervleugel is nog net zichtbaar. [1].

afb. 35: ontwerp met twee binnenhoven, 1953 [1].

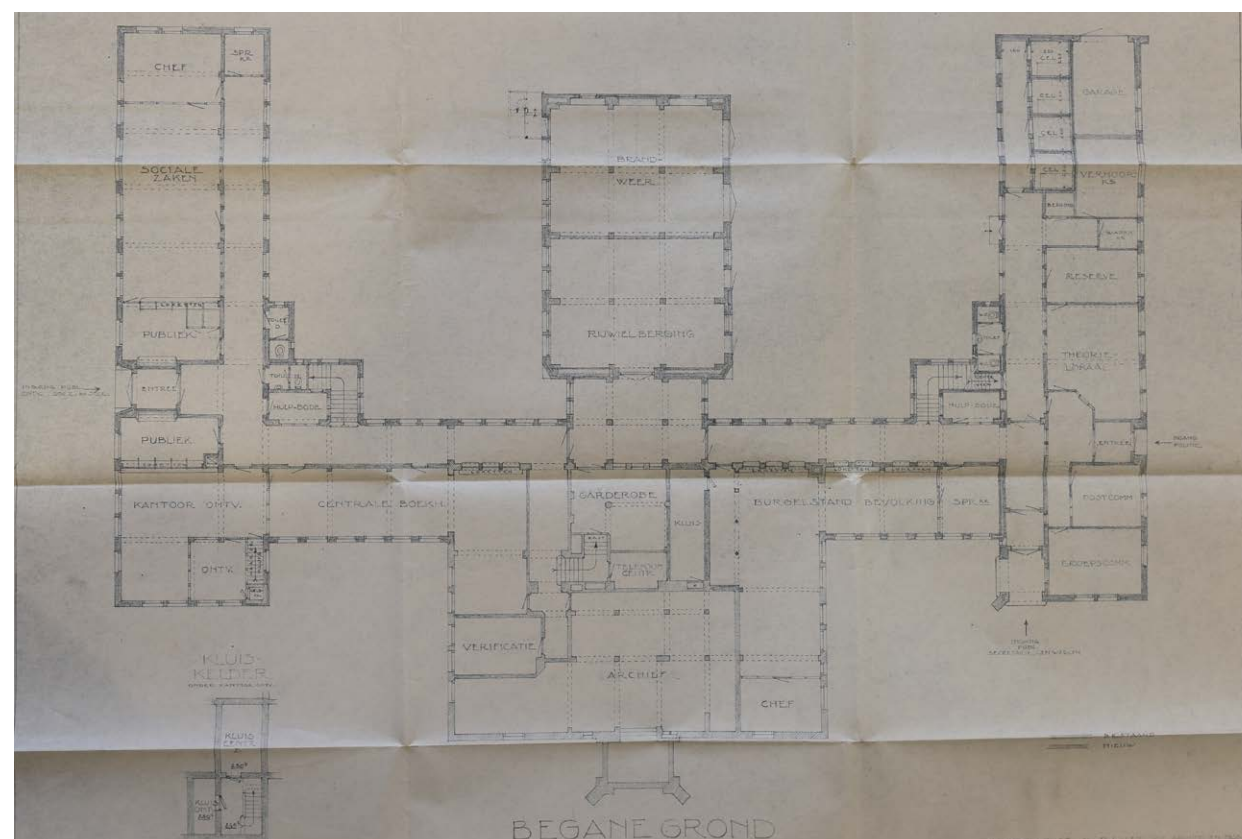
Begin jaren '50 tekende Kropholler twee varianten van een ambitieuze uitbreiding: de eerste hiervan bestond uit een structuur met twee omsloten binnenhoven.

De centrale vleugel, achter het oude raadhuis, bevatte op de begane grond ruimte voor de politie. Een tekening van de verdieping of van doorsneden is helaas niet aangetroffen.

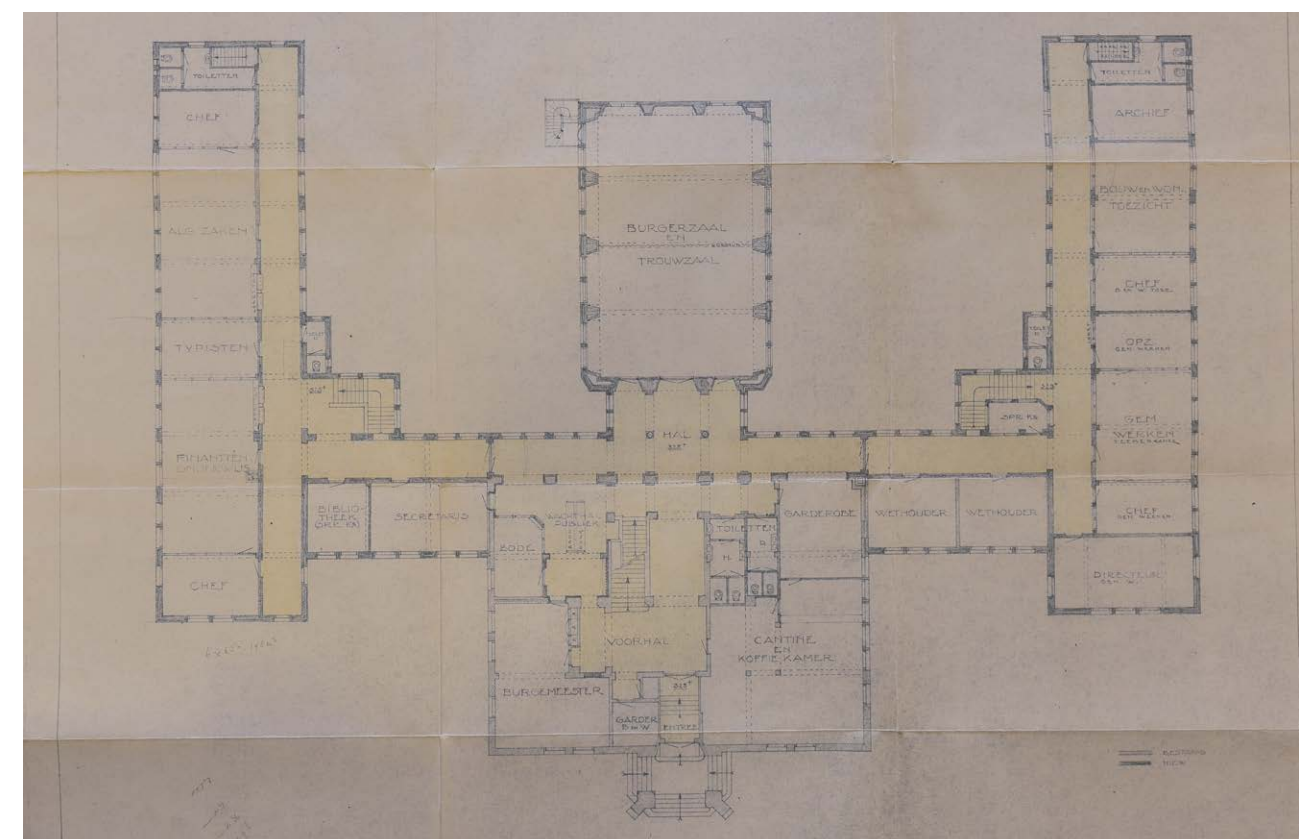
De tweede variant (plm. een jaar later) bestond uit een kam-vormige plattegrond als de letter E. De vleugel aan de achterzijde, uit de tekening uit '53, ontbreekt.

De centrale vleugel bevatte ditmaal op de begane grond ruimte voor de brandweer en voor fietsen, met daarboven een hoge nieuwe raadzaal. De verbinding met het oudere bouwdeel beperkte zich in hoogte tot de onderste twee bouwlagen, waardoor de glas-in-lood ramen van het trappenhuis uit 1941 vrij bleven op de verdieping.

Beide ontwerpen maakten gebruik van een nieuw te bouwen gangzone tegen de achtergevel van het bestaande raadhuis, over een hoogte van twee bouwlagen.

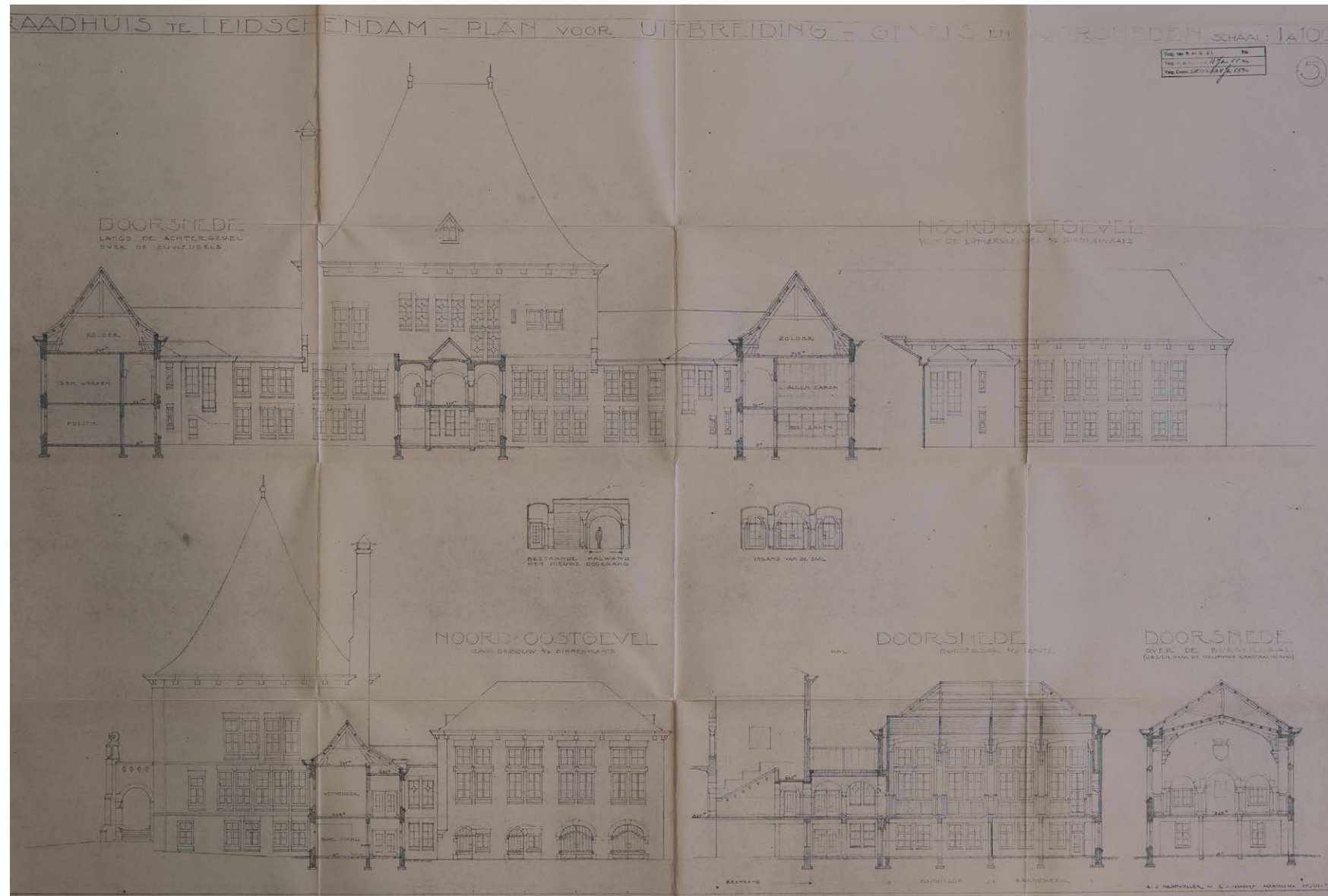

afb. 36: 1954, ontwerp in een kam-structuur [1]. begane grond

afb. 37: 1954, ontwerp in een kam-structuur [1]. begane grond

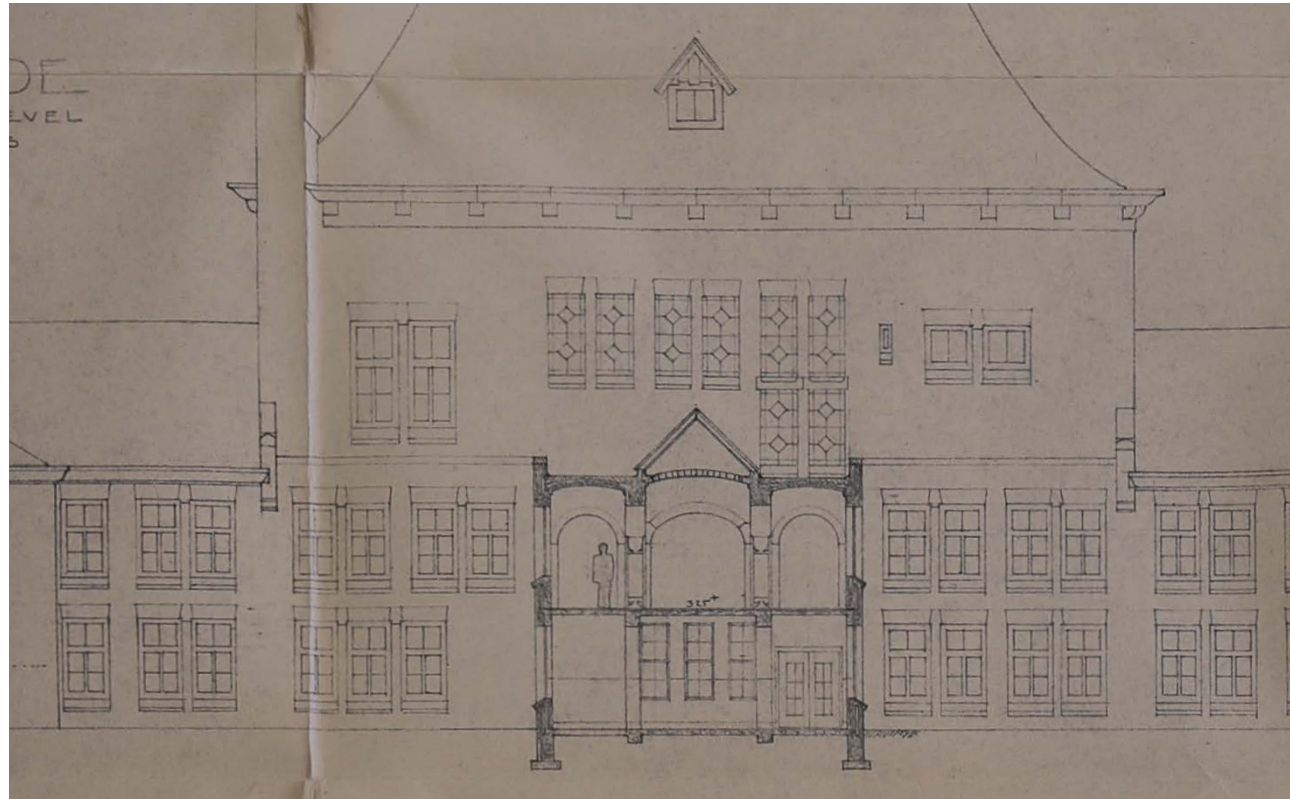
afb. 38: 1954, doorsneden [1]

A. J. KROPHOLLER EN E. J. VEENHOED ARCHITECTEN 20 JULI '54

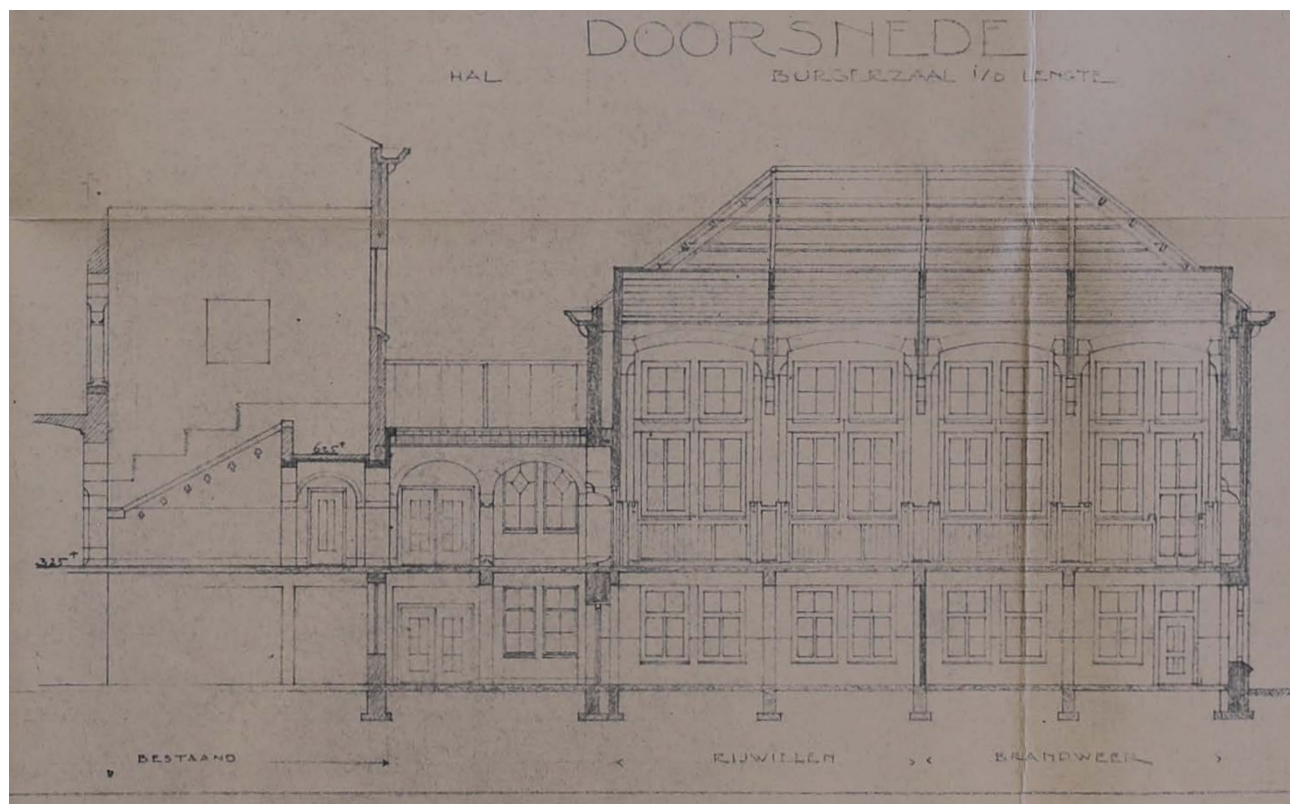

afb. 39: 1954, gevels [1]

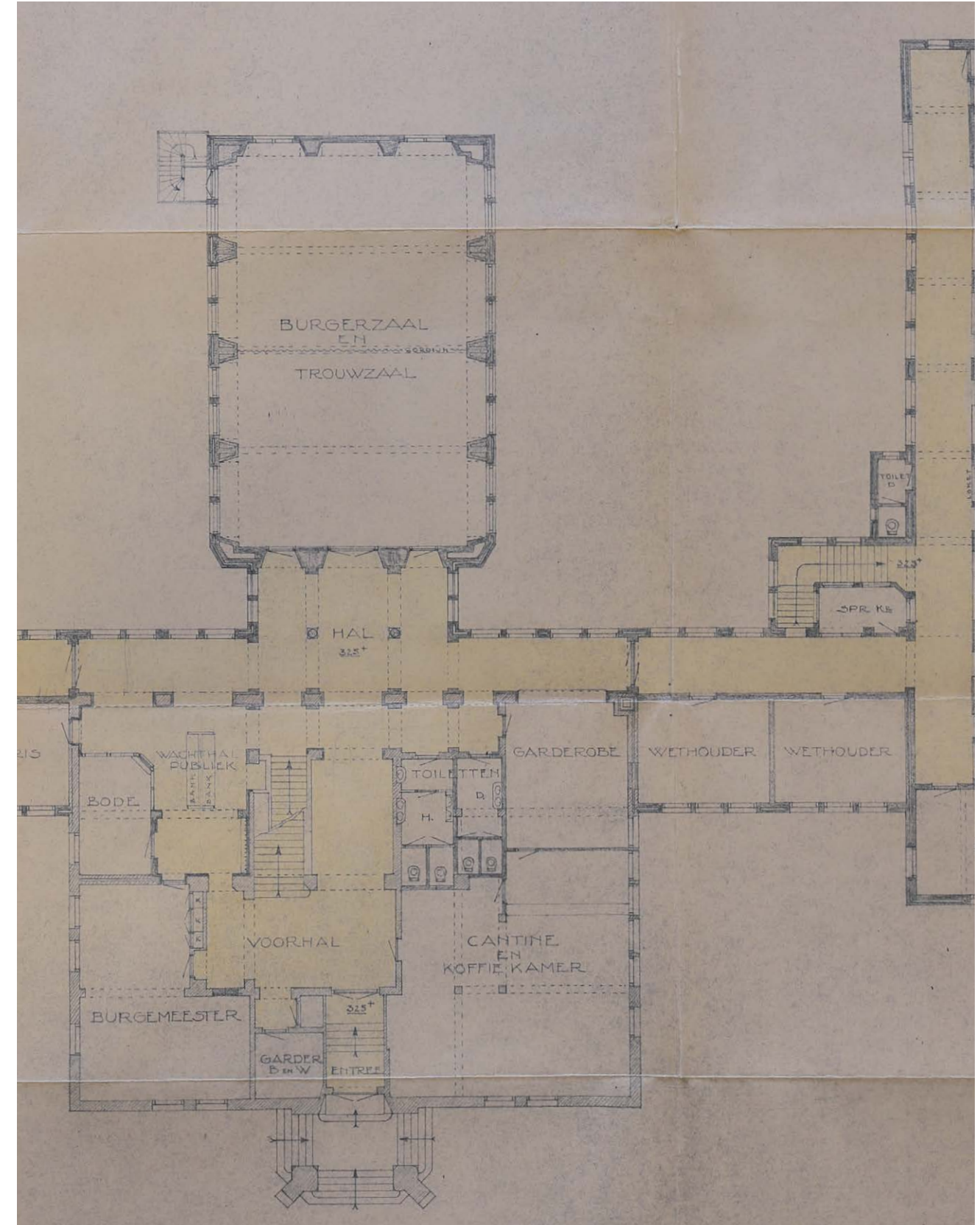

afb. 40: detail

afb. 41: detail

afb. 42: detail (1e verdieping / hoofdverdieping)

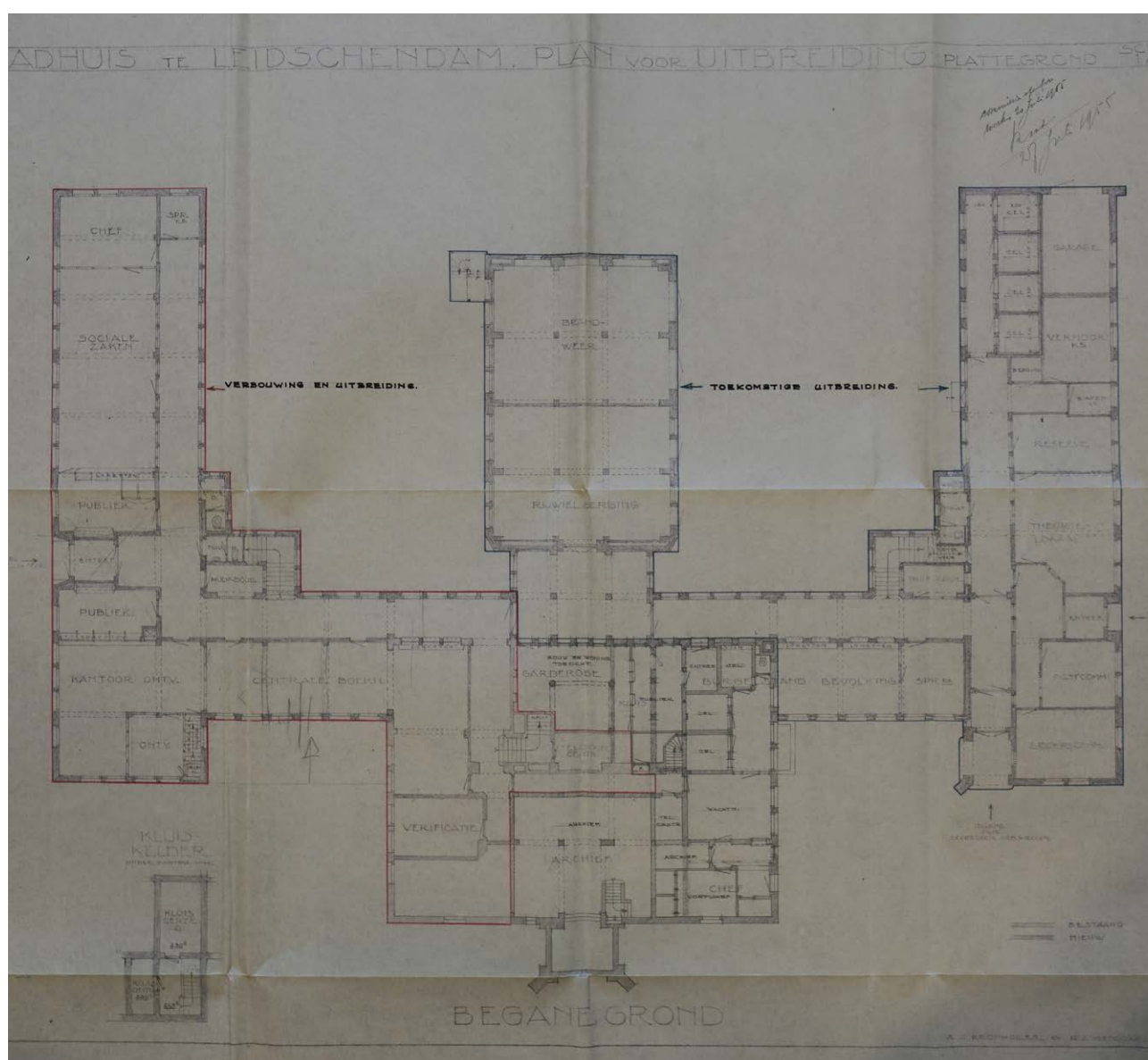

Deze plannen voor uitbreiding worden wel omarmd, maar in de navolgende jaren wordt hierin gesneden, uit gebrek aan geld, materiaal en/of capaciteit, in de wederopbouwjaren.

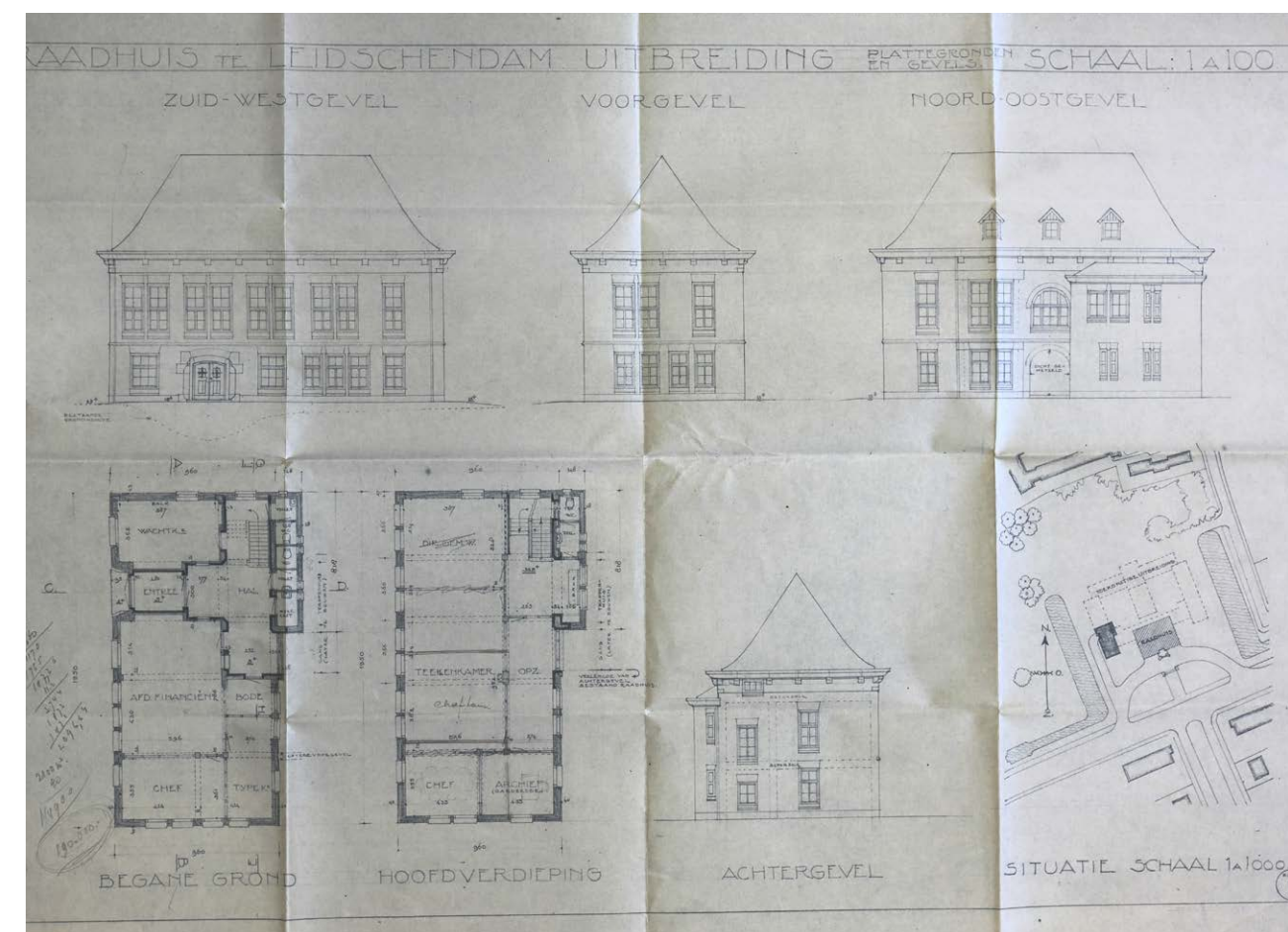
In 1955 geeft Gemeentewerken aan dat de bouw van het ontwerp uit 1954 gefaseerd kan verlopen, de vleugels links komen als eerste aan de beurt. De centrale vleugel (met o.a. de nieuwe raadzaal) en de vleugels rechts, worden benoemd als 'toekomstige uitbreiding'.

4.3 1956: Kropholler III

In 1956 wordt voorgesteld om het linker gedeelte nog verder te beperken tot een veel kleinere vleugel, die bovendien los zou komen staan van het hoofdgebouw.

afb. 43: 1955: plan voor een gefaseerde uitvoering [3]

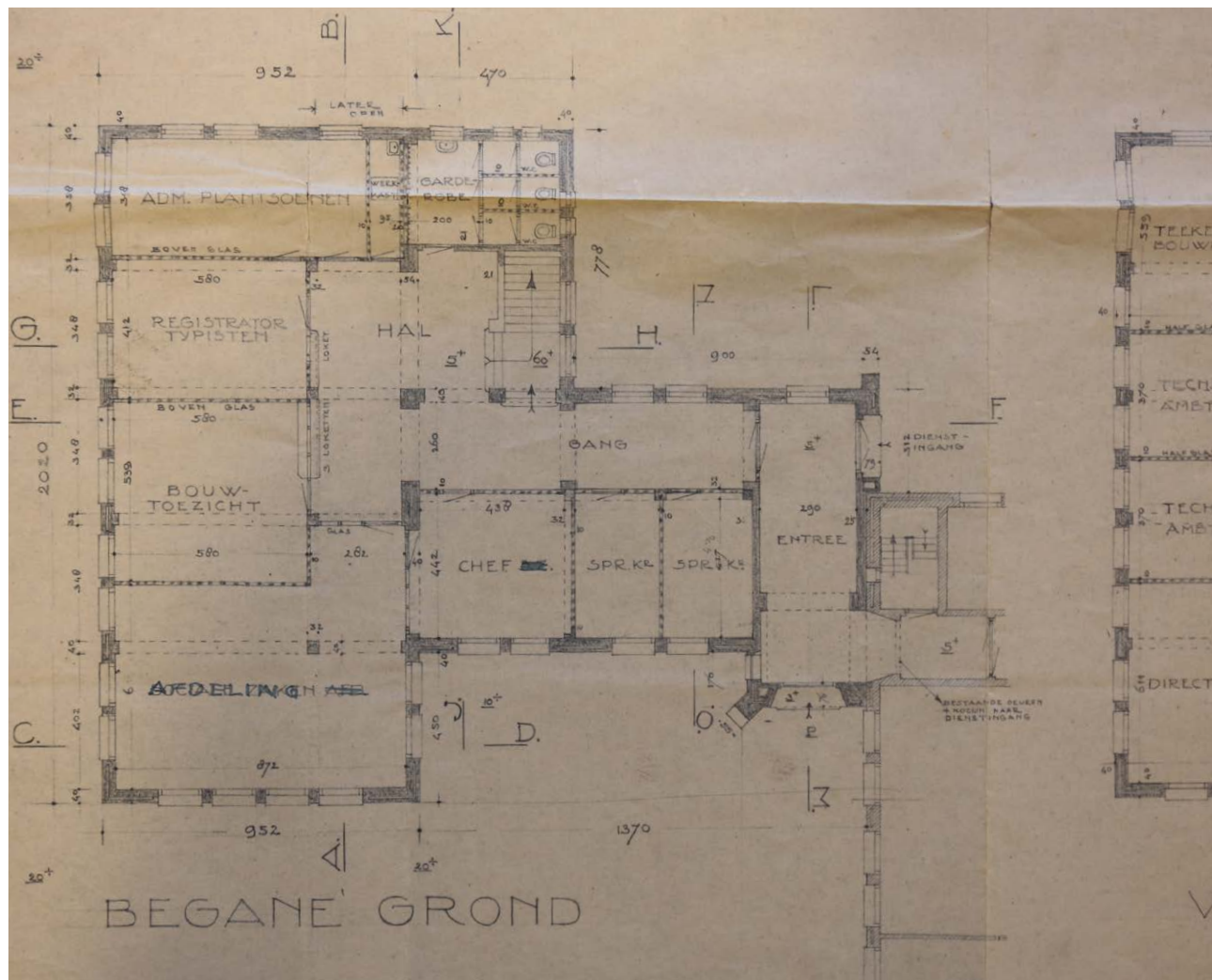

afb. 44: 1956, plan voor een kleine losstaande uitbreiding [3]

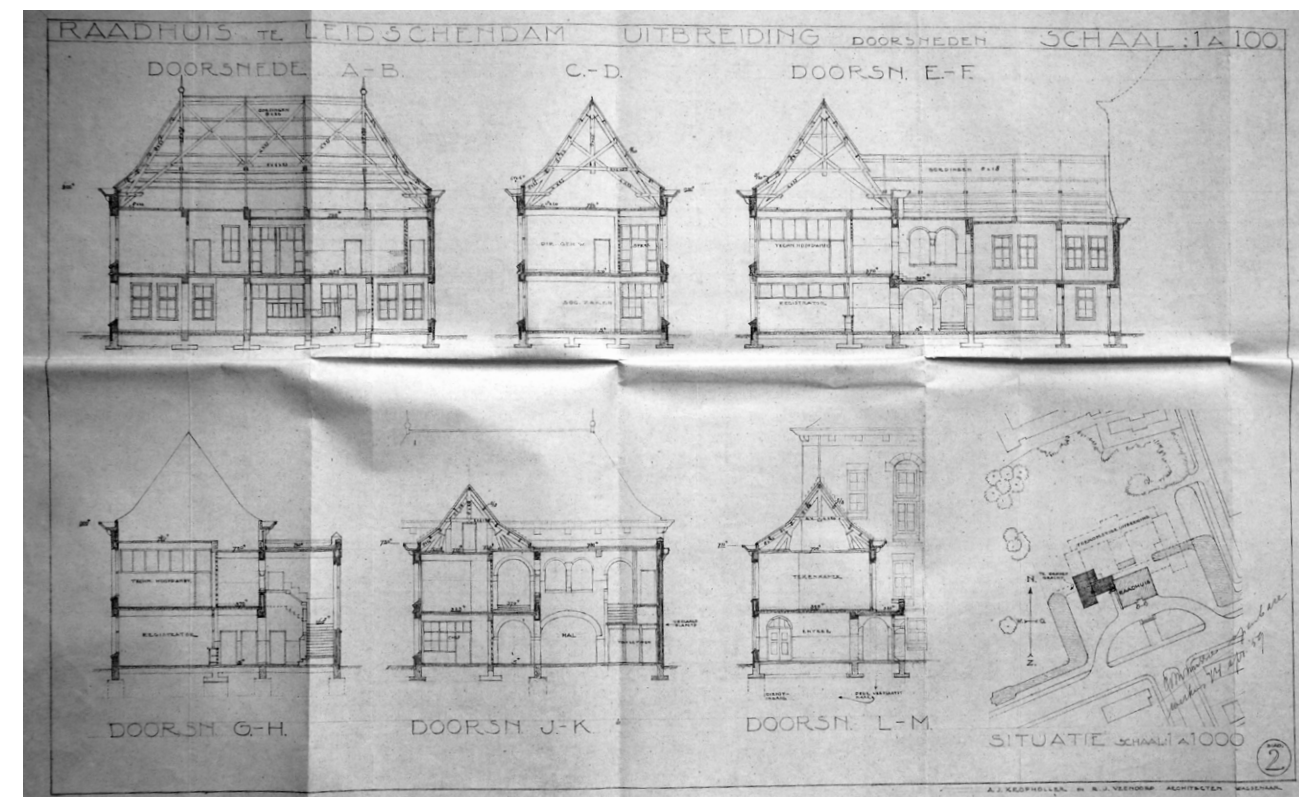

4.4 1959 1961: Kropholler IV

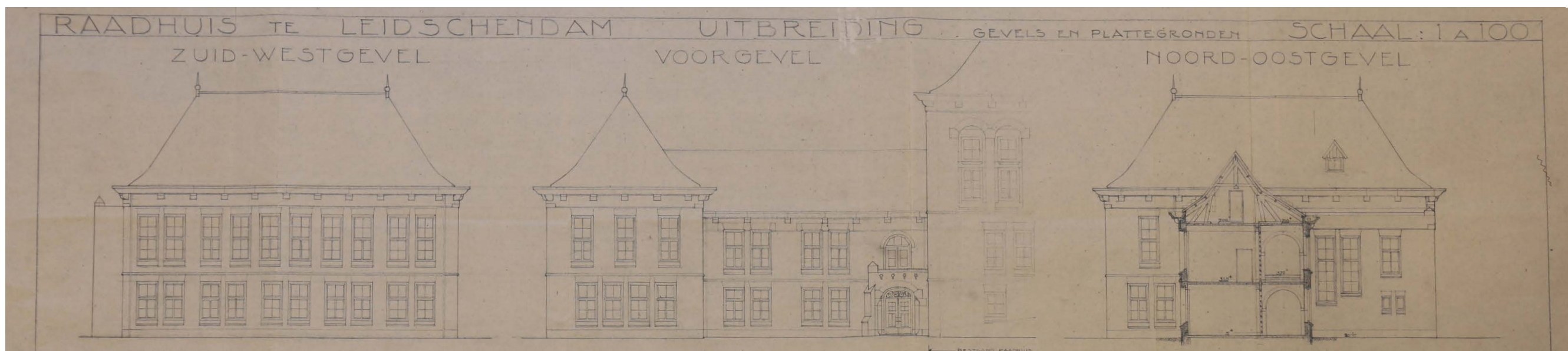
In 1959 tekent Kropholler de definitieve versie van de uitbreiding, die in 1961 geopend zal worden. De linkervleugel was oorspronkelijk voorzien van een bouwdeel met een plat dak, waarin zich het trappenhuis en toiletten bevonden (iets afwijkend van afb. 50).

afb. 45: 1959, bestektekening Kropholler [3]

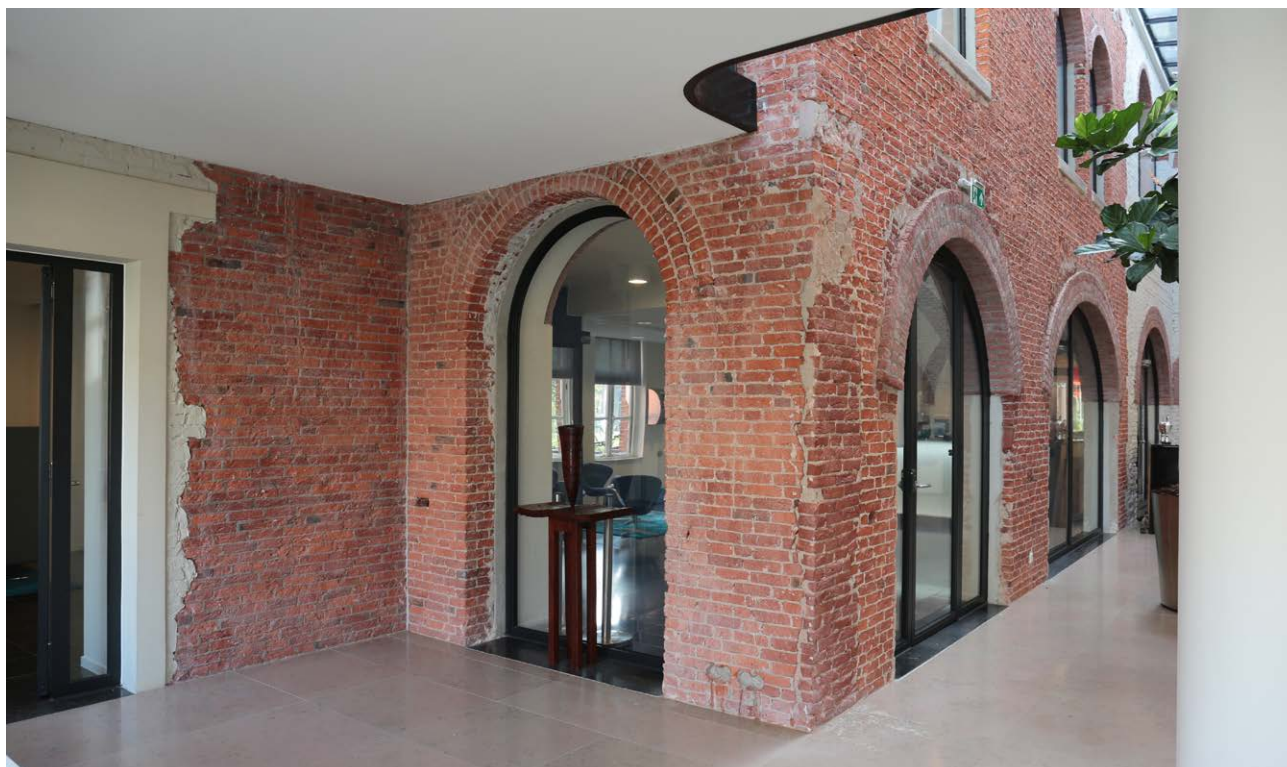

afb. 46: 1959, bestektekening Kropholler [3]

afb. 47: 1959, bestektekening Kropholler [3]

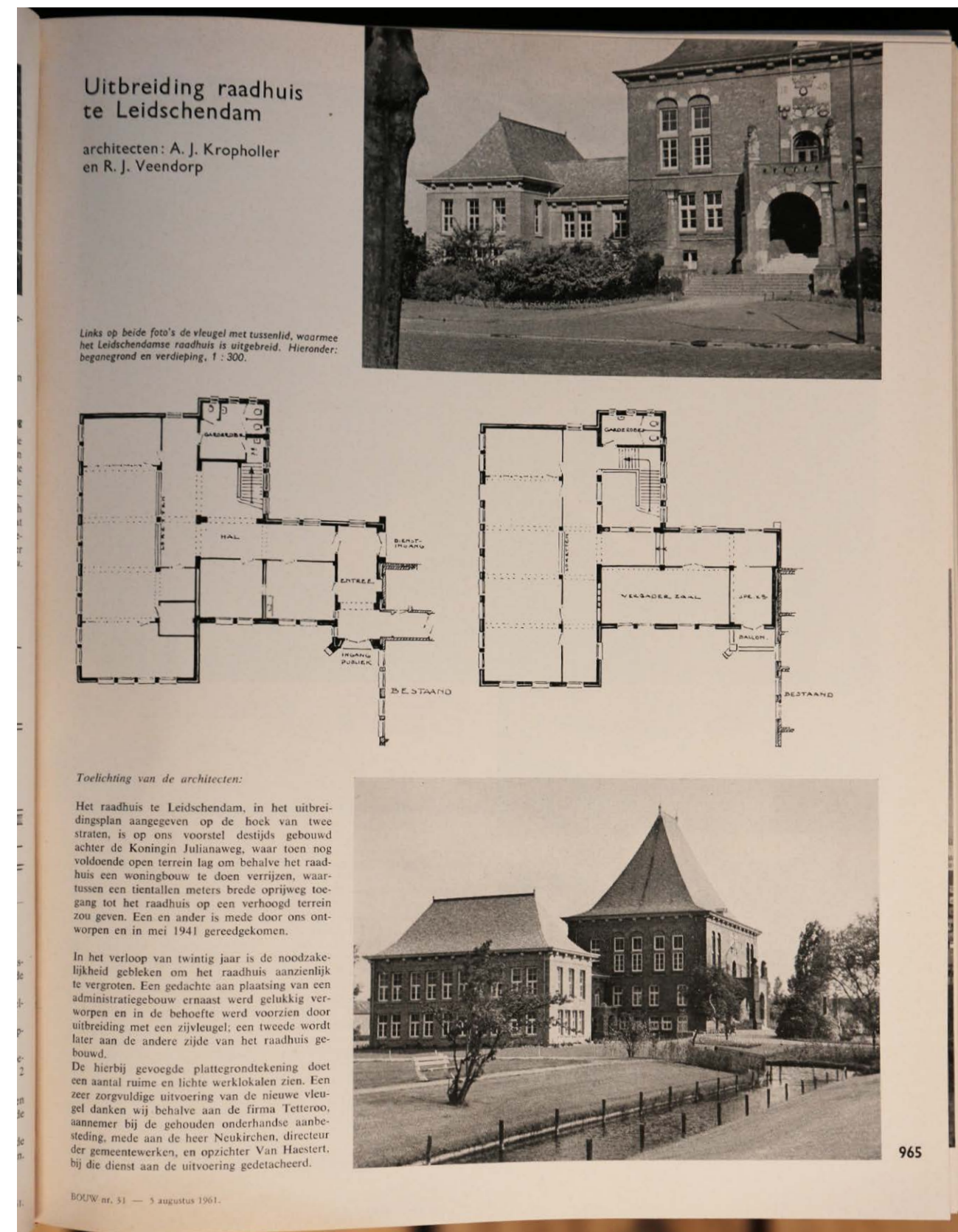

afb. 48: Huidige toestand. Links het eerste raadhuis. Rechts daarvan, met de getoogde vensters, de uitbreiding uit 1961. Het muurwerk is in 2015 ontleisterd en de vensters brandwerend beglaasd.

afb. 49: Huidige toestand. De vier getoogde vensters naast deze hoek waren ook oorspronkelijk binnenramen - met zicht op het trappenhuis. Vandaag maken ze deel uit van een brandscheiding.

afb. 50: Augustus 1961, tijdschrift Bouw (1 pagina) [10], met een tekst van Kropholler zelf.

afb. 51: 1978 [2], rechts de fietsenberging. Foto genomen vanaf de huidige binnentuin.

afb. 52: 1961 [2]

afb. 53: 1978, de fietsenberging aan de achterzijde is afgebroken [3]. De raampartij langs het trappenhuis (met plat dak) is nu goed in beeld.

afb. 54: de kleinere kap op de verbindende vleugel tegen het raadhuis.

afb. 55: situatie 1964 [2]

afb. 56: 1978 [2] Achtergevels

Werkbespreking inzake bestemmingsplannen d.d. 23 del '69

Uitbreiding raadhuis
 Aan de hand van de maquette wordt nogmaals de uitbreiding van het raadhuis bestudeerd.
 Unaniem is men van mening dat een uitbreiding in de huidige vorm een aantasting betekent van het speelveld achter het raadhuis.
 De directeur gemeentewerken suggereert een uitbreiding in de richting van de Kon. Wilhelminalaan/J.S. Bachlaan, die de ruimtelijke werking van het speelveld minder zal aantasten.
 Daar het niet verantwoord wordt geacht, gezien de hoge leeftijd van architect Kropholler, hem een opdracht te verstrekken, stelt prof. de Bruyn voor een besloten prijsvraag uit te schrijven, waaraan ook de heer Kropholler zou kunnen deelnemen. Het beste plan - beoordeeld door een jury bestaande uit het welstandscollege onder buitengewoon voorzitterschap van de wethouder van openbare werken, kan dan een burgemeester en wethouders worden voorgedragen.
 De directeur gemeentewerken zal hierover nader rapporteren.

afb. 57: 1969 [3]

Uittreksel van
Kort verslag van bespreking met Ir. W. de Bruijn, stedenbouwkundige, over diverse aanlegproblemen.

Datum: 5 April 1954
 Aanwezig: de burgemeester, Ir. W. de Bruijn, en de wnd. gemeentesecretaris.

Uitbreiding raadhuis i.v.m. uitbreidingsplan.
 Ir. de Bruijn zegt, dat architect Kropholler de uitbreiding van het raadhuis heeft gebaseerd op de symetrie van het oude uitbreidingsplan. Gezien de omvang van de ontworpen vleugels van het gebouw meent hij een uitbreiding door middel van vleugels te moeten ontraden. Gaarne zou spreker de uitbreiding van het raadhuis willen bespreken met de supervisor over de bouwplannen, Ir. Kranendonk, en architect Kropholler.
 De burgemeester zegt, daartegen geen bezwaar te koesteren.

afb. 58: 1954: notitie over de toenmalige functie van Kranendonk. [3]

GEMEENTEWERKEN LEIDSCHENDAM

Burgemeester en Wethouders

Ingek. 4 NOV 1969
 No. 36.270
 Datum 30 oktober 1969

Mede naar aanleiding van opmerkingen tijdens de Algemene Beschouwingen in de gemeenteraad vormde, in de vergadering van het stedenbouwkundig team van 20 okt. j.l., de uitbreiding van het raadhuis wederom een punt van discussie.

De oorspronkelijke gedachten de uitbreiding naast en achter het bestaande gebouw te projecteren ontmoeten bij de stedenbouwkundige nog steeds bezwaren, omdat de ruimtelijke werking van het speelveld op rigoreuze wijze wordt aangetast.

Een mijnerzijds gedane suggestie de uitbreiding te zoeken aan de zijde van de Kon. Wilhelminalaan - J.S. Bachlaan acht prof. de Bruyn stedenbouwkundig zeker acceptabel.

De architectonische vorm behoeft zelfs niet het geijkte "Kropholler" effect te krijgen.

Het is Uw College bekend dat de hoge leeftijd van de heer Kropholler (88 jaar) in aanmerking nemende, een opdracht voor de heer Kropholler door mij niet verantwoord wordt geacht.

De relatie die bestond tussen de heer Kropholler en zijn vroegere medewerker de heer R. Veendorp heeft opgehouden te bestaan. Laatstgenoemde heeft zich te Ede gevestigd en is voor zover mij bekend niet meer actief in de architectuurwereld.

Van architect Kropholler is n.m.m. ook niet meer te verwachten, dat hij werkruimten weet te creëren, die aan moderne inzichten voldoen.

Op een desbetreffende vraag of de heer Kropholler zich wil laten begeleiden of bereid is met een goede architect samen te werken heeft hij in positieve zin gereageerd. Naar zijn mening zou hij het op prijs stellen samen te werken met prof. Ir. J. Lucas, wiens architectuur hij om zijn eenvoud bewondert.

Desgevraagd deelde prof. Ir. J. Lucas mij mede, geen gelegenheid te kunnen vinden aan het verzoek van de heer Kropholler te voldoen, daar zijn bureau overstelpt is met opdrachten.

Op zijn advies heb ik mij daarna in verbinding gesteld met prof. Ir. A. van Kranendonk, die naar de mening van prof. Lucas meer begrip kan tonen voor de architectuur van de heer Kropholler en karakterologisch ook beter bij hem zou passen.

afb. 59: 1969 [3]

Uittreksel uit de notulen van de vergadering van de commissie van openbare werken, d.d. 28-10-69 voor zover betrekking hebbende op punt 8 van de agenda.

Voorbereidingskrediet t.b.v. uitbreiding raadhuis.

De voorzitter deelt mede, dat het ruimtegebrek in het raadhuis zich steeds sterker doet gevoelen. Burgemeester en wethouders achten het daarom gewenst plannen te doen uitwerken tot uitbreiding van het bestaande gebouw c.q. tot de bouw van een afzonderlijk stadskantoor. Ter zake zal aan de raad een voorbereidingskrediet ad f. 100.000,-- worden gevraagd.

De directeur gemeentewerken geeft een toelichting op de verschillende mogelijkheden, waarna uitvoerig wordt gediscussieerd over de aan elke oplossing verbonden voor- en nadelen.

De commissie is in meerderheid geporteerd voor uitbreiding van het bestaande raadhuis, zulks zoveel mogelijk met handhaving van het huidige karakter van dit gebouw. Oprichting van een apart stadskantoor, waarbij het oude gebouw een representatieve en/of andere bestemming zou krijgen, wordt niet wenselijk geacht.

Afgezien van het feit, dat de ontwerper van het raadhuis, de heer Kropholler, geen eigen bureau meer heeft, wordt diens hoge leeftijd als een bezwaar gezien om hem in deze een opdracht te verstrekken. Algemeen acht men het echter wel juist de heer Kropholler op enigerlei wijze als adviseur bij de uitbreiding van zijn schepping te betrekken.

De directeur gemeentewerken deelt mede, dat in het overleg met architect Kropholler de naam van prof. Van Kranendonk naar voren is gekomen. Deze heeft de nodige ervaring met raadhuisbouw en is bereid een eventuele opdracht te aanvaarden.

Alle leden gaan in principe akkoord met een opdracht aan prof. Van Kranendonk. De omstandigheid, dat deze deel uitmaakt van het gemeentelijk welstandscollege en diens gevolg in deze gemeente niet als architect mag optreden, wordt niet als een bezwaar gevoeld, nu het in casu geen particulier bouwwerk betreft.

Naar het inzicht der commissie dienen aan de architect een maximum- en een minimumprogramma van eisen te worden voorgelegd. Het maximumprogramma moet tevens rekening houden met huisvesting van de dienst gemeentewerken in het raadhuis. Mocht dit maximumprogramma niet uitvoerbaar blijken te zijn, dan zou alsnog kunnen worden besloten het minimumprogramma te realiseren en de dienst gemeentewerken elders onder te brengen.

Ingestemd kan worden met het verlenen van een krediet ad f. 100.000,-- ter voorbereiding van de uitbreiding van het raadhuis.

afb. 60: 1969 [3]

4.5 1969: Kranendonk I

De nood aan ruimte voor het gemeentehuis blijft aanwezig. Kropholler heeft, in 1969, de leeftijd van 87 jaar bereikt en kan niet meer volledig ingezet worden. Men besluit een vervanger te zoeken en Kropholler bij het ontwerp te blijven consulteren.

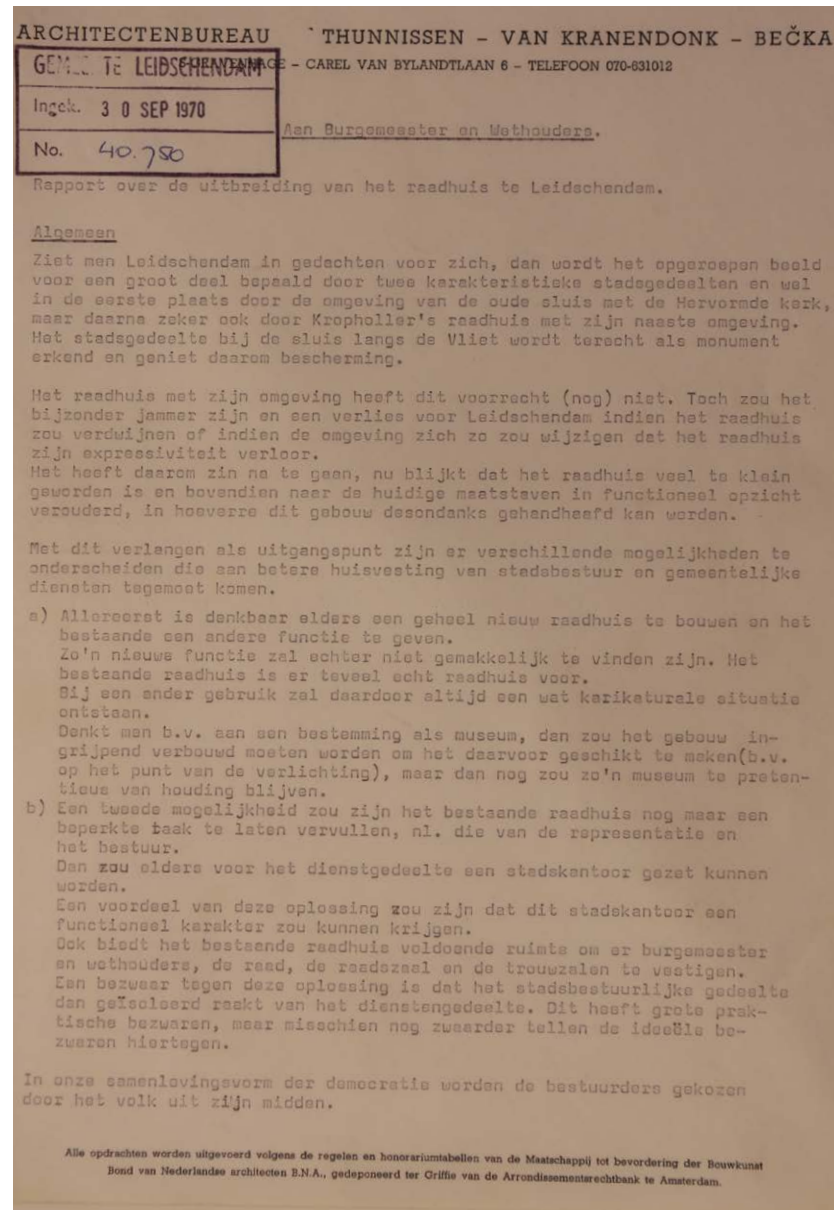
De gemeente komt uit bij de architect ir. A. Kranendonk. Deze fungeerde eerder al, in de jaren '50, voor de gemeente Leidschendam als supervisor van de verbouwing van het Raadhuis (afb. 58), hij was dus goed bekend met de voorgeschiedenis. Bovendien kende men hem in zijn functie van lid van de Welstandsc commissie op dat moment.

Gemeld wordt ook dat hij de architectuur van Kropholler zal begrijpen. Niet uitgesproken zijn twee daaronder liggende (mogelijke) motieven: Kranendonk was, evenals de bekeerde Kropholler, Rooms Katholiek, en ten tweede was hij gedeeltelijk opgeleid binnen het traditionalistische gedachtegoed van de Delftse School; zo had hij onder andere de bekende traditionalistische architect Granpré Molière bijgestaan bij diens ontwerp van de RK kerk van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand in Breda (1953-1955).

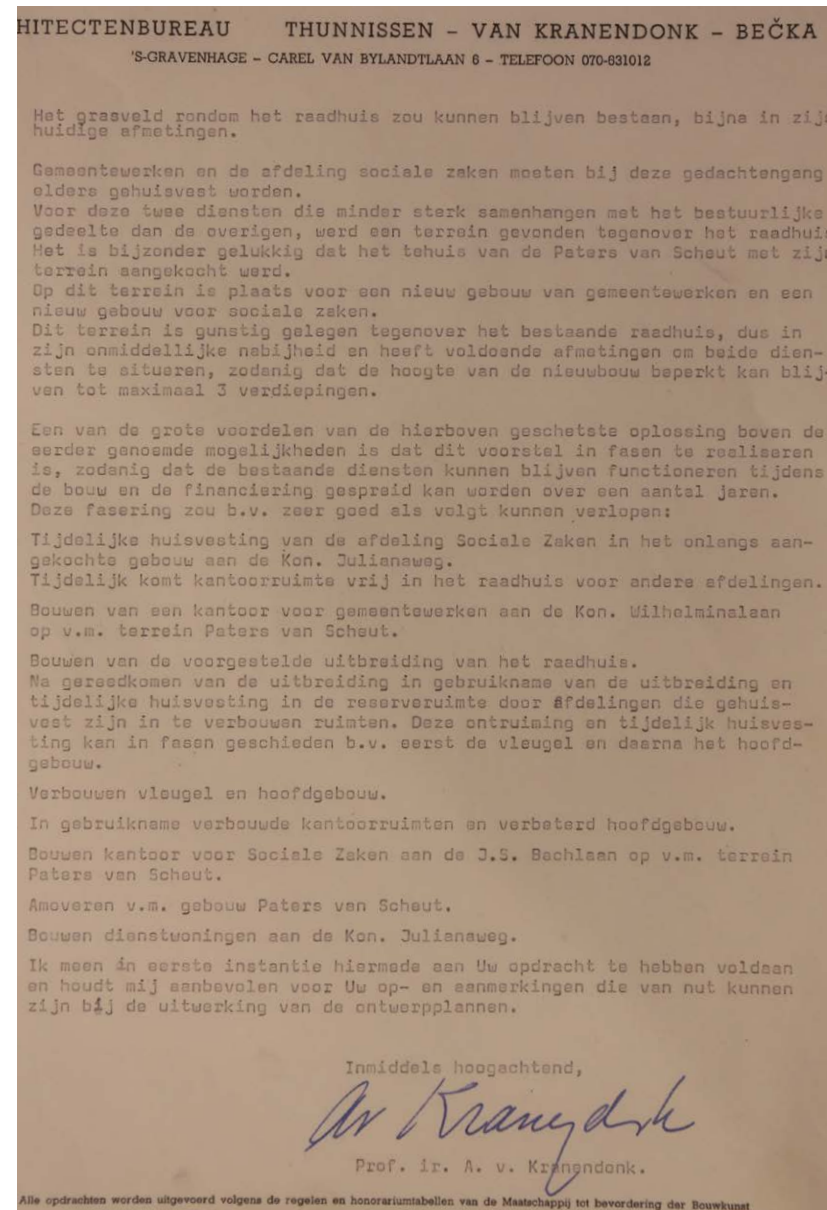
De gemeente benadert de Bond van Nederlandse Architecten voor een advies omtrent de architectenkeuze, waarop geconcludeerd wordt dat ook andere architecten moeten kunnen meedingen naar de opdracht voor de uitbreiding. Uit de longlist van geïnteresseerden wordt een shortlist van competente bureaus samengesteld. Uiteindelijk lukt het om het Architectenbureau Thunnissen - Van Kranendonk - Becka inderdaad de opdracht te gunnen. Kranendonk trekt zich correct uit de welstandsc commissie terug.

In 1970 zet hij twee scenario's uiteen, die beide beogen om het bestaande raadhuis verder met rust te laten, en met een schone lei verder te gaan. Van Kranendonk kan in 1974 van start met de eerste architectonische studies: zijn eerste variant is verrassend - deze laat het bestaande raadhuis ongemoeid, en bestaat uit een uitgestrekte laagbouw in het naastliggende terrein: een (half in het terrein verzonken) souterrain, met daarop een laag met voornamelijk kantooruimten. Het kruisvormige plan had vier binnentuinen voor de toetreding van daglicht.

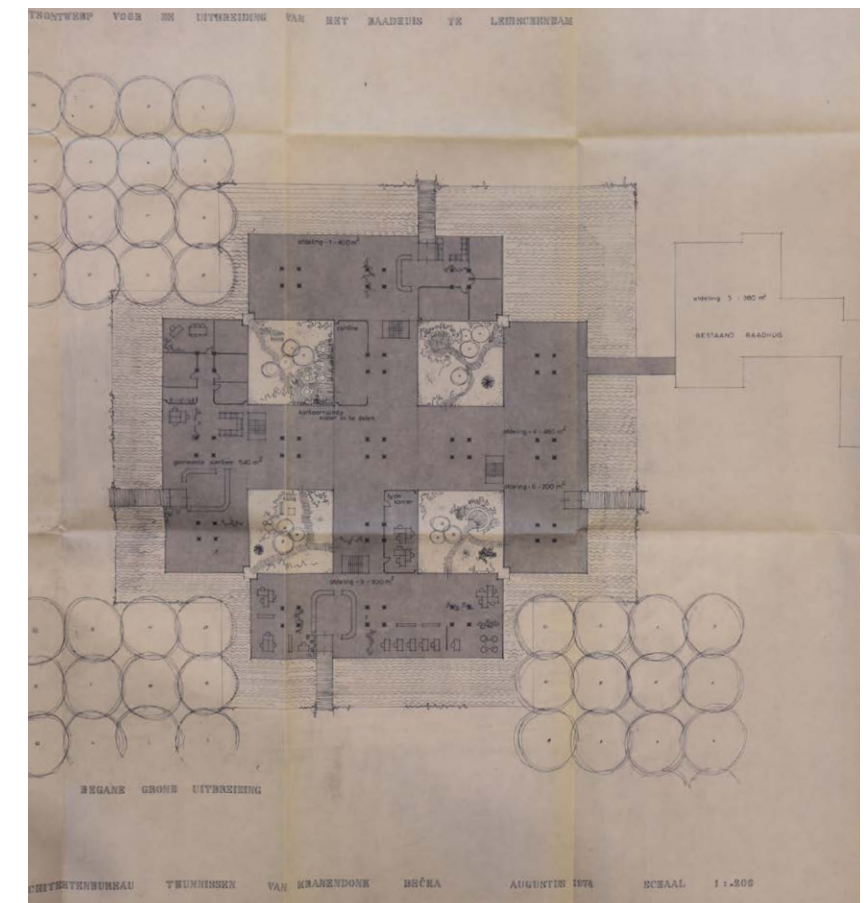

afb. 61: 1970 [3]

afb. 62: 1970 [3]

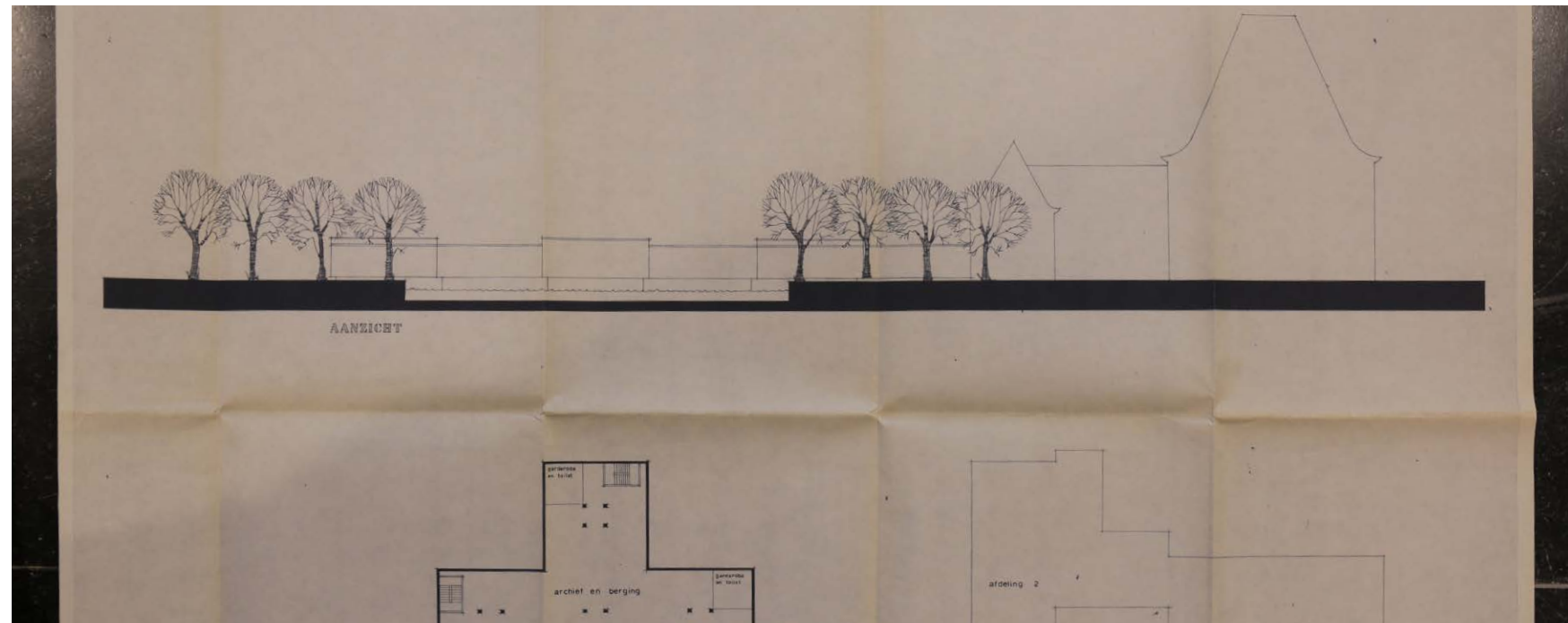

afb. 63: 1974, het eerste ontwerp van Van Kranendonk, rechts op de tekening het oudere raadhuis [3]

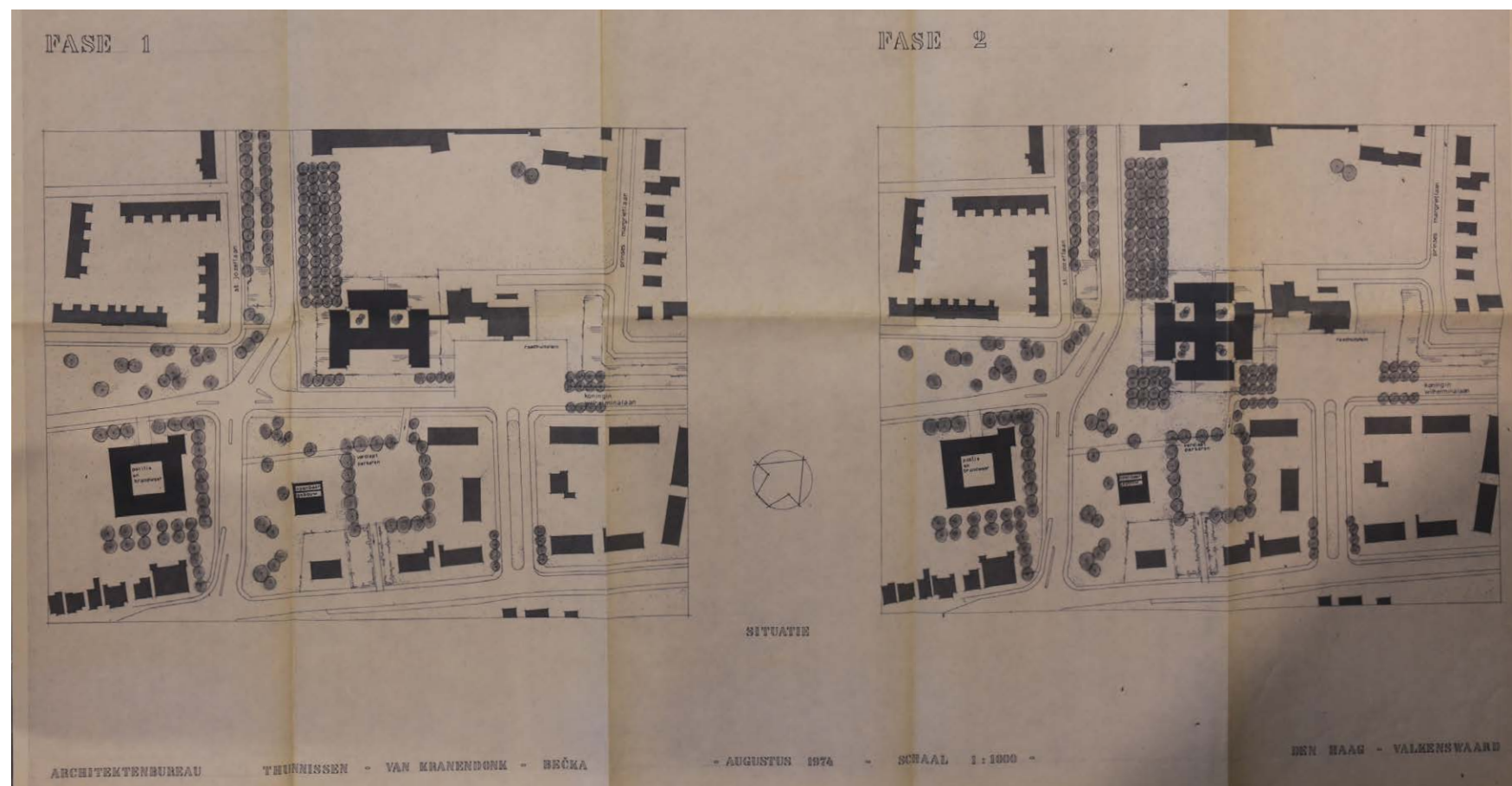

afb. 63B: bericht in Trouw (18-3-1975) (via Delpher)

afb. 64: 1974, Van Kranendonk, 1e ontwerp (fragment: zijaanzicht) [3]

afb. 65: 1974, Van Kranendonk, 1e ontwerp [3]

Professor Van Kranendonk: "ontmoeting oud - nieuw brengt speciale sfeer"

'De vraag iets over de uitbreiding van het raadhuis en het gebouw voor gemeentewerken te zeggen betekent voor mij als de architect ervan een complexe opgave. Ik ben eigenlijk al zo lang 'aan het woord' geweest en het resultaat, de gebouwen geven mijn mening, al is het niet in woorden, maar in de taal van steen, hout en andere bouwmaterialen, weer.

Liever dan opnieuw te 'vertellen' zou ik willen luisteren naar de beschouwer, het publiek. Ik ben – hoe kan het ook anders – gespannen benieuwd naar wat men er in Leidschendam van vindt, in de hoop naast kritiek ook aanwijzingen tegen te komen, dat de gebouwen op de den duur geaccepteerd zullen worden. Dat laatste, weet ik uit ervaring, is een proces dat net als het bouwen jaren duurt. Ook het oorspronkelijk raadhuis, dat Kropholler in 1940 bouwde, zal die gewenningsperiode nodig gehad hebben.

Het moet de Leidschendammer in die tijd bijna brutaal tegemoet zijn gekomen. Het was een vermetel daad van een begaafd man, die in één klap buiten de historische kern rond de sluis, een tweede aandachtscentrum schiep in dat raadhuis met het heel hoge dak, de omgevende aangepaste bebouwing, de singels en de ruime, zo Hollandse speelweide.

Toen ik in 1975 de opdracht kreeg een plan voor de uitbreiding van het raadhuis en voor een nieuw gebouw voor gemeentewerken te ontwerpen, was het raadhuis met zijn omgeving niet alleen geaccepteerd, maar een voorwerp van sympathie geworden voor bijna iedere Leidschendammer. Het ontwerpen van de uitbreiding was daarom een opgave die grote voorzichtigheid vereiste. In mijn eerste plannen poogde ik de uitbreiding geheel los van het bestaande te ontwerpen en hem door contrastwerking interesse te geven. Ik hoef mij voor deze eerste, mislukte, pogingen niet te schamen. Ook Kropholler heeft gezocht naar een oplossing door contrastwerking. Enkele jaren voor zijn overlijden nog maakte hij een plan voor de uitbreiding in de vorm van een hoogbouw. Net zo min als hij vond ik bij het gemeentebestuur steun voor die idee 'te kontrasteren'. Pas daarna is het in samenspraak met burgemeester Kolfschoten, het gemeenteraadslid Van Erp en de leden van de bouwcommissie, de heren Ooms,

Neukirchen en De Kort, gelukt uitgangspunten te vinden die geleid hebben tot de uitbreiding, die nu gerealiseerd is en die zich schikt naar het uit 1940 daterende raadhuis. Als eerste uitgangspunt werd gekozen, de bestaande linkervleugel van het raadhuis aan de rechterzijde in spiegelbeeld te herhalen. Daardoor heeft het front van het raadhuis aan de Koningin Wilhelminalaan zijn natuurlijke voltooiing gekregen.

Een volgend uitgangspunt was het zo markante silhouet van het raadhuis, dat van alle zijden tegen de lucht te zien is, zoveel mogelijk in takt te laten. Dit werd bereikt door de achterzijde in twee verdiepingen met een kelder te situeren als een uitgestrekte bouwmassa rondom twee binnenplaatsen en de grote nieuwe hal. Om twee verschillende redenen werd besloten bij de bouw van dit gedeelte niet de stijl van Kropholler voort te zetten. Wel koos ik bij het ontwerpen een aan die van Kropholler verwante architectonische thematiek en zocht ook in de materiaalkeus harmonie met het bestaande, maar beslist zonder tot imiteren over te gaan. Daardoor krijgen de verschillende ruimten waar oud en nieuw elkaar ontmoeten een levendig aspect.

Vooral de grote hal wordt door die ontmoeting van oud en nieuw gekarakteriseerd en heeft er zijn eigen speciale sfeer aan te danken. Deze grote uitbreiding vroeg aan de achterzijde een nieuwe begrenzing. Deze werd gevonden door de singels aan weerszijden van het bestaand raadhuis met elkaar te verbinden door een even brede singel langs de achterzijde te graven. Een ophaalbrug verbindt het veld via een poort met het nieuwe binnenplein, dat is aangelegd als een Oud-Hollandse tuin met bloembedden, gestraatte paden en in het midden een vijver met een bronzen beeld van de beeldhouwer D. Loeff. Het binnenplein heeft verschillende functies. Het is een uitloopruimte van de grote hal, lichtehof voor de kantoren er omheen en kan gebruikt worden door wandelaars via de ophaalbrug.'

gemeentewerken: lessenaarsdaken geven aansluiting op omgeving

'Bij de huisvesting van gemeentewerken was uitgangspunt, dat het

gebouw dat voor sociale zaken gediend had zou blijven bestaan. Het had bouwkundig nog voldoende waarde en lag stedenbouwkundig markant in zijn bomenrijke tuin aan de Koningin Julianaweg, terwijl het ook een rol speelde in het silhouet van Leidschendam gezien vanaf de J. S. Bachlaan.

De nieuwbouw werd gesitueerd voor de achterzijde van het bestaande gebouw en er mee verbonden door een tussenlid, dat aansluiting geeft op het nieuwe trappenhuis in het oude gebouw. De bebouwing langs de Koningin Wilhelminalaan wordt hierdoor beëindigd, terwijl toch het groene gebied rondom het raadhuis naar de boomgaard aan de Bachlaan aansluiting blijft vinden.

De nieuwe vleugel heeft twee verdiepingen, die zo zijn ingedeeld dat het gebouw te beschouwen is als twee evenwijdige kantoorgedeelten. De uitbreiding kreeg een lessenaarsdak, waardoor de tekenkamers extra daglicht ontvangen van twee zijden.

Het tussengedeelte heeft een plat dak. Deze opzet leidde tot een levendig geheel vol schakeringen. De bouwmassa van het nieuwe gedeelte vindt dankzij de lessenaarsdaken aansluiting op de woningbouw in de omgeving.

Het afsluiten van een bouwperiode geeft wel eens een gevoel van weemoed. Het bouwteam valt uit elkaar, terwijl de leden elkaar zo goed hebben leren kennen en waarderen. Ik acht het mijn plicht enkelen speciaal te bedanken voor de samenwerking. Allereerst de bouwcommissie, de heren Ooms, Neukirchen en De Kort, die de uitbreiding van het raadhuis hebben begeleid en de heer Bisschop die de bouw van het kantoor gemeentewerken begeleidde.

Dan de aannemer van beide gebouwen de firma Schouten, die hoge kwaliteit heeft geleverd, hetgeen mede te danken is aan de uitvoerders, de heren Kalisvaart en Bennekes.

Voorts de heren Stougie van het adviesbureau Huygen en Hengst van het ingenieursbureau Starmans en last but not least mijn medewerker de heer Maes, die de bouw koördineerde en mevrouw Van Kranendonk-Thunissen, de binnenhuisarchitecte die de kleuren bepaalde en adviseerde gaf voor de inrichting.

6

Leidschendam 1981

afb. 66: 1981, publicatie van de Gemeente Leidschendam [3] (accentuering BB)

4.6 1970 (?): Kropholler V

In het Kropholler archief dat zich in Rotterdam in het NAI bevindt, is een opvallende schets gevonden van het raadhuis met daarachter, in een wat ander handschrift, een hoogbouw - met een gelijksoortig schilddak als de bestaande bouwdelen. Hoewel het mij onwaarschijnlijk leek dat dit uit het bureau van Kropholler kwam, blijkt de wel het geval te zijn:

Van Kranendonk herinnert zich deze uitspatting in een interview in een gemeentelijke publicatie.

Het afwijkende handschrift is te verklaren uit de gevorderde leeftijd van de architect, óf de onderliggende tekening is gemaakt door Veendorp.

De gemeente Leidschendam was niet enthousiast over het voorstel.

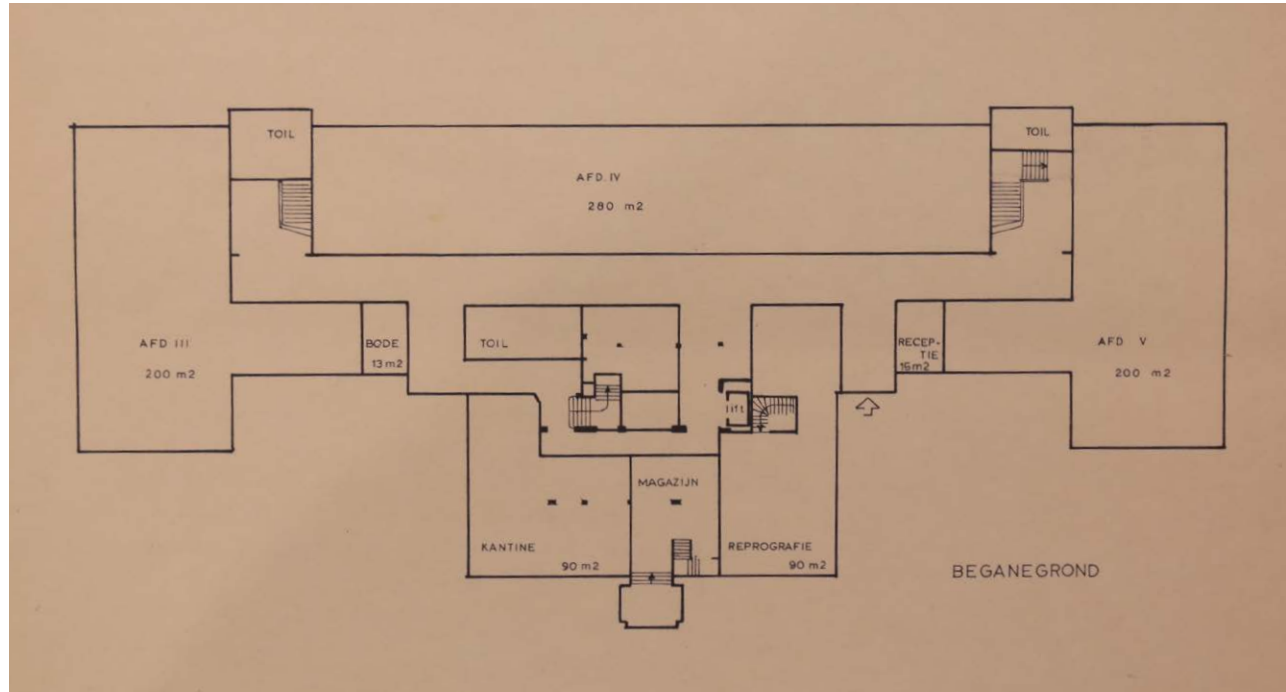

afb. 67, schets van Kropholler, z.d., [1]

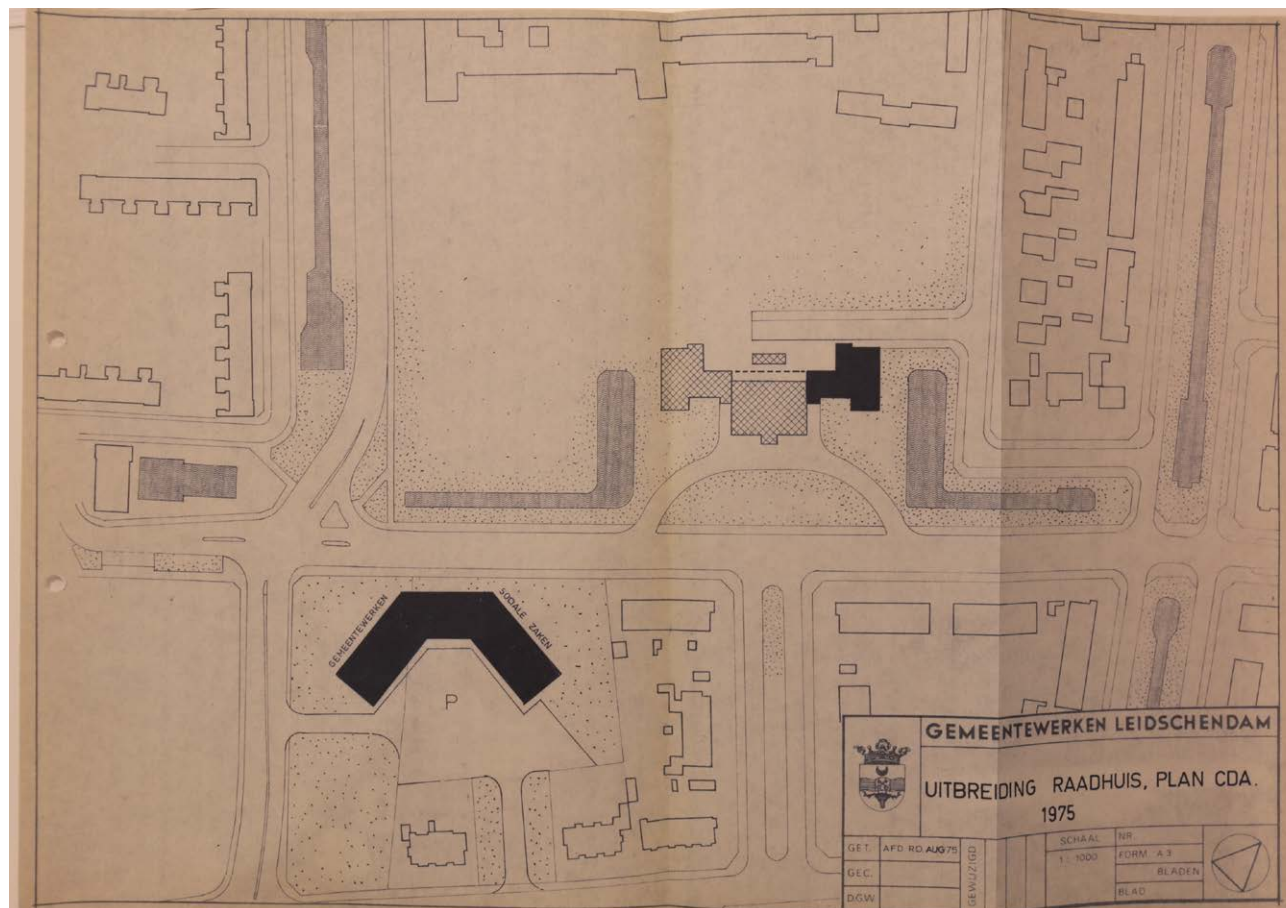

4.7 Plannen 1975

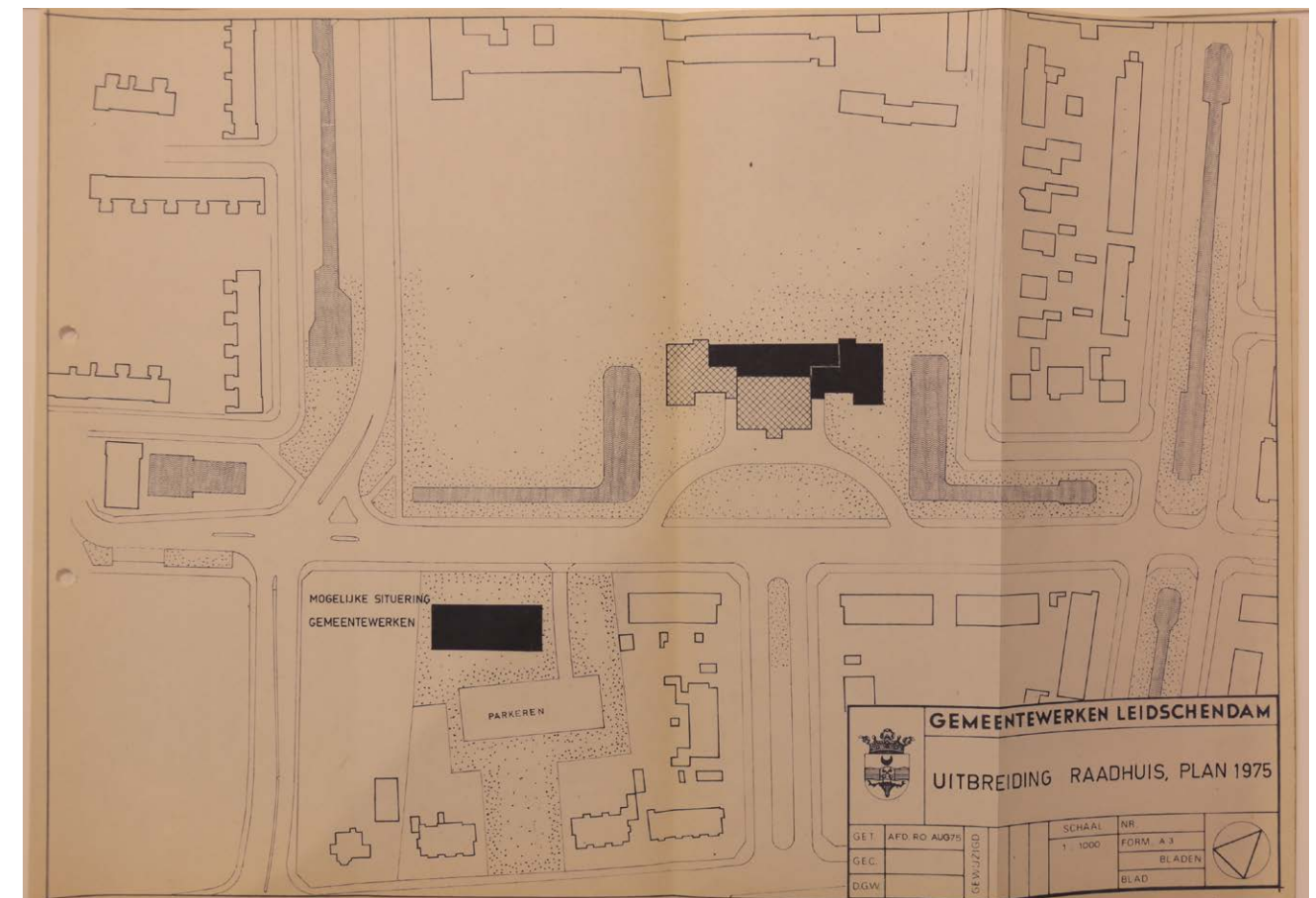
In 1975 zorgt de CDA fractie voor nieuwe input in de vorm van een tweeledig plan voor uitbreiding: een nieuwe vleugel die de symmetrie van het raadhuis zou completeren, en daarnaast, aan de overkant van de straat, een nieuwbouw waarin aan de overige ruimtebehoefte voldaan zou worden. Een variant waarin het raadhuis meer werd vergroot aan de achterzijde is van een mij onbekende auteur.

afb. 68, tekening zonder auteur of datum [3]

afb. 69, 1975, blad uit een overzicht, gemeentewerken [3]

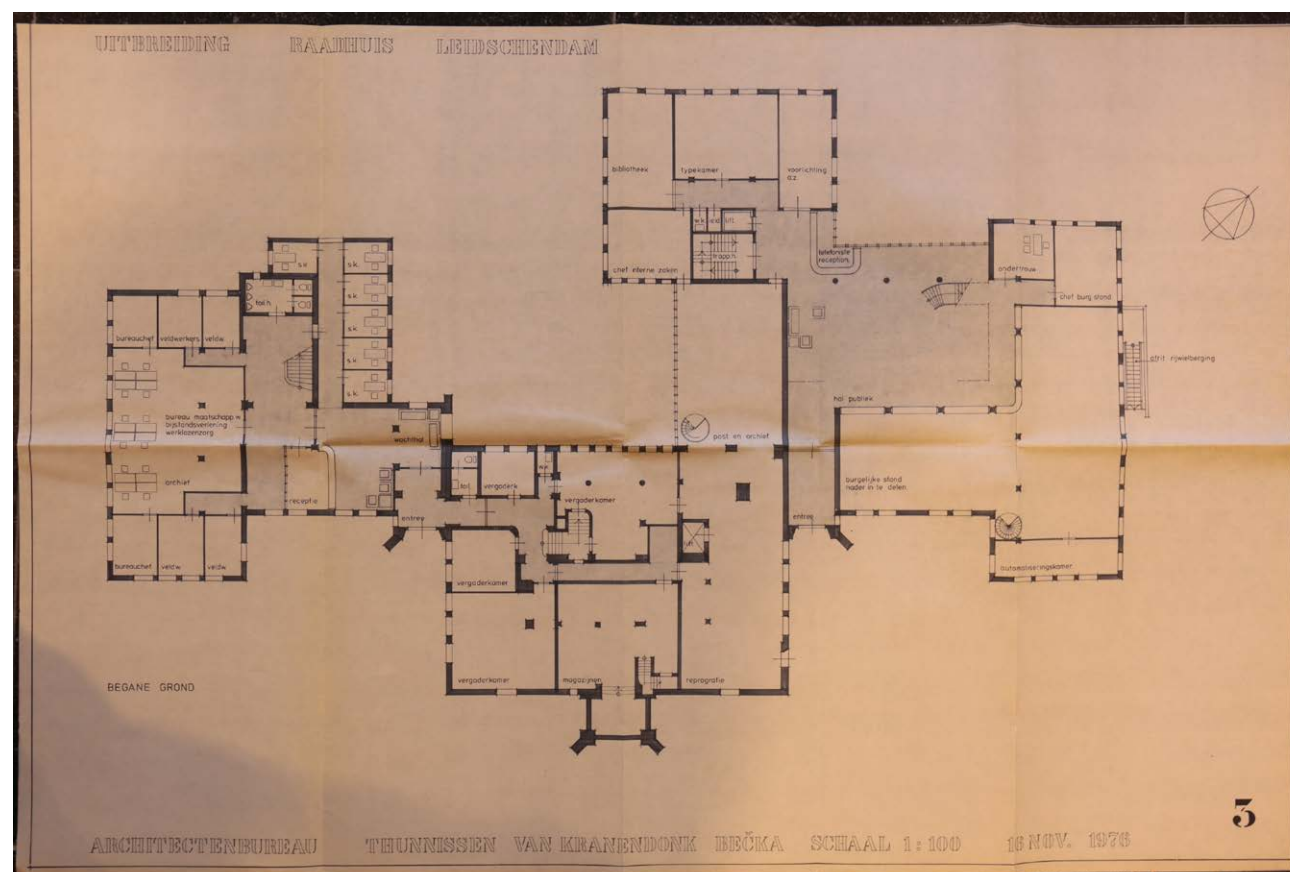

afb. 70, 1975, blad uit een overzicht, gemeentewerken [3]

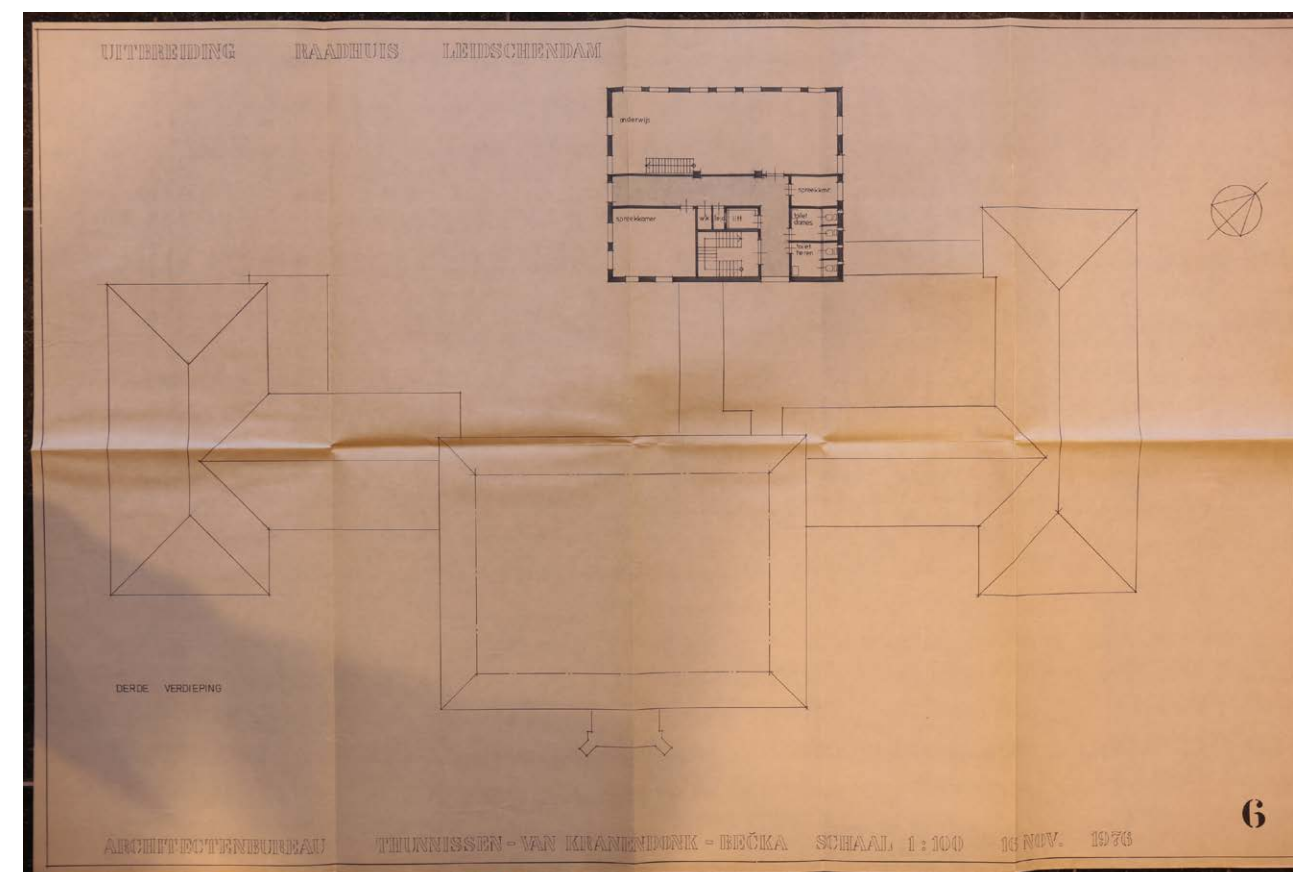

4.8 1976: Kranendonk II

Van Kranendonk tekent vervolgens een plan met een symmetrische voorgevel, en een daarachter gelegen volume met een hoogte van vijf bouwlagen: een kelder plus vier lagen daarboven. De positie van dit volume komt overigens sterk overeen met de 'hoogbouw-schets' van Kropholler (afb. 67). Het ontwerp blijkt al snel een te klein gebouw op te leveren.

afb. 71: 1976, Kranendonk [3]. (Links bleef het bestaande trappenhuis behouden)

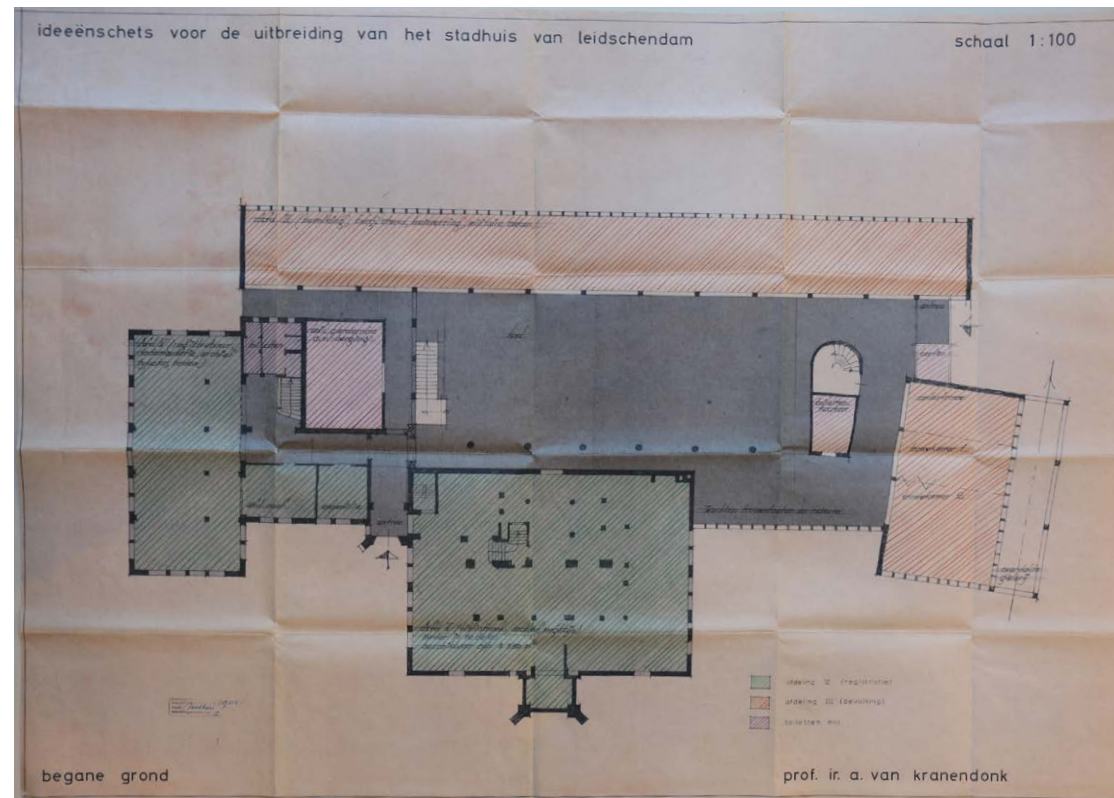
afb. 72: 1976, Kranendonk [3] (derde verdieping)

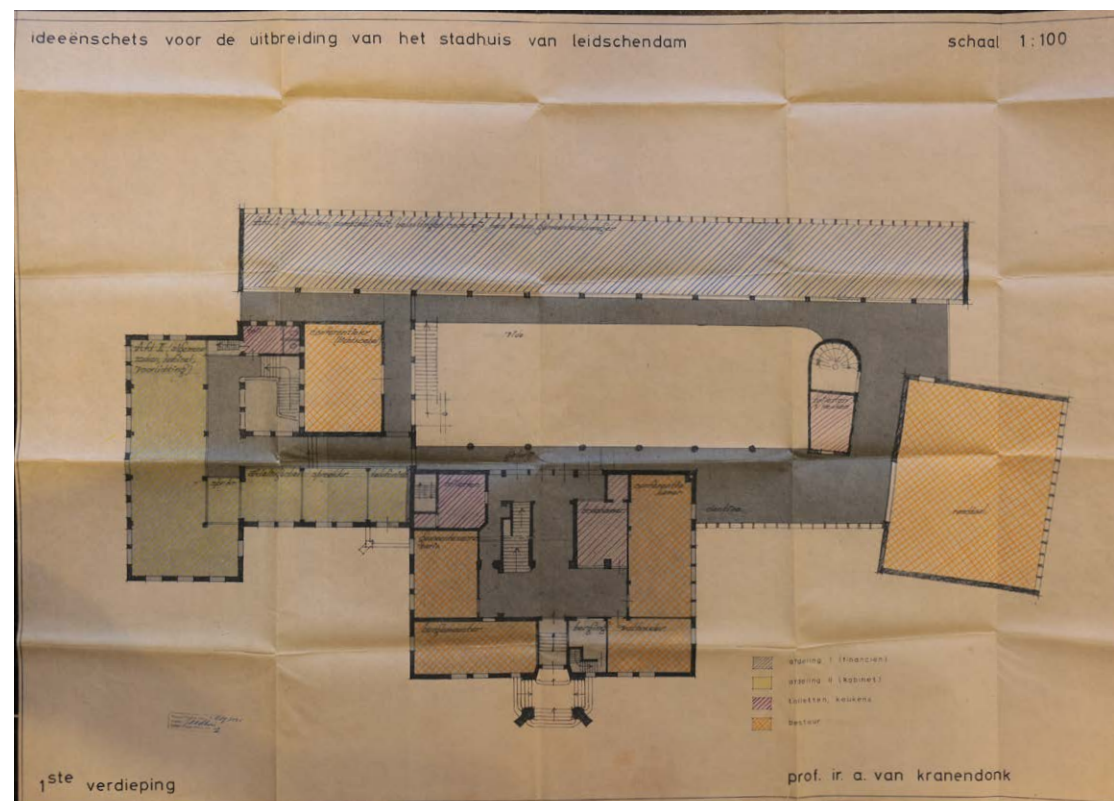
4.9 1977: Kranendonk III

(Tekeningen zonder datum, 1976-1977):

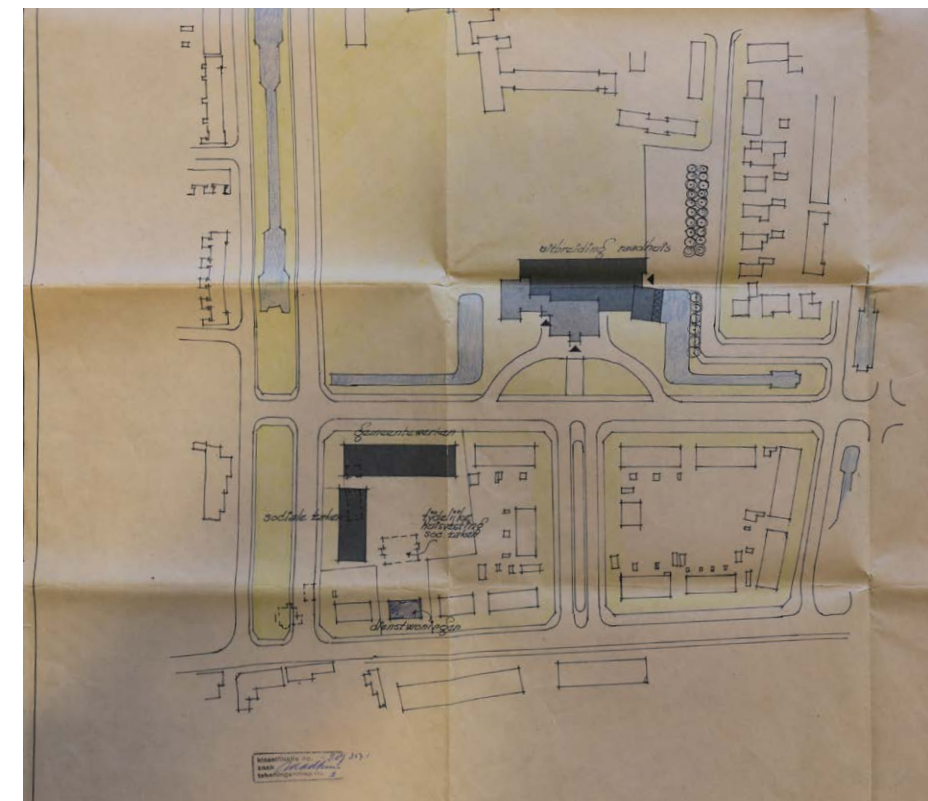
Kranendonk tekent in ideeënschetsen een twee-laags uitbreiding, rechts en achter het raadhuis. Links bevindt zich op de verdieping een inpandige 'conferentiekamer', met lichtkoepels. Centraal staat een grote hal met een hoogte van twee bouwlagen. Hierachter liggen de kantoorruimten. Het bouwdeel rechts bevat zaaltjes op de begane grond, en een nieuwe raadzaal op de verdieping - dit gedeelte is iets verdraaid ten opzichte van de rest van het gebouw, waardoor de symmetrie bewust niet volledig bereikt wordt. Een 'dak-landschap' van het geheel is voor zover bekend niet getekend.

afb. 73: "Kranendonk III" [3]

afb. 74: "Kranendonk III" [3]

afb. 75: "Kranendonk III" [3]

afb. 76: "Kranendonk IV" [3] (tekening wellicht gemaakt door Veendorp)

4.10 1977: Kranendonk IV

Foto's van een maquette en een presentatietekening, zonder datum, plm. 1977.

- De nieuwe zijvleugel aan het raadhuis is nu een kopie van de bestaande Kropholler-vleugel uit 1961 aan de andere zijde,
- De binnentuin wordt omringd door dezelfde soort kolommen als in de achtergevel,
- Het dak boven de grote hal is volledig in glas gedacht,
- De waterpartij aan de achtergevel is breed, en daardoor eerder een vijver dan een gracht,
- De grilligheid van de kolom-afstanden achtergevel is al vroeg in het ontwerp aanwezig,
- De achtergevel van het oudere raadhuis wordt steeds vrijgehouden.

Het ontwerp zal vanaf dit moment in hoofdlijnen deze opzet volgen.

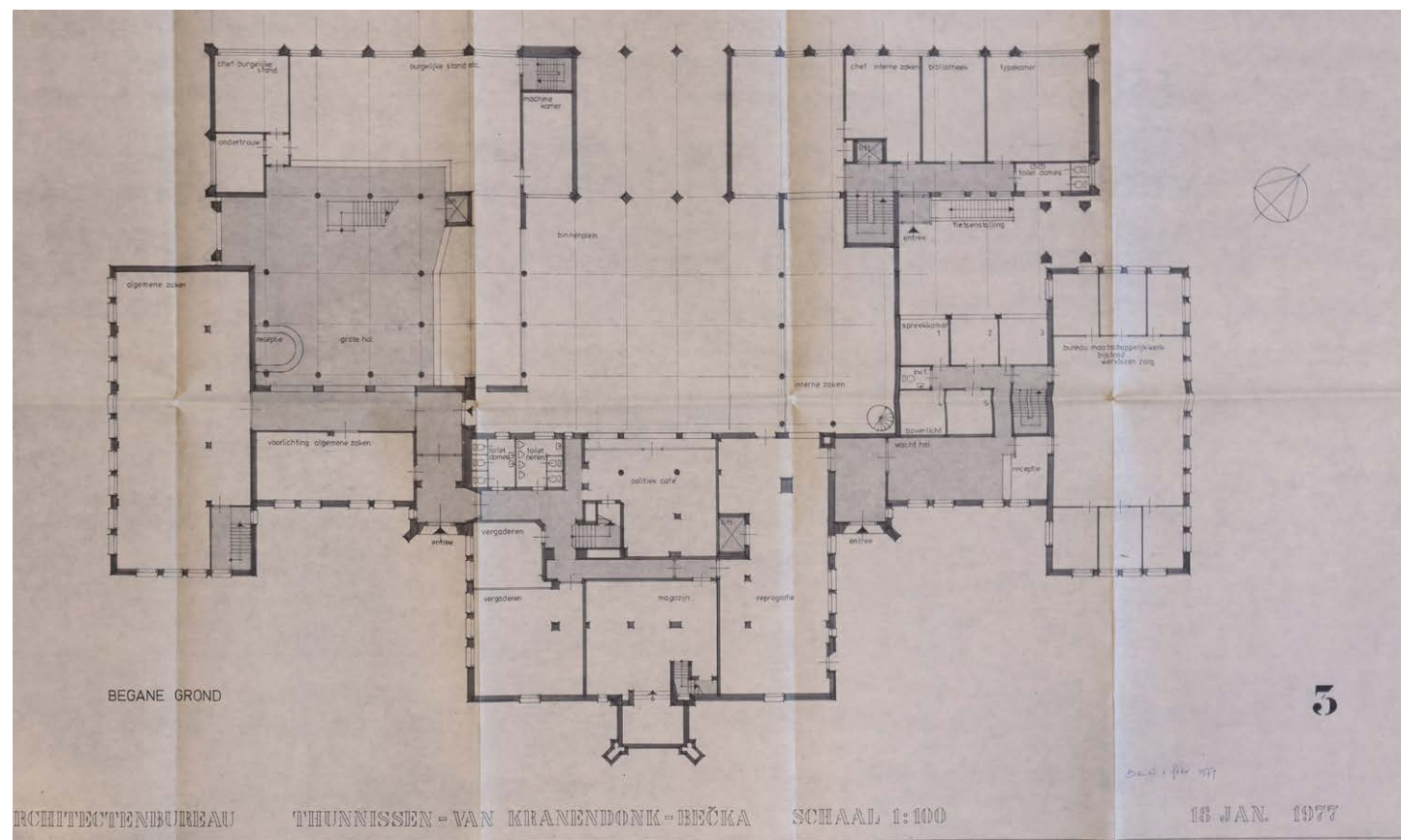

afb. 77: "Kranendonk IV" [3], een centrale grote glaskap op de hal rechts. Een grote vijver aan de achterzijde.

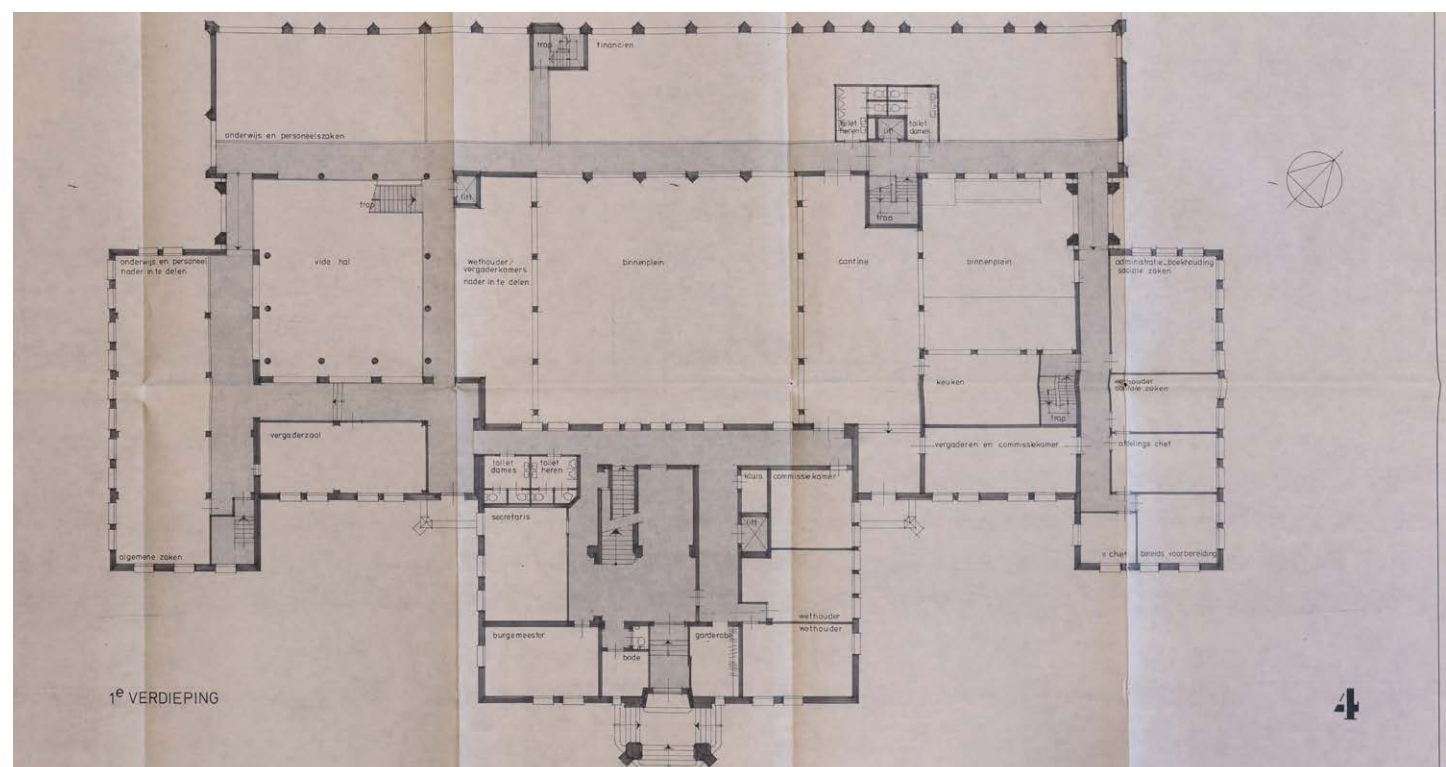

afb. 78: "Kranendonk IV" [3], Met een steviger gedefinieerd binnentuin.

afb. 79: 1977, "Kranendonk IV" [3] Begane grond

afb. 80: 1977, "Kranendonk IV" [3] 1e Verdieping

De variant uit 1977 lijkt al sterk op de uiteindelijk uitgevoerde bouw. Verschillen zijn:

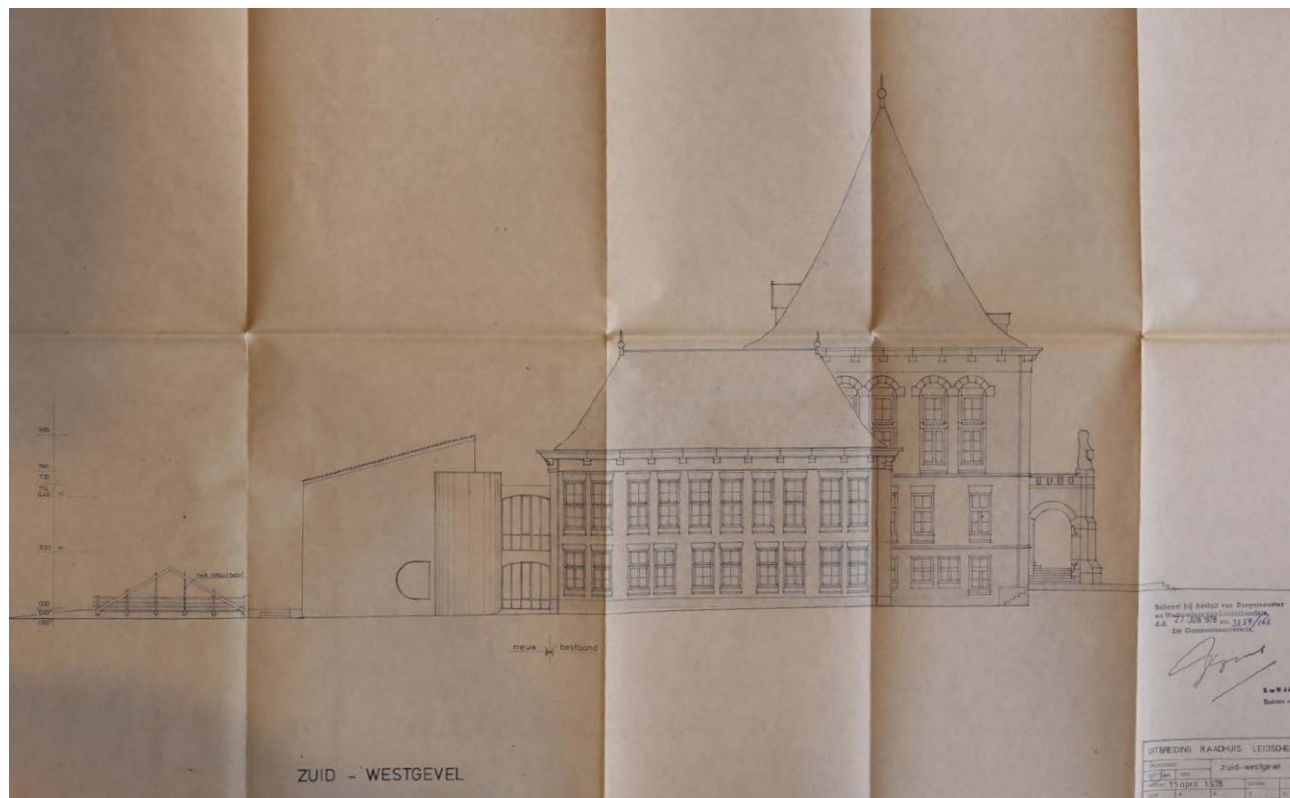
- de kolomstructuur loopt regelmatig door, zonder in conflict te komen met de architectuur van Kropholler,
- de trappenhuizen zijn hier nog opgenomen binnen de hoofdvolumes,
- de binnentuin kent een bredere open verbinding met het terrein achter het gemeentehuis.

Opgemerkt kan worden dat een nieuwe, grotere raadzaal geen deel meer uitmaakt van het plan. Op de perspectief schets is nog geen brug zichtbaar. De raad gaat akkoord met dit plan.

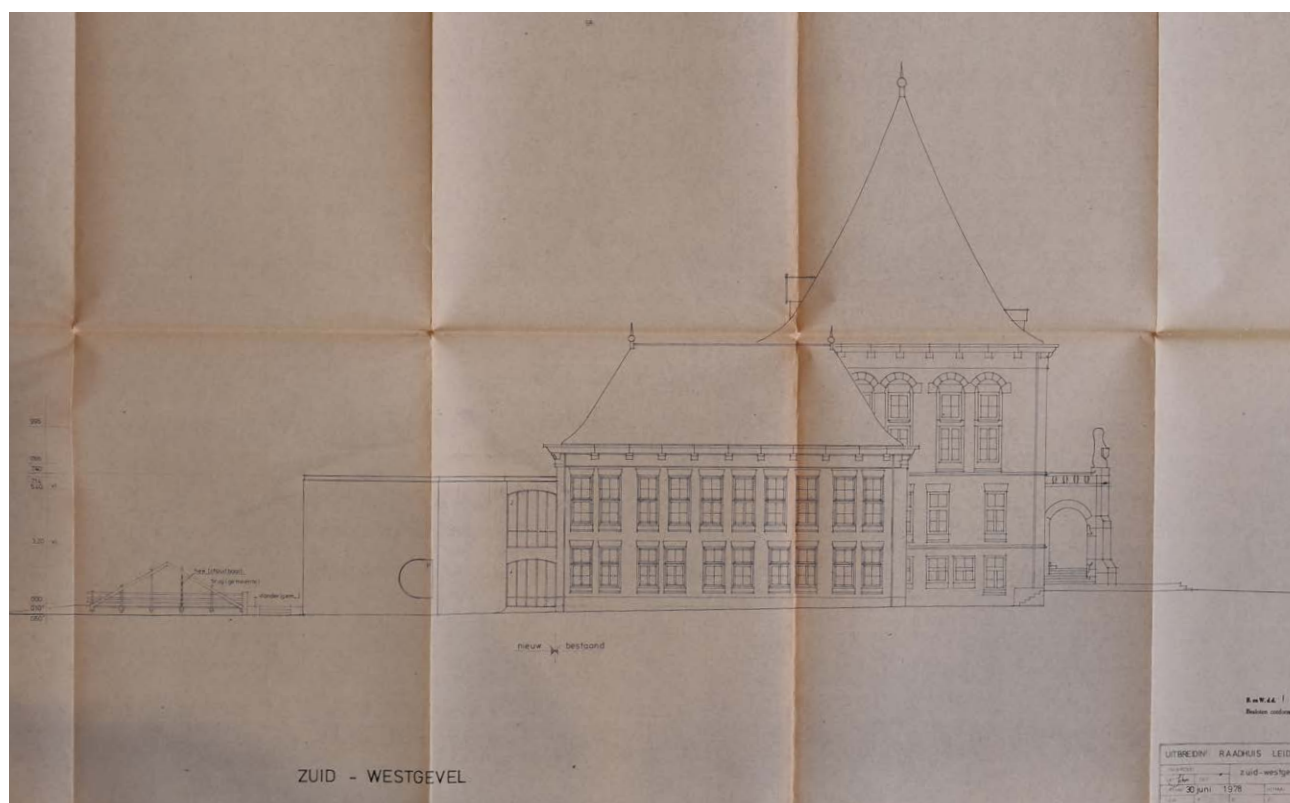

afb. 81: 1977, Achtergevel- klassiek ondertekend met 'Kranendonk fecit'

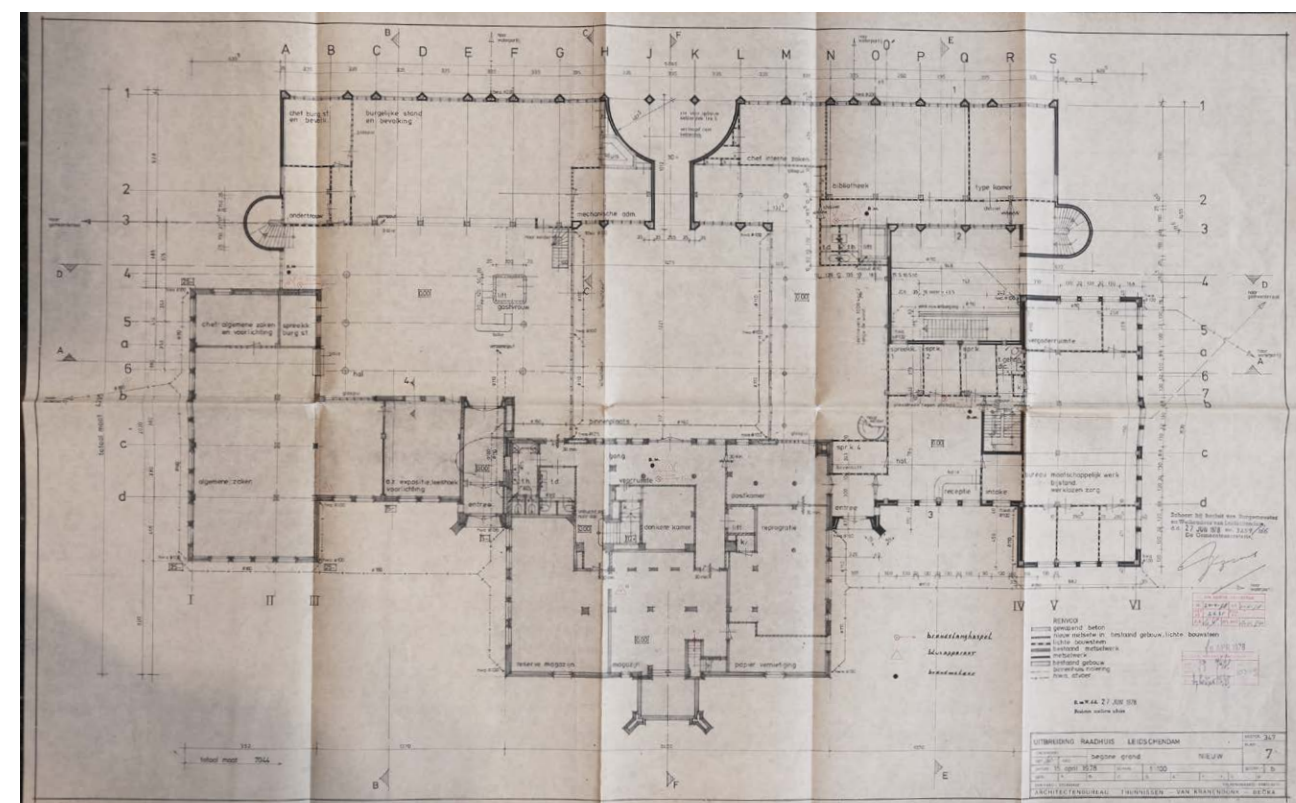
afb. 82: 1978, variant met lessenaardaken. [3]

afb. 83: 1978 [3]

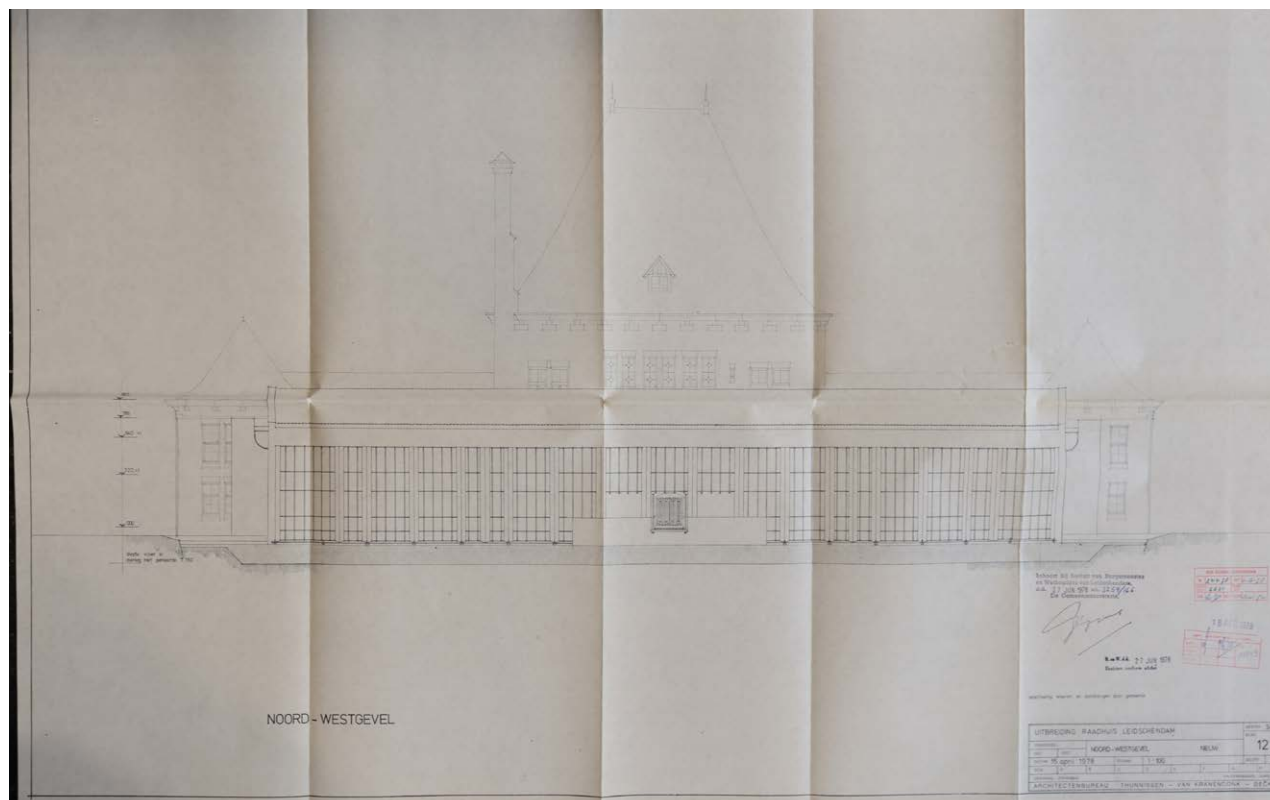
In 1978 worden, terwijl de bouwvergunning al verleend is, nog twee varianten getekend in het daken-landschap. Eén variant gebruikt flauwhellende lessenaardaken, de andere heeft volledig vlakke daken.

Uiteindelijk zijn in het definitieve ontwerp enkele halve cirkels gekomen: de 'entree' aan de ophaalbrug, de trappenhuizen aan de koppen van de achtervleugel, en de venster daarnaast. De kolommen in de grote hal zijn buiten de rest van het stramien geplaatst. De brug zal uitgewerkt worden door de gemeente.

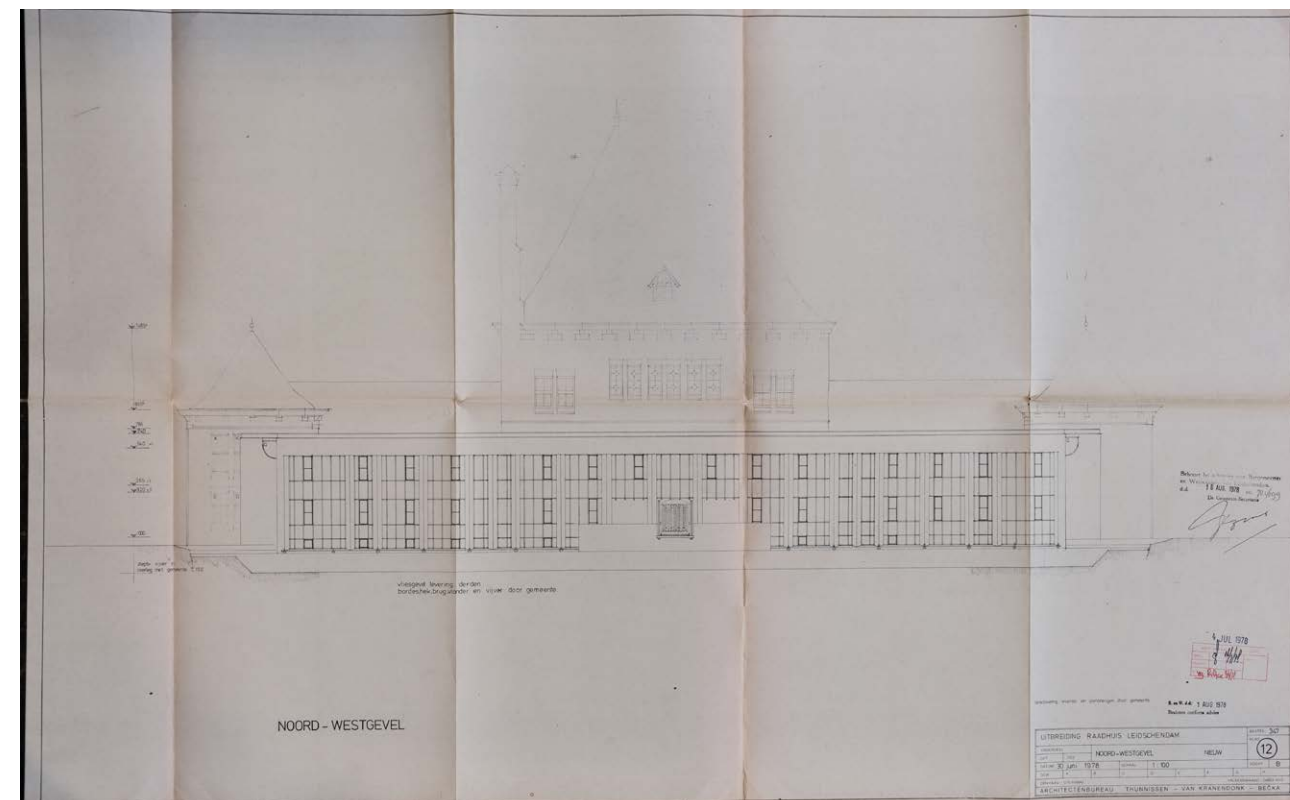

afb. 84: 1978 [3]

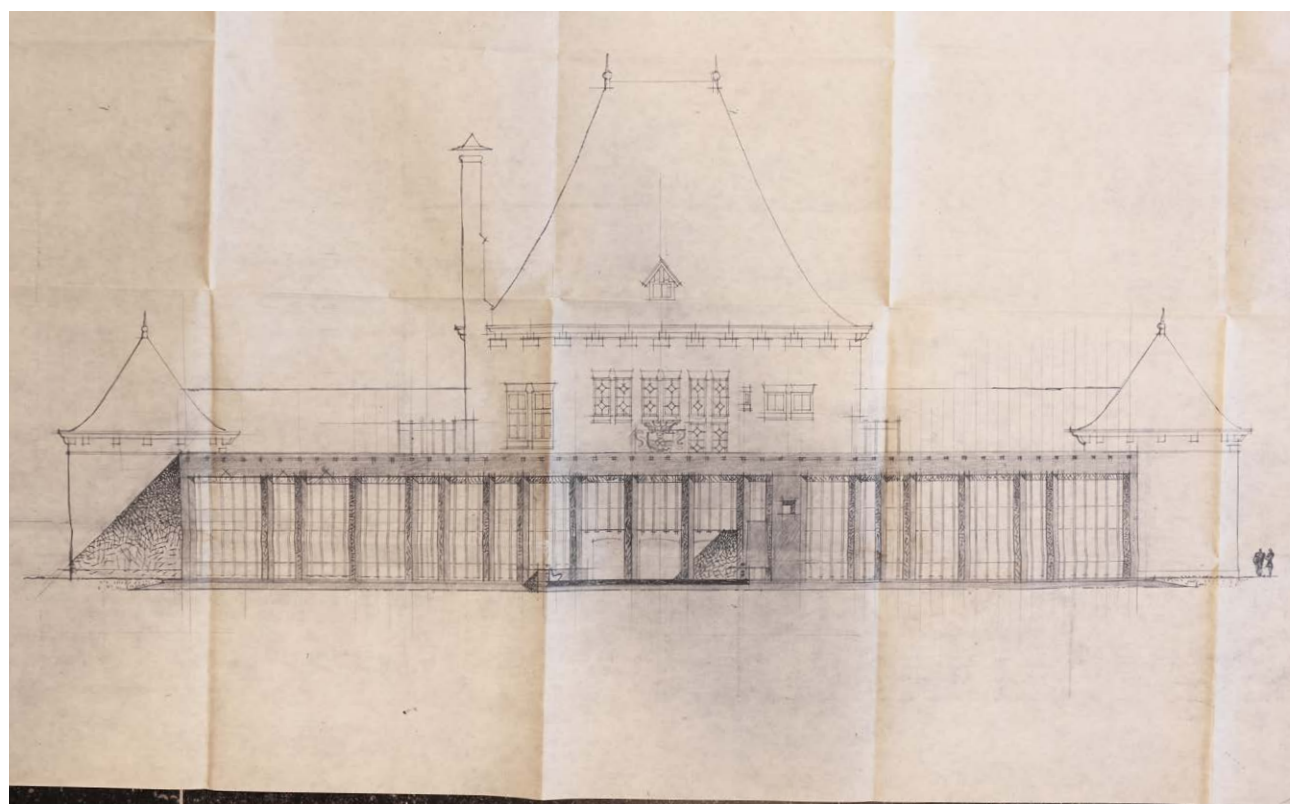

afb. 85:: april 1978, achtergevel

afb. 86: juni 1978, Kranendonk, zicht op de achtergevel [3], variant met te openen ramen.

afb. 87: 1977, Kranendonk, zicht op de achtergevel [3]

afb. 88: Kranendonk ontwerpt gelijktijdig een nieuwbouw voor de gemeentelijke diensten aan de Koningin Wilhelminalaan, die verbonden zal worden met de bestaande villa. [3] - zie ook afb. 104 voor het resultaat.

4.11 1978 - 1981: Kranendonk V

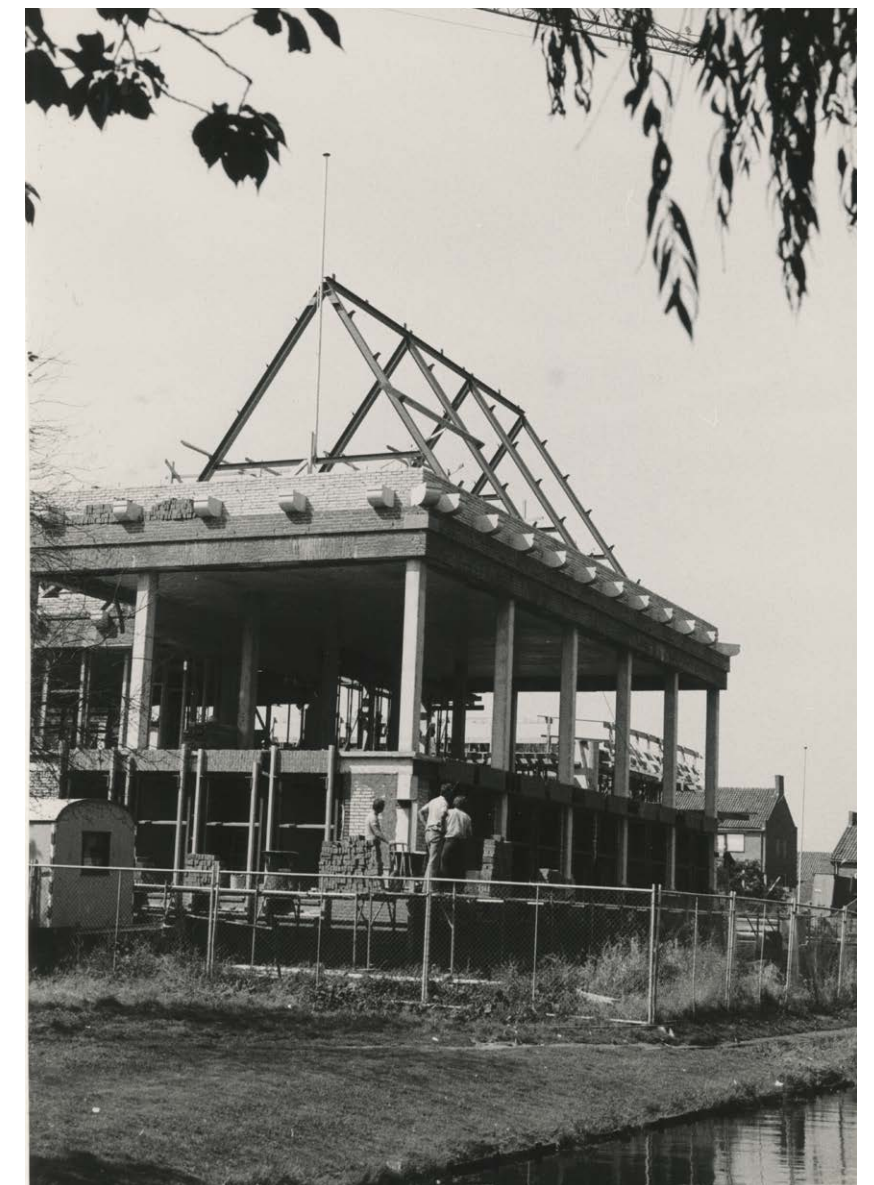
De uitgevoerde versie

afb. 89: 1980, bouwplaats. [2]. Het trappenhuis tegen de 1961-vleugel is afgebroken (t.p.v. de witte muren). De kozijnen in deze zijvleugel zijn nog rechthoekig; deze zullen gewijzigd worden naar open, getoogde vensters.

afb. 90: 1980 bouwplaats. [2] De kraan staat in de toekomstige grote binnentuin.

afb. 91: 1979 bouwplaats. [2]. De stalen dakspanten van de rechter vleugel.

afb. 92: De binnentuin, nog met de vijver uit 1981 (foto uit 2012)

afb. 93: Zicht op één van de twee halfronde trappenhuizen van Kranendonk (foto uit 2012)

afb. 94: De kleine binnentuin - foto uit 2023. (de kozijnindelingen bleven ongewijzigd)

afb. 95 - Grote binnenplaats

afb. 96 - Grote binnenplaats

afb. 97 - Grote binnenplaats

afb. 98: De rechter vleugel uit 1981 - hoewel de technische uitvoering afwijkt, is de vleugel uiterlijk het spiegelbeeld van de vleugel links uit 1961.

afb. 99 - Zolder rechter vleugel, met stalen spanten.

afb. 100: Vergelijk: de houten kap in de linkervleugel uit 1961

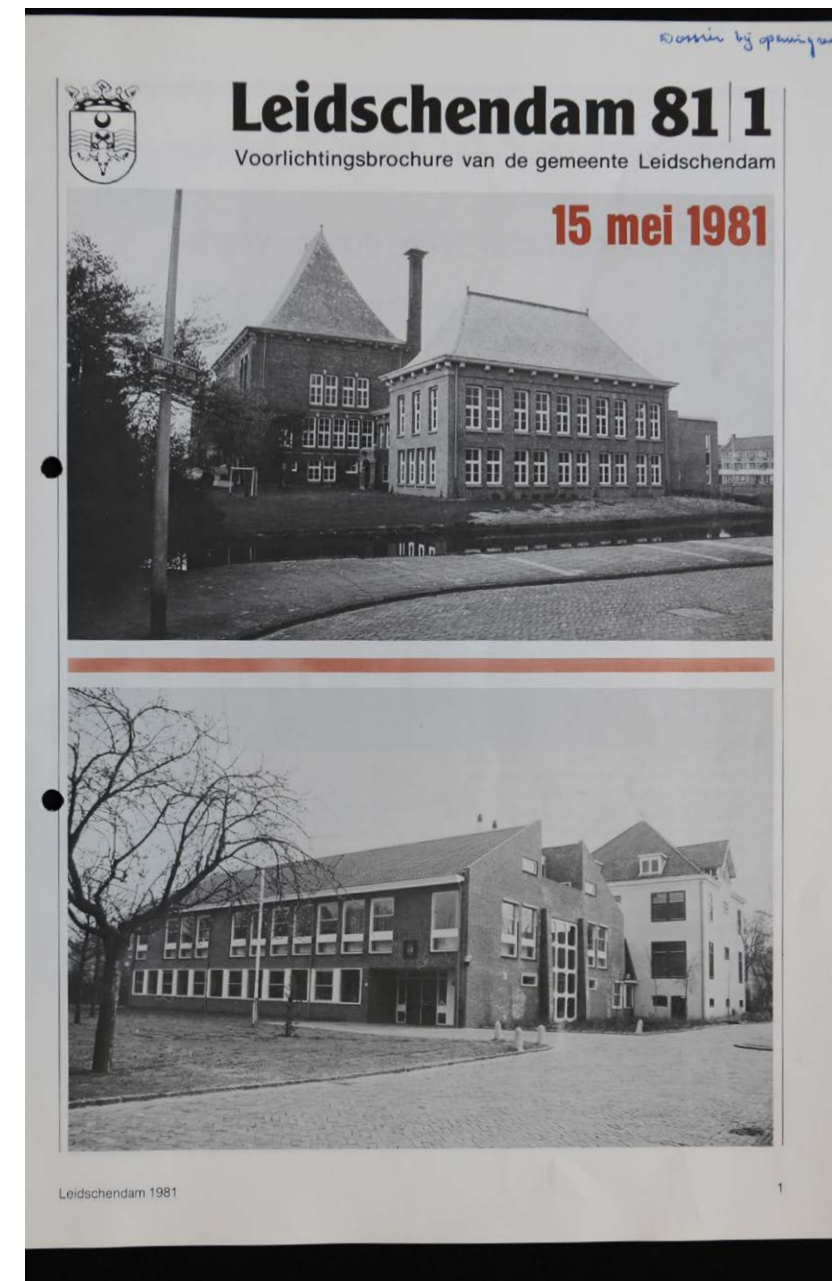

afb. 101: foto kort na de bouw [3]

afb. 102, 1981, foto kort na de bouw [2]

afb. 104: 1981, publicatie van de gemeente. [3]
Zowel het raadhuis als de nieuwbouw aan de overzijde van de Julianastraat (ook van de hand van Van Kranendonk) zijn zojuist opgeleverd.

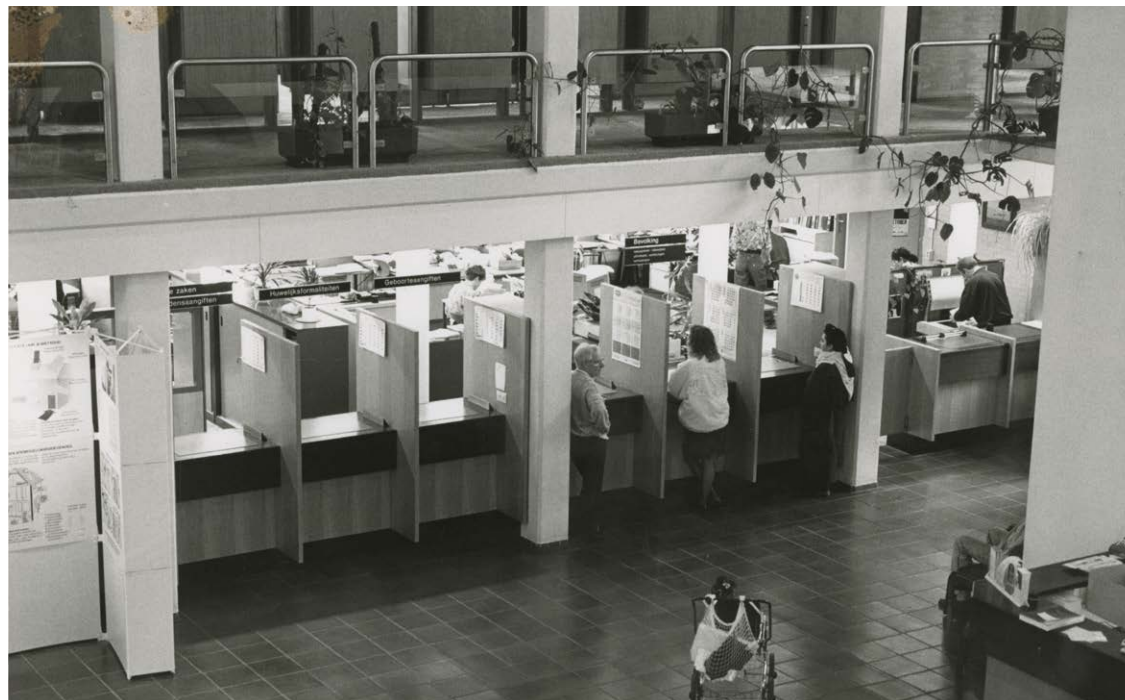

afb. 103: 1988, interieur grote hal: houten plafond, balustraden van gebogen buis, stalen kolommen (zicht richting achtergevel) [2].

afb. 105: 1981 interieur grote hal [2]. Plavuizen, gestuukte wanden, nieuwe getoogde open vensters en doorgangen.

afb. 106: 1981, interieur grote hal [2] De (nog onbeklede) kolommen tussen de loketten.

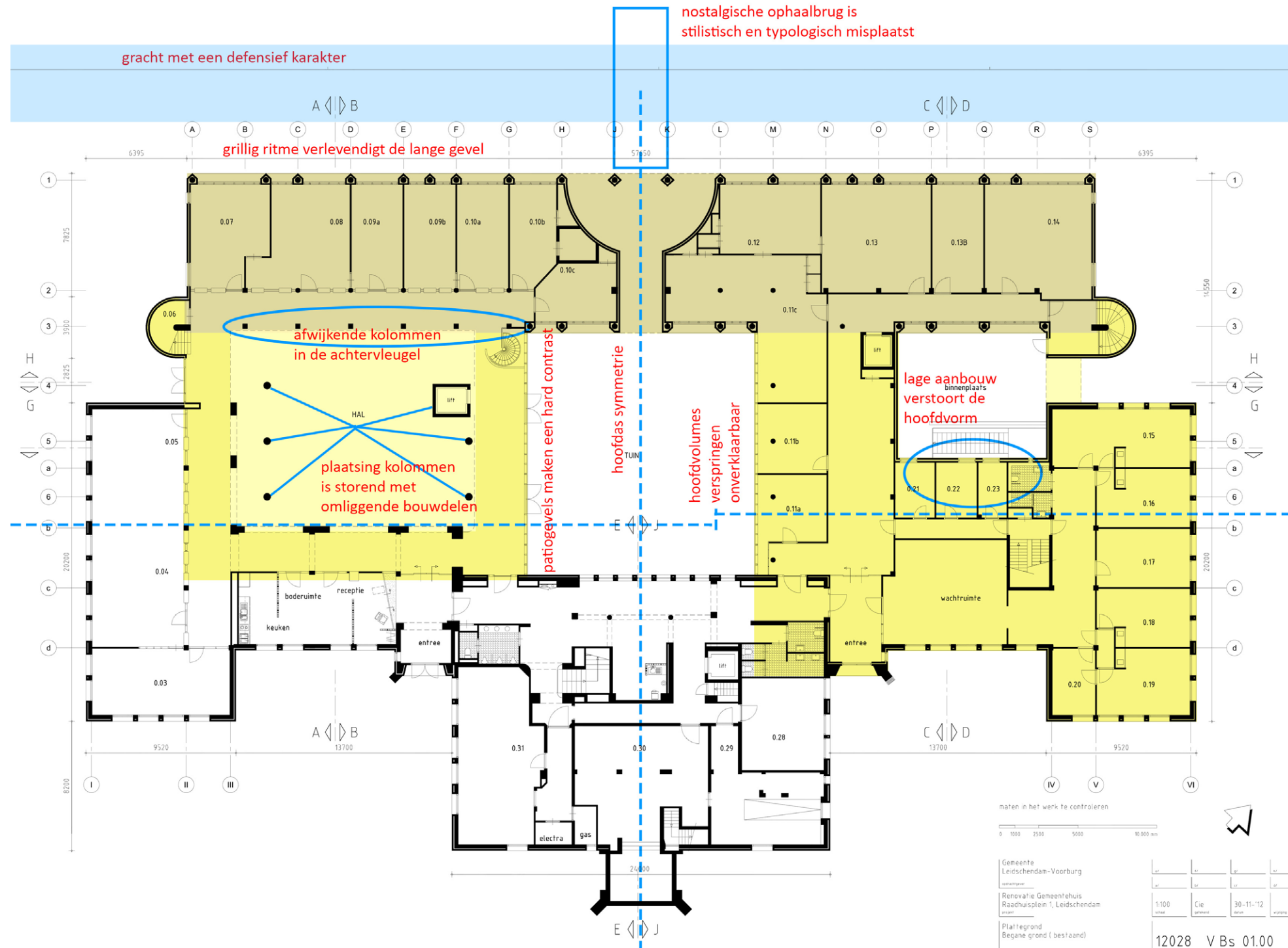

afb. 107: 1982, interieur grote hal [2]

Kritische punten in het Plan Kranendonk.

Op een aantal punten is de uitvoering uit 1981 te bekritisieren op architectonische aspecten: daar waar deze minder zuiver en consequent is uitgewerkt - deze elementen zijn aangegeven op deze tekening.
Een groot deel hiervan is gecorrigeerd in de verbouwing van 2015.

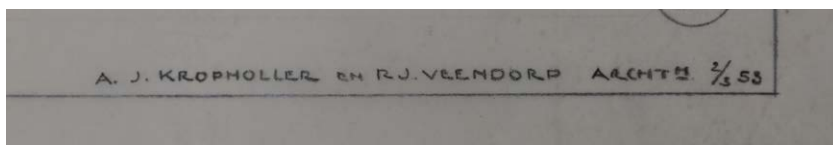
afb. 108

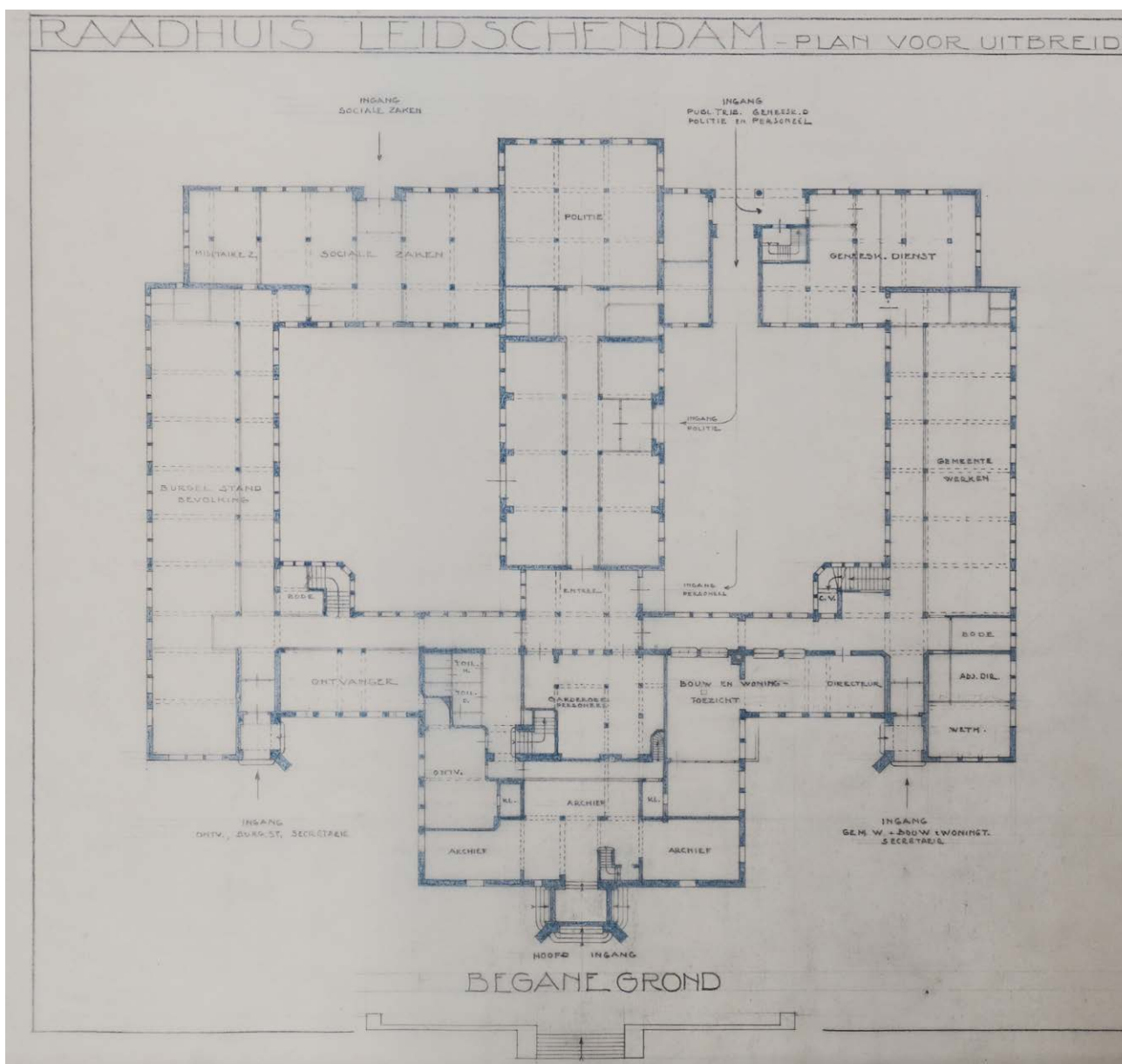
4.12 1954 versus 1981

De in 1954 door Kropholler uitgewerkte variant bestaat uit een structuur met twee evengrote binnenhoven, die begrensd worden door een achtervleugel met daarin een centraal vierkant accent, relatief lange zijvleugels, en een middenvleugel daartussen. De hoofdopzet is symmetrisch, met enkele kleine afwijkingen in de achtergevel, die gemotiveerd worden door een eigen ingang voor de politie.

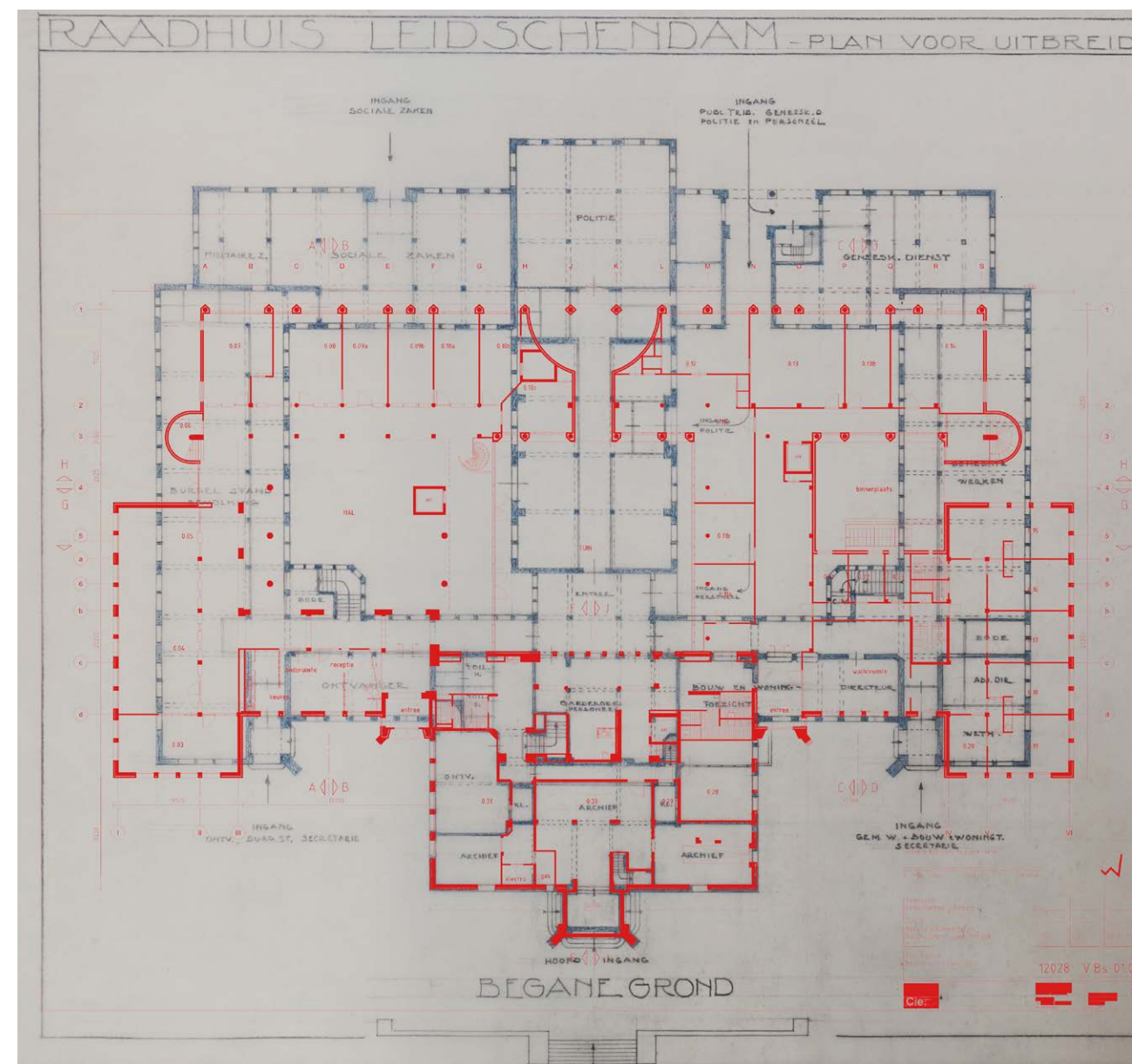
Het is zeer waarschijnlijk dat bureau Thunnissen - Van Kranendonk - Bečka kennis heeft gehad van de schetsen en ideeën. Met het op elkaar leggen van de plattegrond van Kropholler uit 1953 en de plattegrond uit 1981, worden de verschillen en overeenkomsten duidelijk.

onderhoek van afb. 109

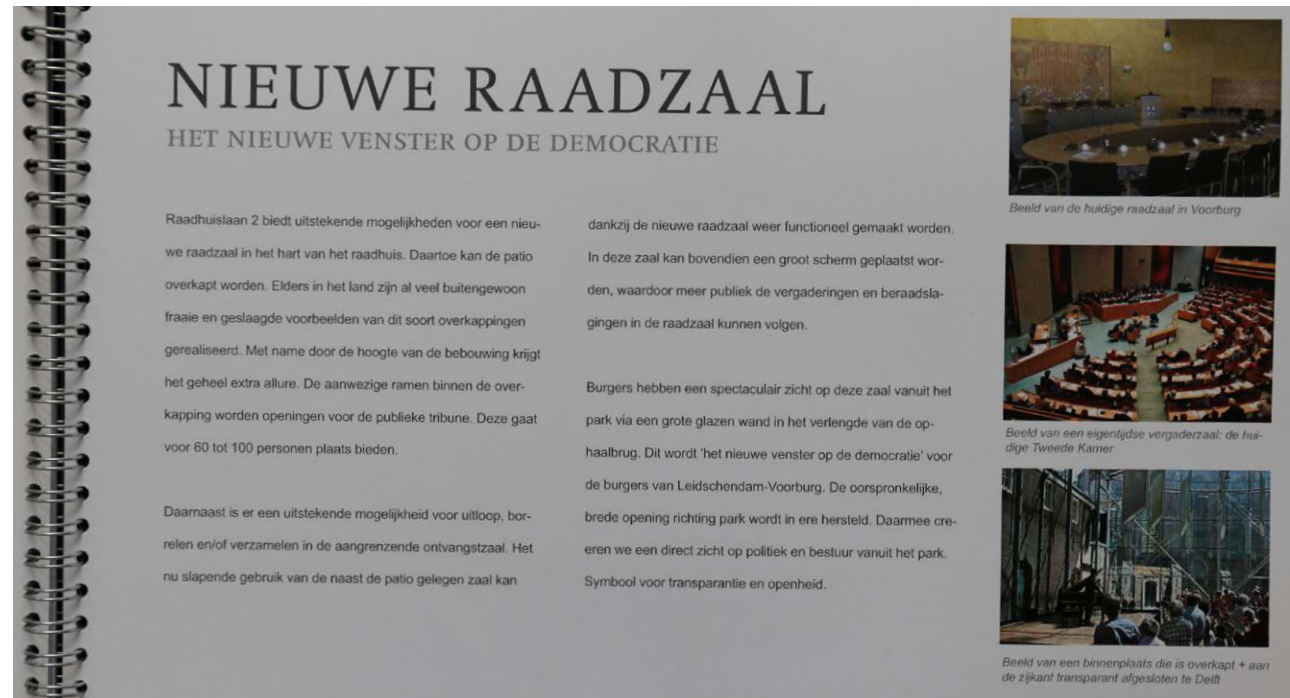

afb. 109: 1953, ontwerpstudie Kropholler

afb. 110 - gecombineerd met het uitgevoerde ontwerp van Kranendonk (1981, in rood) op dezelfde schaal

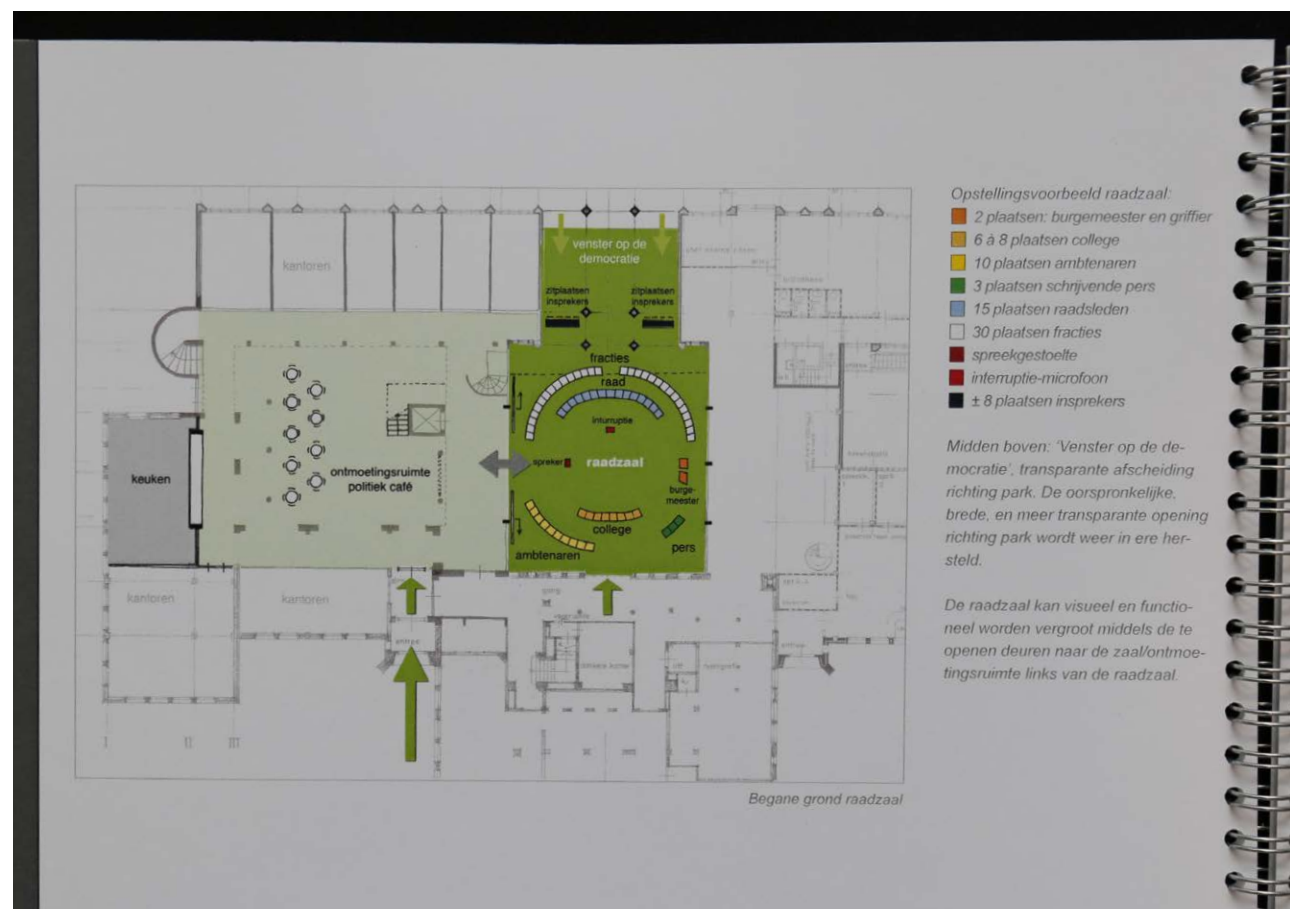

afb. 111: 2009: Rapport studie NERA / BAM

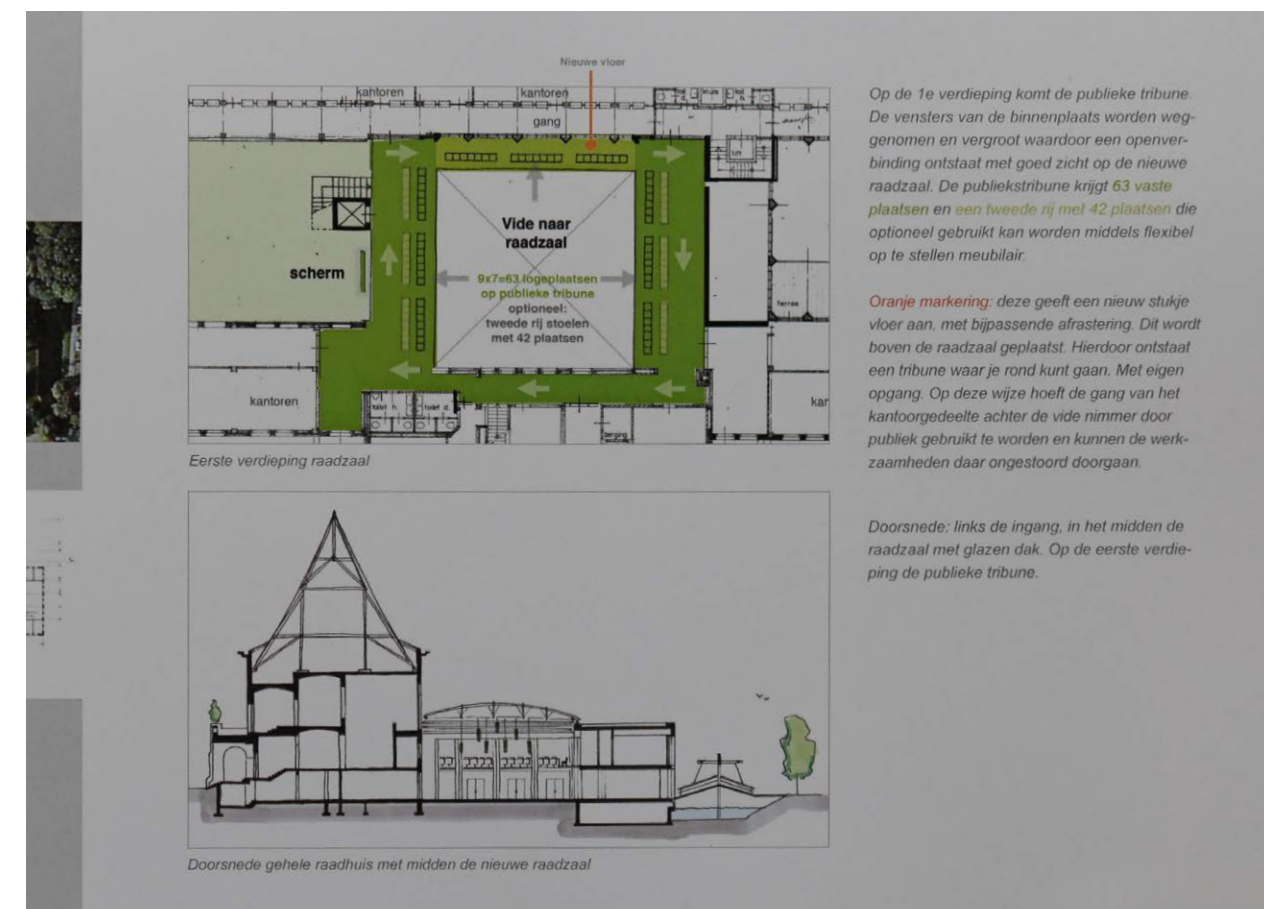
5. 2009: Studie NERA / BAM

In 2009 is een rapport opgesteld door de gelegenheidscombinatie NERA (projectontwikkelaar) en BAM (aannemer). In een schetsmatige studie wordt een nieuwe grote raadzaal voorgesteld in de grote binnentuin, onder een glazen overkapping.

Mij is (nog) niet duidelijk bij wie het initiatief lag bij deze rapportage.

afb. 112: 2009: Rapport studie NERA / BAM

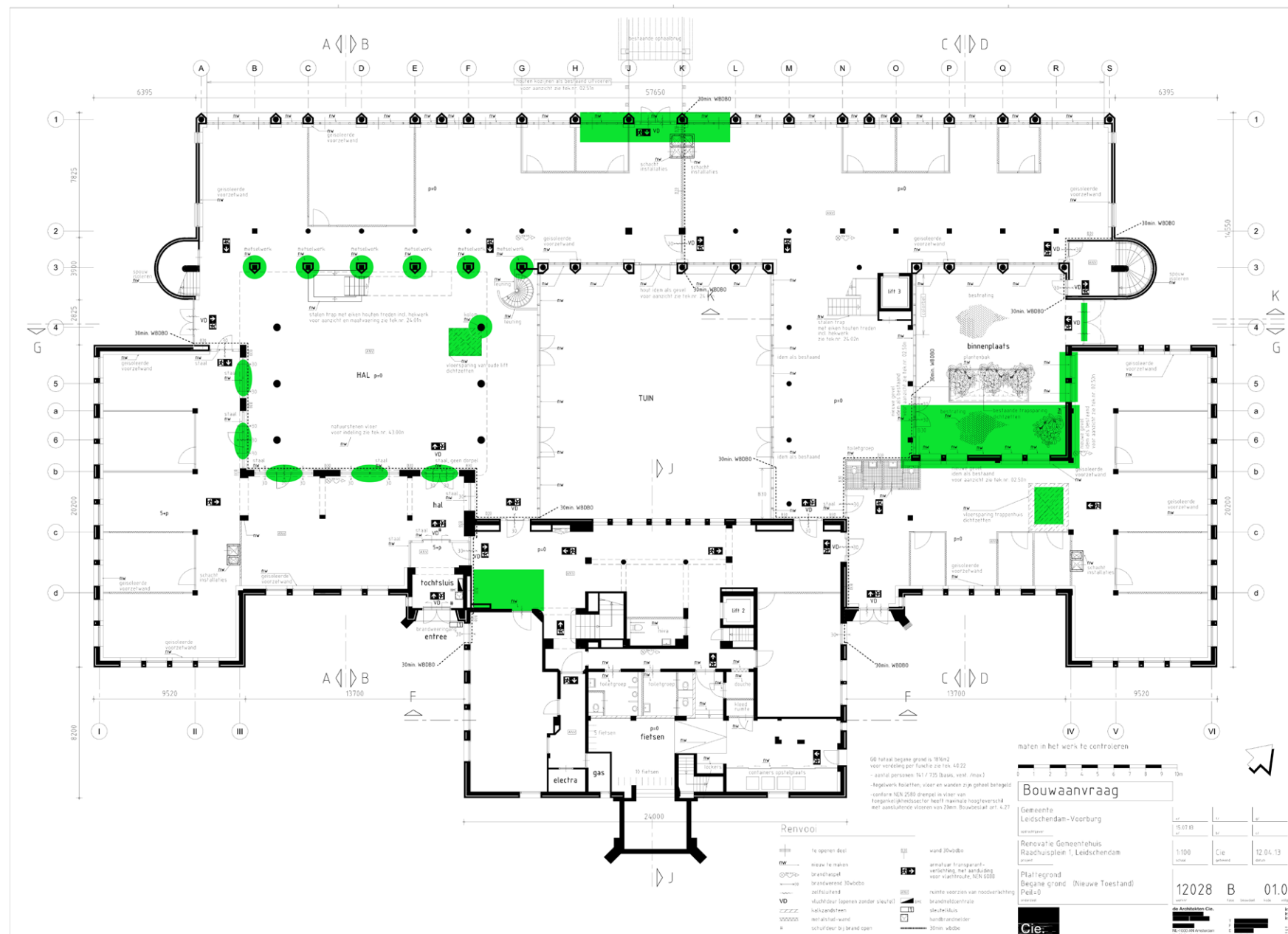
afb. 113: 2009: Rapport studie NERA / BAM

6. Bouwfase 2015

In 2015 is een verbouwing afgerond die zich richtte op de modernisering van de installaties en het interieur, en op het verhogen van de isolatiewaarden (glas, wanden).

De ingrepen door de bureaus Architecten Cie. en OTH zijn, binnen de schaal van het complex, terughoudend. Hiermee werd het gebouw verduurzaamd, gemoderniseerd in stijl, en op een aantal plekken verhelderd.

afb. 114: 2015, tekening Architecten Cie. Architectonische wijzigingen op de begane grond - accentuering in kleur door BB.

2012

afb. 115: achtergevel 2012

2023

afb. 116: achtergevel 2023, geen / nauwelijk zichtbaar verschil.

2015: Ingrepen door Architecten Cie.

Een vergelijking van foto's van vóór en na de verbouwing van 2015 toont de terughoudendheid ervan.

afb. 117: gevel binnentuin 2012, met de vijver uit 1981.

afb. 118: Binnentuin 2023. De pui is vernieuwd cf. het bestaande ontwerp.

afb. 119: gevel kleine binnenplaats 2012

afb. 120: gevel kleine binnenplaats 20123 de laagbouw is afgebroken, de gevels zijn daar op de begane grond opnieuw opgetrokken.

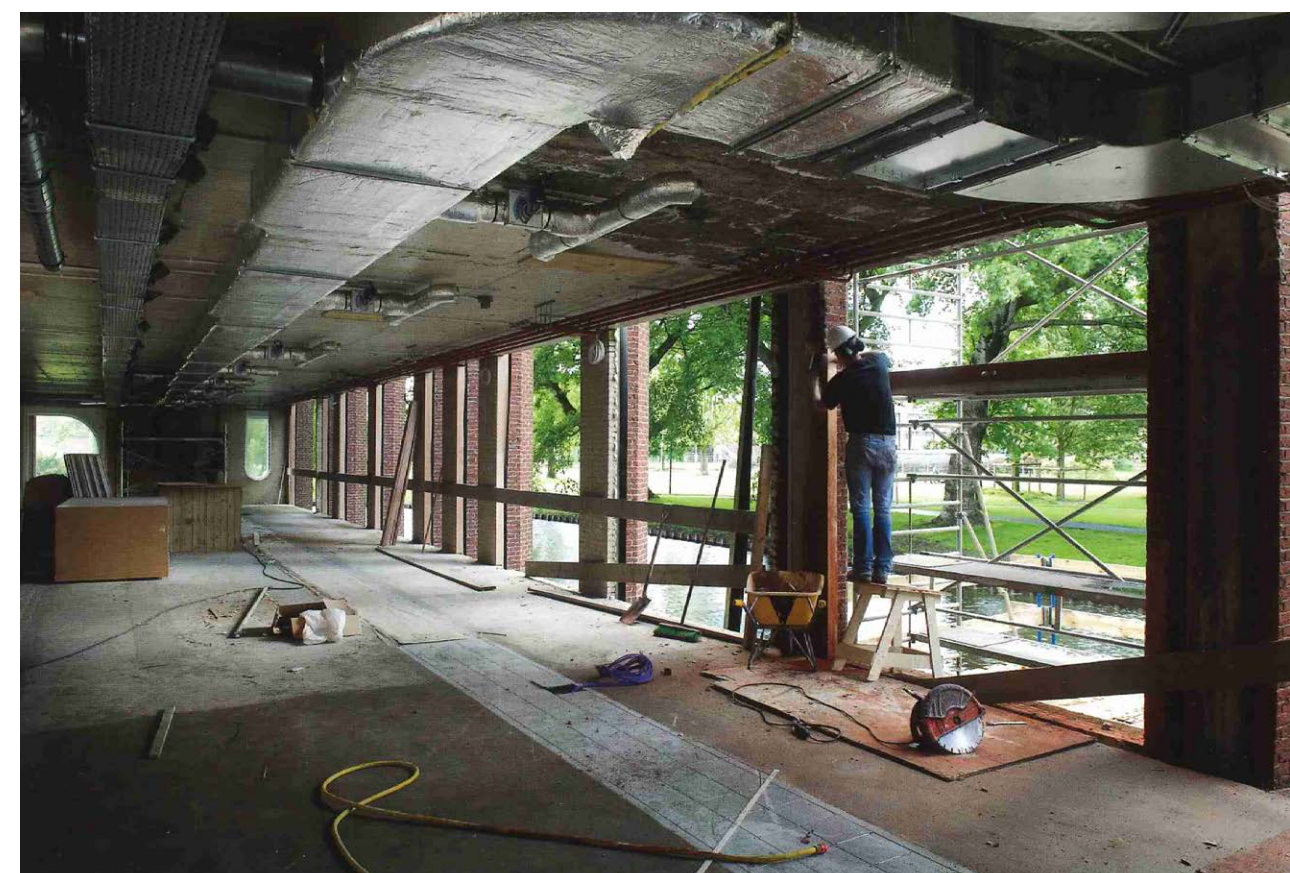

afb. 121: gevel kleine binnenplaats 20123 de laagbouw is afgebroken, de gevels zijn daar op de begane grond opnieuw opgetrokken.

afb. 122: Vervangen van de leien. De nieuwe leien zijn blauwer van kleur dan de originele leien die een groene tint hadden. [4]

afb. 123: Vervangen van installaties, ramen en puien, 2015 [4]

afb. 124: 2023; het beeld van de achtergevel is niet gewijzigd.

afb. 125: de kleine binnentuin, na afbraak van het lage bouwdeel uit 1981. Het nieuwere metselwerk is iets donkerder.

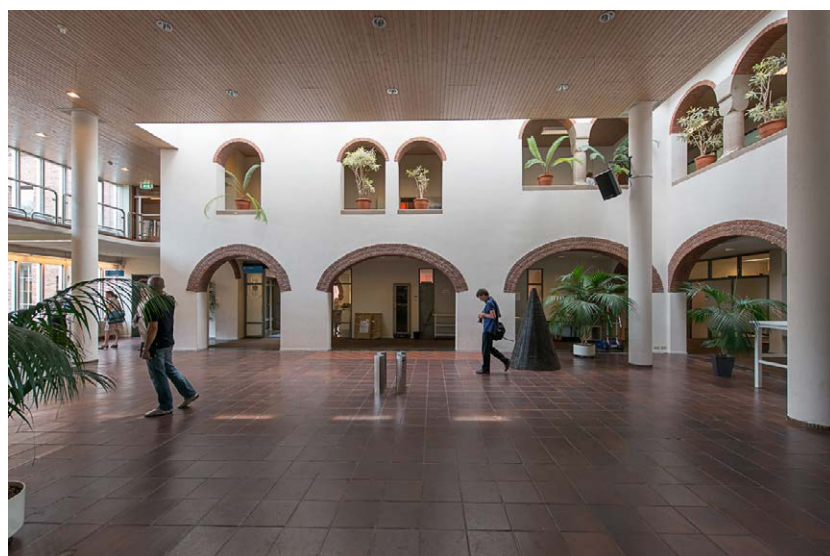
afb. 126: De kolommen in de hal zijn in 2015 omkleed met baksteen, de achtervleugel vormt nu een herkenbaar geheel.

afb. 127: 2023. In het verlengde hiervan: de kolommen uit 1981, aan de kleine binnenplaats

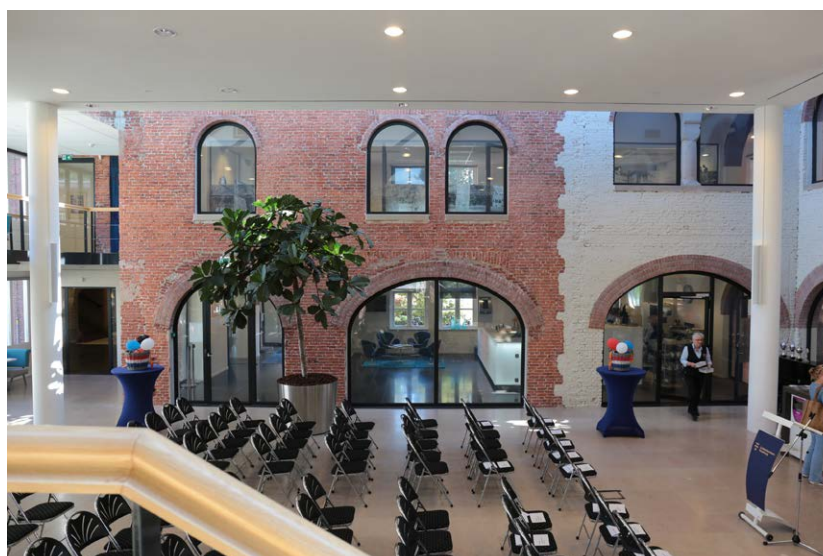

2012

afb. 128: 2012 - De vensters in dit bouwdeel zijn in 1981 getoogd gemaakt.

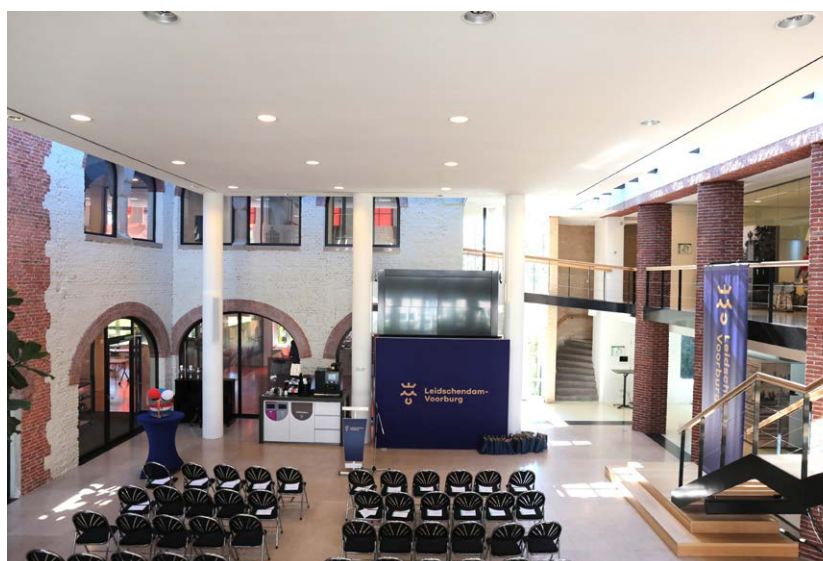
2023

afb. 129: 2023. Vensters voorzien van beglazing, muren ontleisterd.

afb. 130 : 2012 - plavuizen op de vloer, houten delen aan het plafond.

afb. 131: 2023 - lichte natuurstenen vloertegels, wit plafond.

afb. 132 - metselwerk uit 2015 rond de kolommen

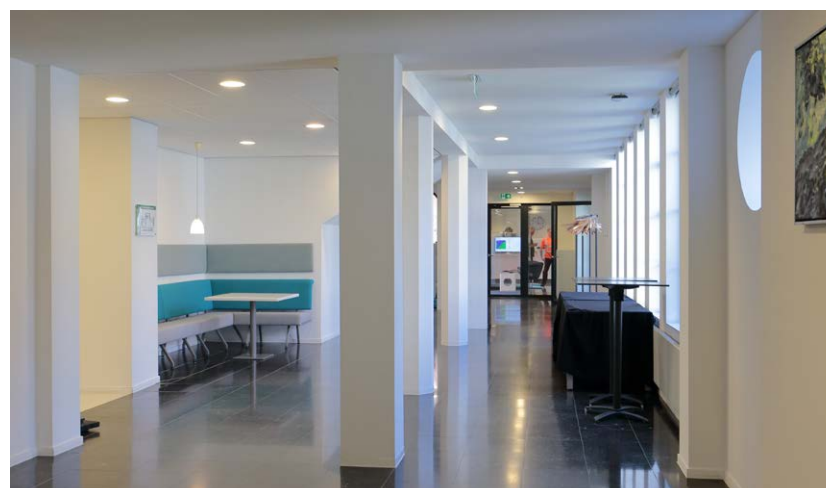

2012

afb. 133: 2012: De hardstenen vloertegels dateren waarschijnlijk uit 1981

2023

afb. 134

INTERIEUR

afb. 135: achtervleugel, afwerkingen, schiedingswanden

afb. 136: gang en nieuwe trap in de achtervleugel

afb. 137: 2012 - de lift in de hal, en de onbektelede kolommen, uit 1981

afb. 138 - In 2015 is de lift verwijderd en zijn de afwerkingen vervangen

afb. 139 - De aanvullende lichtstraat uit 2015 brengt meer licht in de hal

afb. 140: Gang raadhuis, tweede verdieping. Nieuwe witte vloer. De oorspronkelijke glas-lood-ramen hebben een opvallend grote transparantie.

afb. 141: in een aantal kamers zijn de vloerafwerkingen vervangen door messing randen rondom vast tapijt.

6.1 2015: Ingrepen in het Raadhuis uit 1941

Naar ontwerp van OTH zijn ook de interieurs in 2015 gewijzigd. In het algemeen betekende dit meer licht in de ruimten. Ook in het oude raadhuis uit 1941 zijn afwerkingen vervangen. Met uitzondering van het grote trappenhuis, zijn de vloeren nu afgewerkt in een wit, modern gietmateriaal, en deels met vaste vloerbedekking. Hiermee is het tactiele karakter van de architectuur van Kropholler verminderd, en is in het interieur het onderscheidende karakter van het eerste raadhuis deels verdwenen.

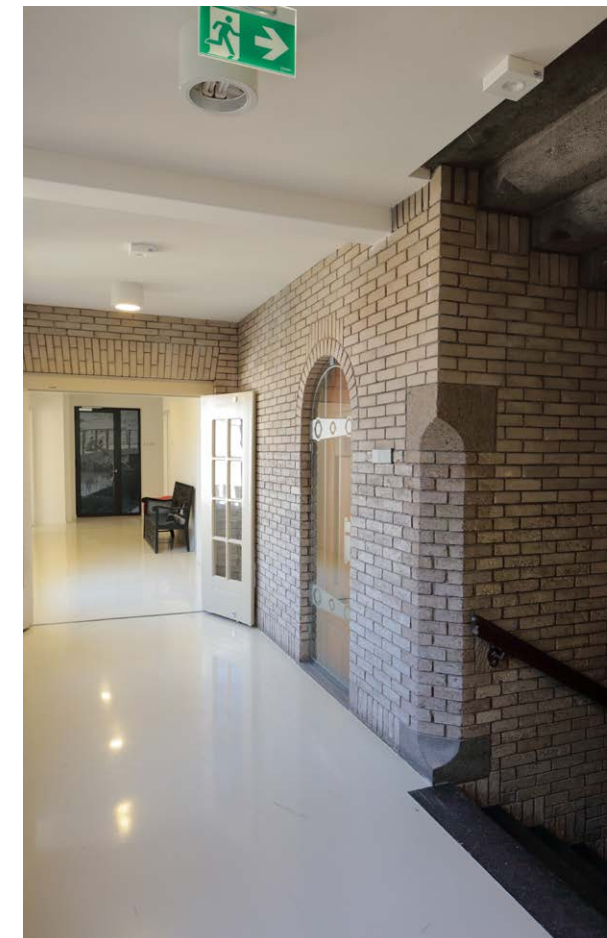
De hardstenen tegels op de begane grond dateren al van vóór 2015, het is nog onduidelijk wanneer deze zijn gelegd.

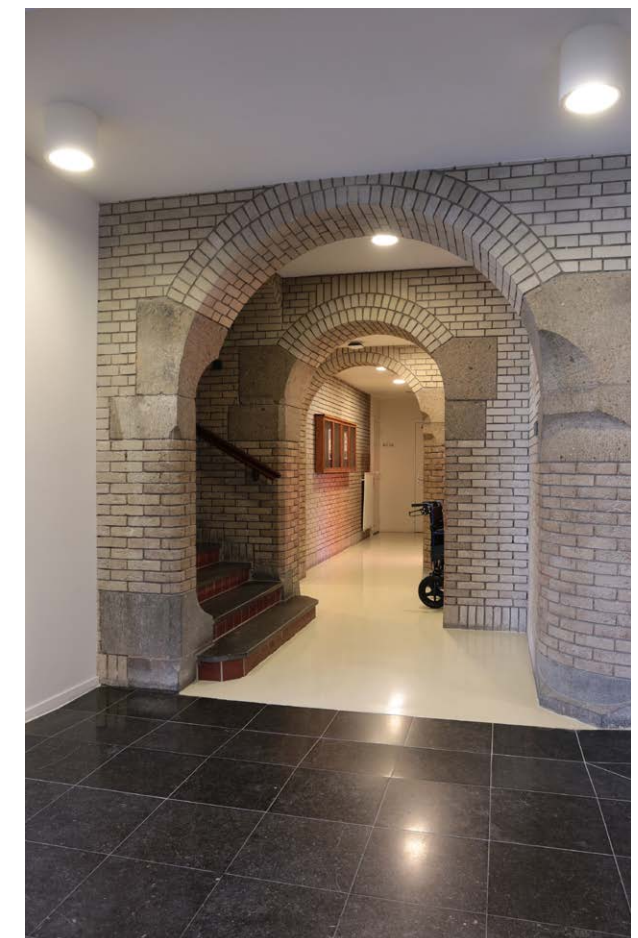
afb. 142. Raadhuis, 1e verdieping

afb. 143: Gang raadhuis, tweede verdieping

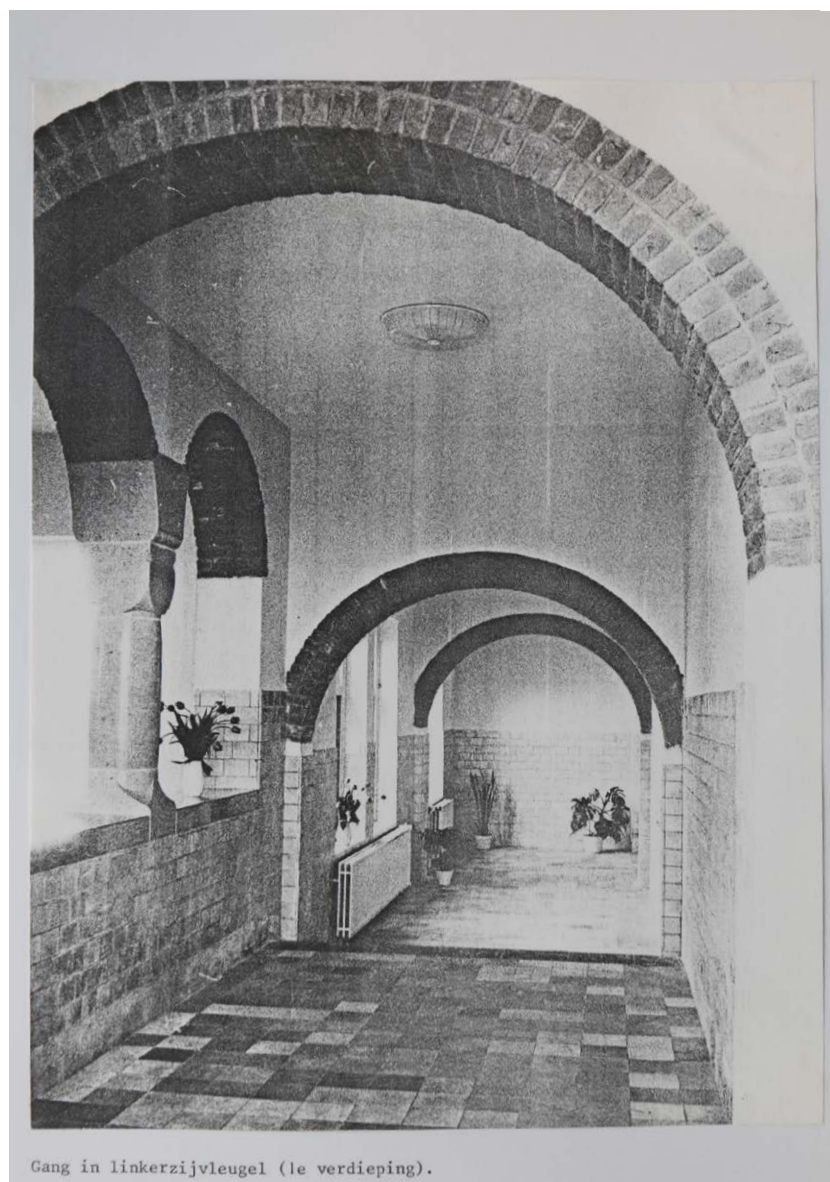

afb. 144: Gang raadhuis, tweede verdieping

afb. 145: Raadhuis, begane grond

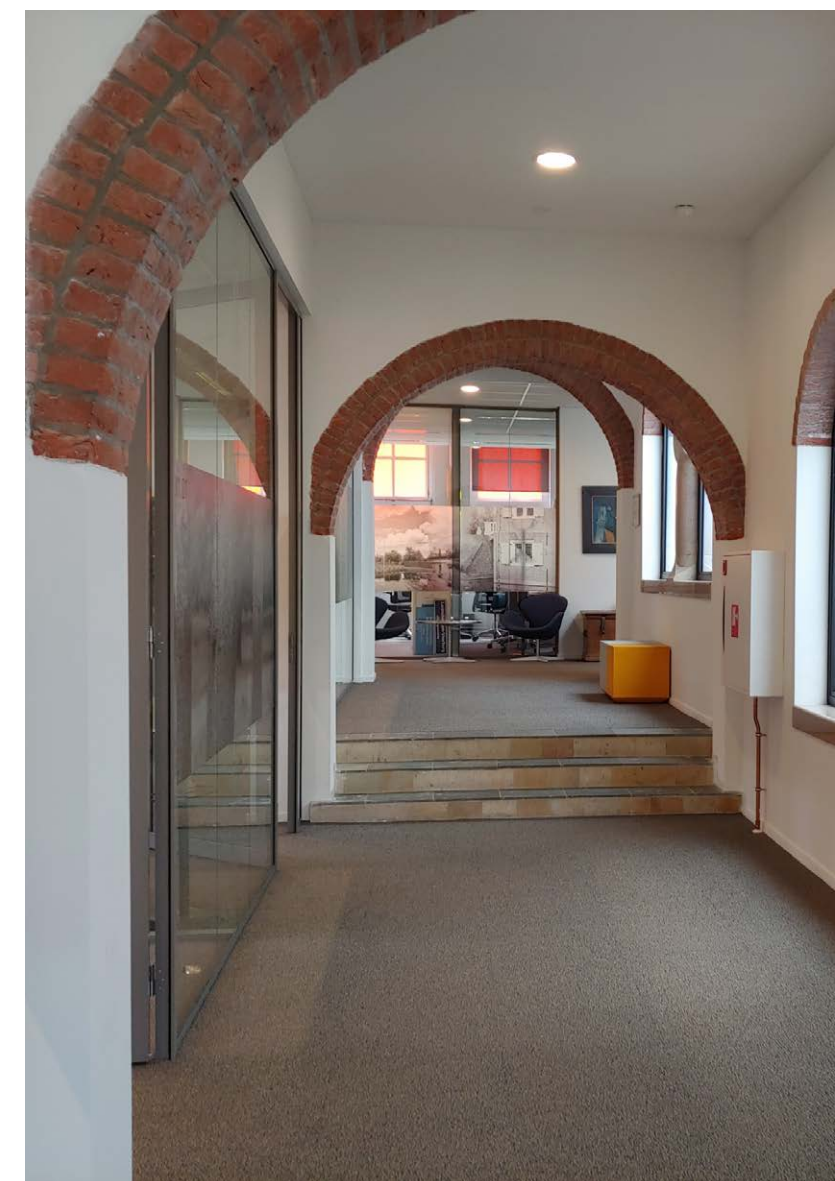

Gang in linkerzijvleugel (1e verdieping).

afb. 146: interieurbeeld van de gang in de uitbreiding uit 1961, z.d., [3] (foto van na 1981). De wanden zijn afgewerkt met geglaazuurd keramiek. De vloer is afgewerkt met plavuizen. Vergelijk met afb. 151.

afb. 147. situatie in 2012: het keramiek aan de linkerwand is verdwenen. Op de vloer tapijttegels, houten delen aan het plafond.

afb. 148: 2023: Ook aan de andere wand zijn (sinds 2015) de tegels verdwenen.

afb. 149. 1985, Raadhuis Noordwijkerhout [12]

afb. 150. 1985, Raadhuis Noordwijkerhout [12] Detail gevel, met rechts de kolommen van Van Kranendonk.

afb. 151. 1956, Noordwijkerhout [12]. Interieur van de (toen nieuwe) uitbreiding door Kropholler.

afb. 152. 1985, Raadhuis Noordwijkerhout [12] Raadzaal.

7.1 Vergelijking 1: Noordwijkerhout

Een vergelijk: Raadhuis Noordwijkerhout (1930, 1956, 1985): Kropholler en Van Kranendonk.

Dit raadhuis werd (10 jaar vóór het raadhuis van Leidschendam) ontworpen door Kropholler. De kopgevels hebben forse trapgevels, wat in die periode gangbaar was voor de raadhuisontwerpen van Kropholler. Verder zijn stijl, mentaliteit, en ook de details even vertrouwd als die in Leidschendam: de stijl van Kropholler was onverstoort. Ook in het interieur is dit zichtbaar: de raadzaal is hier vrijwel gelijk aan die van Leidschendam.

Ook dit raadhuis is uitgebreid, reeds in 1956, ook hier door Kropholler en Veen-dorp. Een tweede grote uitbreiding is ook hier getekend door Van Kranendonk [13]; herkenbare elementen zijn de gemetselde kolommen over twee bouwlagen en die overhoeks zijn afgeschuind, en de halfronde trappenhuizen. Het ontwerp hiervoor is gestart in 1982; dus een jaar na de oplevering van Leidschendam.

afb. 153. Raadhuis Noordwijkerhout met uitbreidingen, huidige situatie

7.2 Vergelijking 2: Valkenswaard

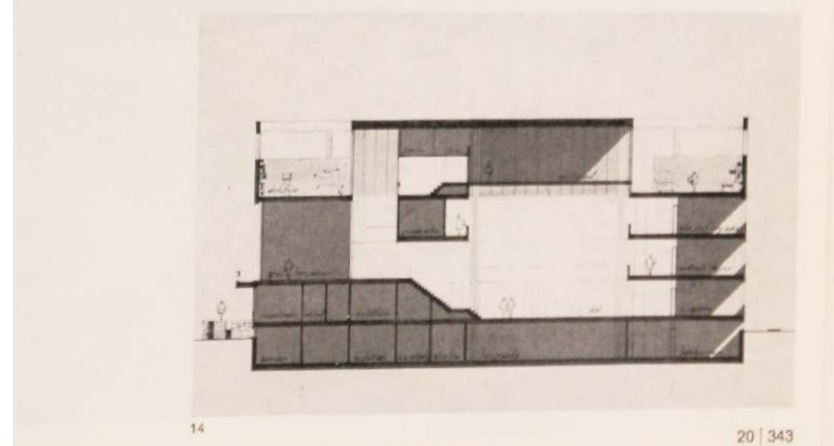
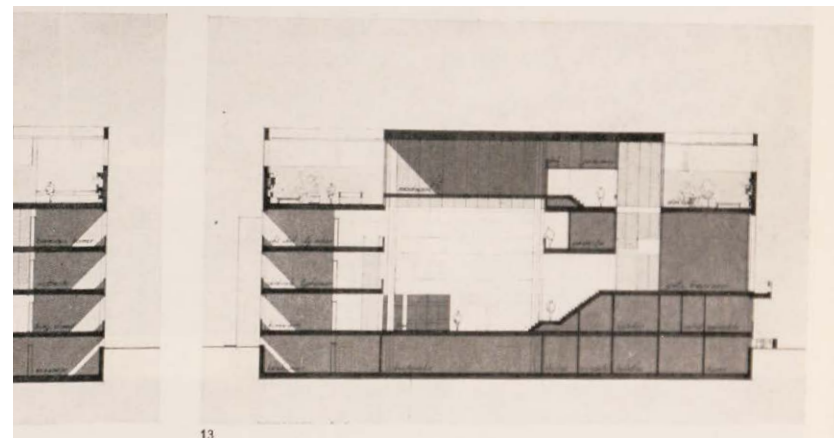
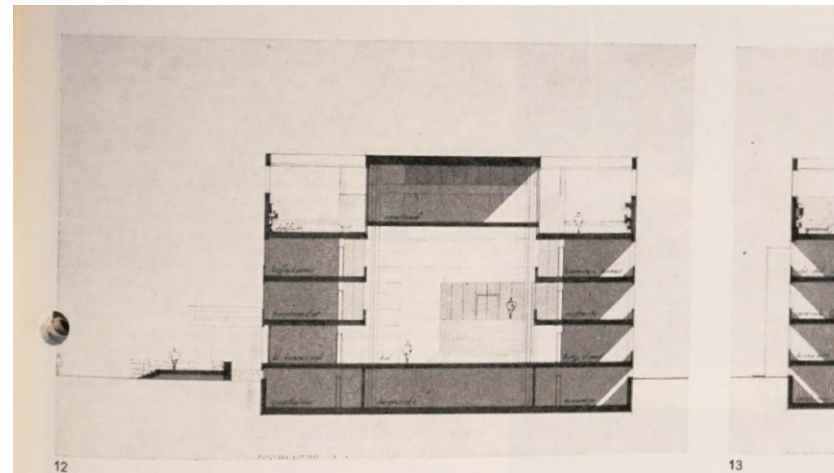
Een vergelijk: Gemeentehuis Valkenswaard (plan, 1967)

Thunnissen - Van Kranendonk - Bečka maakten in 1967 een globaal plan voor een (geheel) nieuw gemeentehuis in Valkenswaard (N.Br.), als deel van een meervoudige opdracht. Al deze inzendingen zijn uitgebreid gepresenteerd in het Bouwkundig Weekblad. De toelichting werd geschreven door Van Kranendonk. Dit project wordt hier getoond omdat het enkele elementen bevat die Van Kranendonk 13 jaar later weer zou gebruiken voor de uitbreiding in Leidschendam.

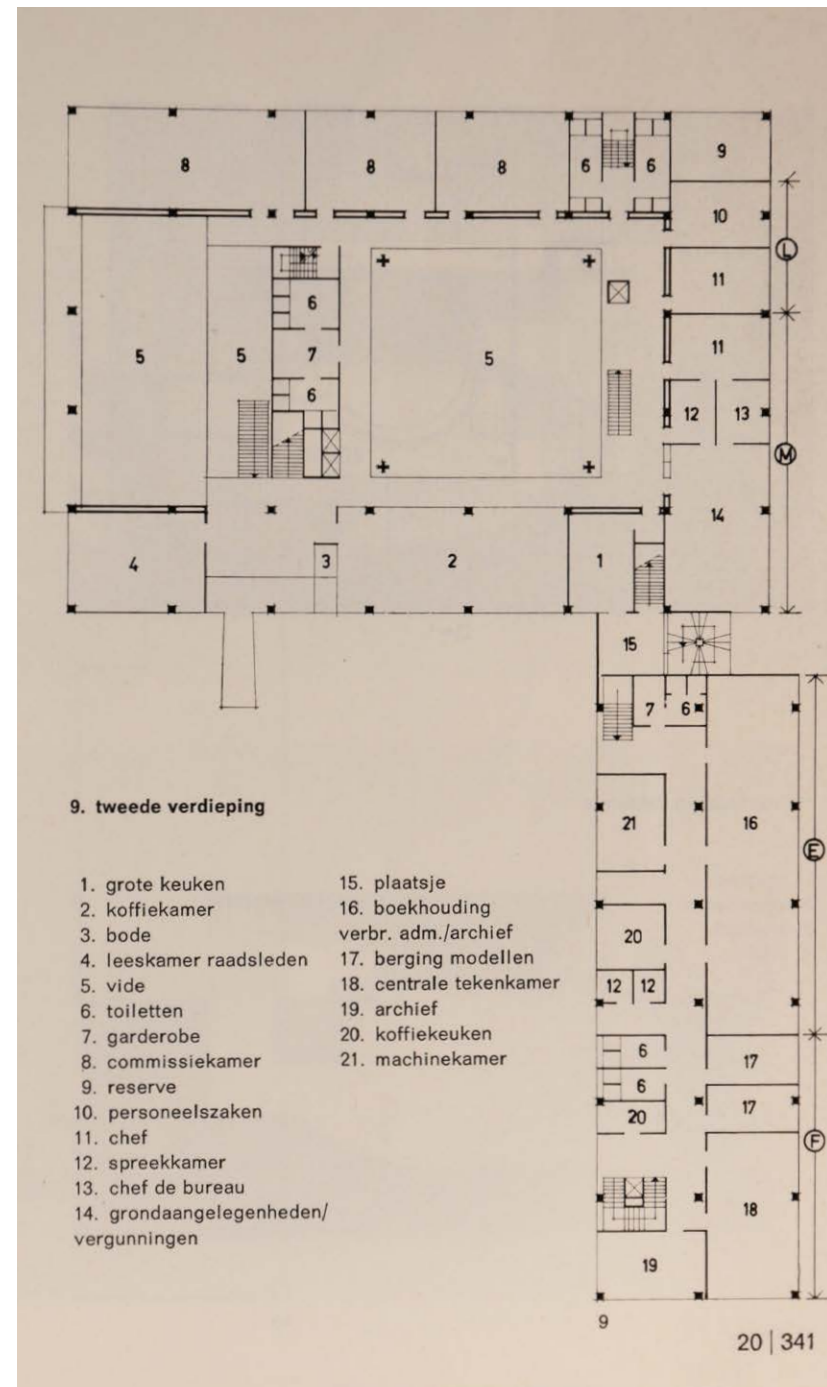
Ook voor Valkenswaard werd een hof-achtige structuur getekend, met kantoren en kleinere zalen in de buitenrand. Deze hof (nr. 5 op de tekening) werd, evenals in Leidschendam, op grote hoogte direct ook afgedekt: hier niet alleen een plat dak maar met het gehele volume van de raadzaal.

En ook hier werd deze afdekking (hier: de zaal)gedragen door kolommen in de hoeken, die niet lijnen met de kolomstructuur in de rest van het gebouw. Dit valt op in een ontwerp dat verder een streng modernistische uitstraling heeft. De ontwerpen van de collega architectenbureaus (D.C. Apon, J.L.C. Choisy, G.J. van de Grinten, H. Hertzberger) vertoonden geen afwijkingen van het kolommengrid.

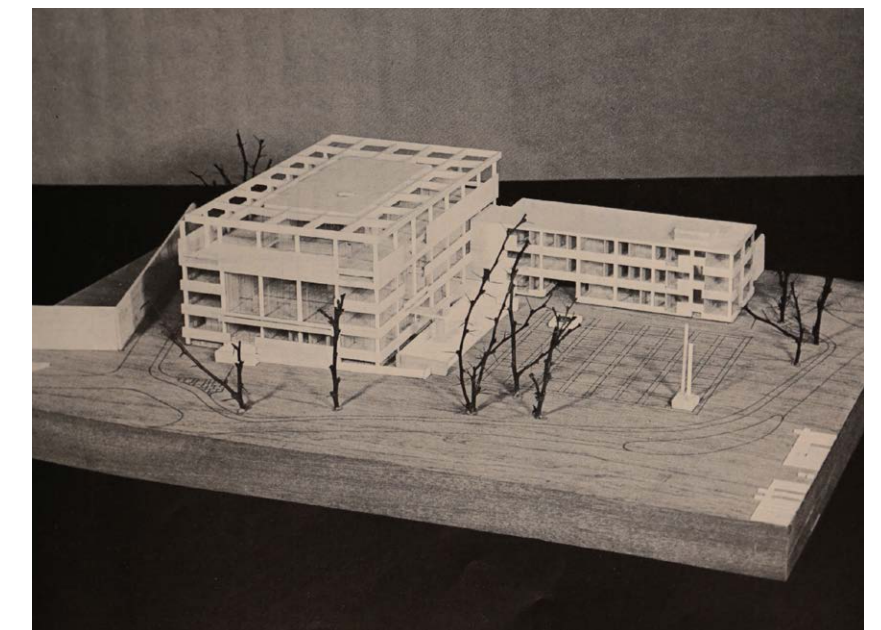
De jury had grote waardering voor het plan, maar twijfelde (terecht) wel aan de hoeveelheid daglicht die de binnenhof (vide) zou bereiken. Uiteindelijk is geen van de ingezonden ontwerpen uitgevoerd.

afb. 154: 1976, ontwerp Kranendonk, gemeentehuis Valkenswaard. [9]

afb. 155: 1976, ontwerp Kranendonk, gemeentehuis Valkenswaard. [9]

afb. 156: 1976, ontwerp Kranendonk, gemeentehuis Valkenswaard. [9]

8. Waardering

De bijgevoegde tekening geeft, zoals in de inleiding is gesteld, niet een gangbare 'bouwhistorische waardstelling' weer, met gedetailleerde aanwijzingen per onderdeel. De hoge waarde van het raadhuis uit 1940 is onomstreden, de jongste bouwdelen zijn relatief jong en onbeschermd, waarmee ze gevoelig zijn voor een smaak-oordeel: de bouwstijlen uit 1980 zijn nu nog vooral, en op het eerste gezicht: gedateerd.

De architectonische kwaliteiten van de uitbreiding aan de achterzijde van Van Kranendonk kunnen wel concreet benoemd worden:

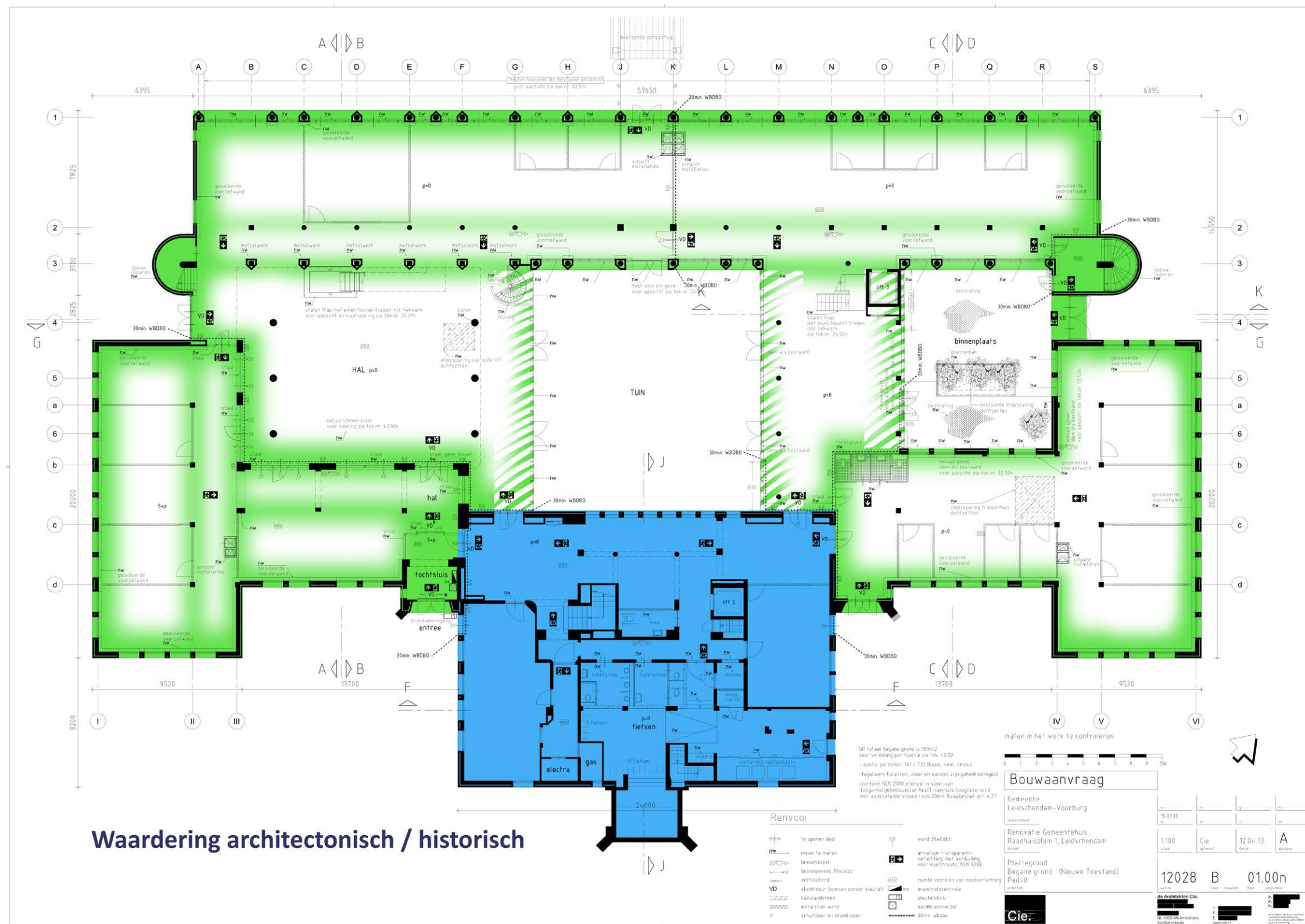
- Deze is bewust ondergeschikt gehouden aan de bouwdelen van Kropholler, en laat de achtergevel van het raadhuis in het zicht,
- In materiaal en schaal aansluitend bij de bouwdelen van Kropholler,
- De gevels geven aan de buitenzijde een afgewogen evenwicht tussen verticale en horizontale elementen,
- De algehele opzet is geïnspireerd op het symmetrische ontwerp met twee binnenhoven van Kropholler, en varieert daarop met gebruikmaking van een nieuwe stijl,
- De bouwdelen bemiddelen in hun vormgeving tussen enerzijds een monumentaliteit (die inmiddels minder wenselijk is), en anderzijds een meer vriendelijke uitstraling en werkomgeving (onder meer als reactie op na-oorlogse zakelijke architectuurstijlen).
- De binnenplaatsen dragen op een prettige manier bij aan een de gevarieerde beleving binnen het complex.

Van minder waarde zijn in architectonisch opzicht:

- De grote hal is wat moeizaam uitgewerkt, omdat hier de indruk wordt gewekt dat een (eerdere) binnenplaats later overdekt is,
- De uitwerking van de houten puien aan de beide binnenplaatsen; deze zijn door hun maatvoering en witte kleur sterker aanwezig dan wenselijk,
- De interieur-indelingen van Van Kranendonk; deze zijn steeds licht en veranderlijk geweest, en in het algemeen niet meer aanwezig,
- De ophaalbrug aan de achterzijde; deze vormt stilistisch een vreemd element in het geheel, en heeft ook niet tot de opdracht aan Van Kranendonk behoord.

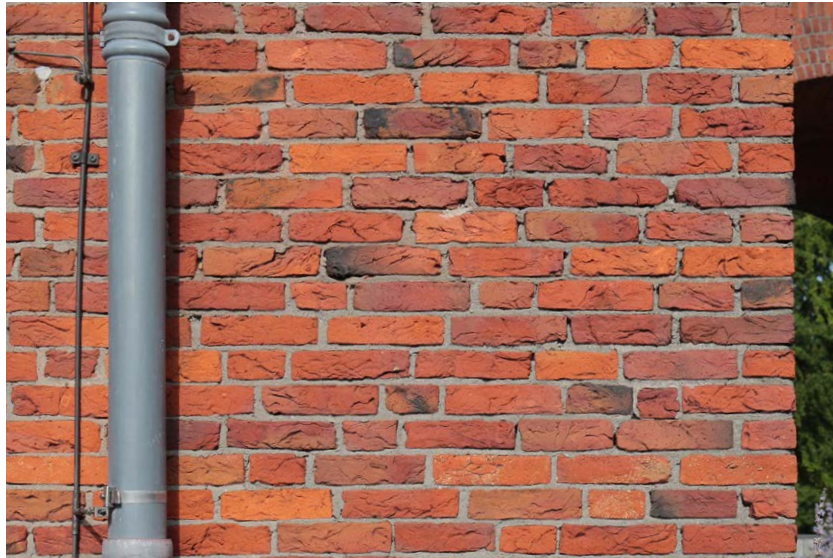
De modernisering uit 2015 hebben er toe geleid dat het gebouw lichter en bruikbaar is geworden, en de langwerpige achtervleugel beter herkenbaar is in het interieur. Wel kan betreurd worden dat toen in het oude raadhuis (1940) ook veel vloerafwerkingen vervangen zijn in witte gietvloeren, waarmee zowel de herkenbaarheid als de 'zwaarte' van deze eerste bouwphase juist zijn verminderd. Verder zijn zowel het raadhuis als de latere uitbreidingen nog behoorlijk gaaf.

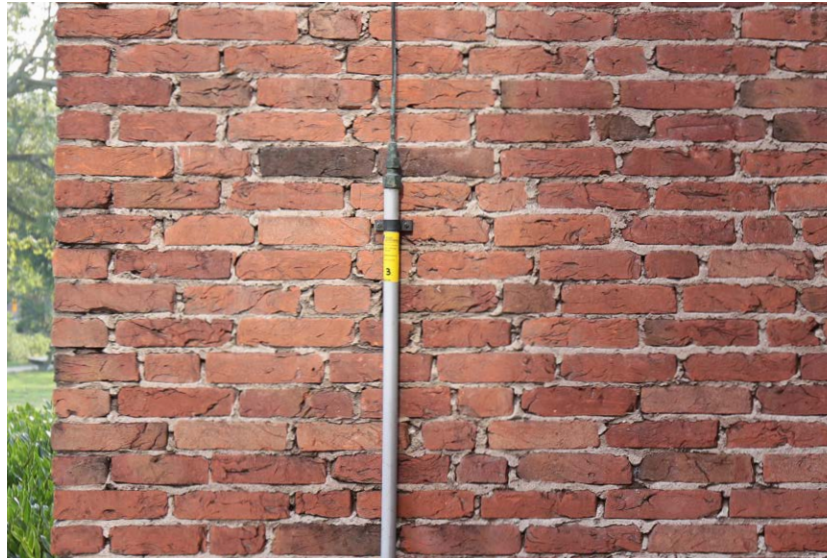

afb. 157

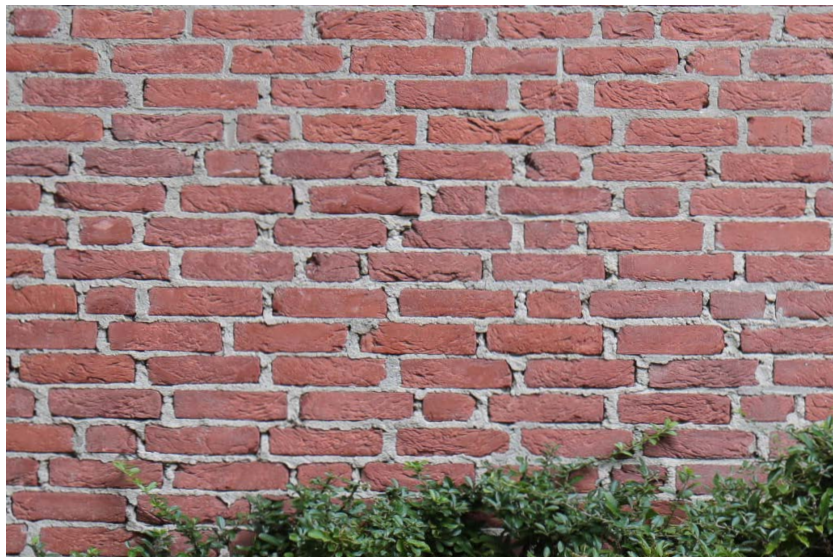

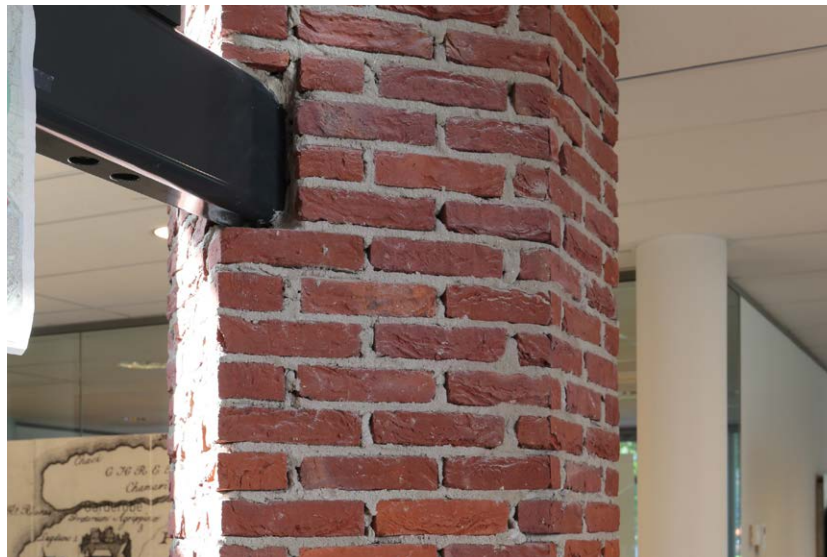
afb. 158: metselwerk 1940

afb. 159: metselwerk 1961 (linker vleugel)

afb. 160: metselwerk 1981 (rechter vleugel)

afb. 161: metselwerk 2005 (kolom in hal)

9. Bronnen

1. Archief Het Nieuwe Instituut, Rotterdam. Archief ingang: KROP.110324935
2. Haags Gemeentearchief - archief Leidschendam-Voorburg: <https://haagsgemeentearchief.nl/>
3. Archief Raadhuis Leidschendam
4. 'Centrale Huisvesting gemeente Leidschendam-Voorburg 2012-2015', publicatie gemeente Leidschendam-Voorburg, z.j.
5. Bergeijk, H. van, (2020) *De zwaarte van de materie - Het architectonisch werk van A.J. Kropholler (1881-1973)*. Rotterdam, nai010 uitgevers.
6. Over R.J. Veendorp: <https://rkd.nl/nl/explore/artists/79658>
7. Over A. Kranendonk: <https://www.flevolanderfgoed.nl/home/bouwkunst/noordoostpolder-3/ens-3/o-l-vrouwe-van-altijddurende-bijstand.html>
8. Over A. Kranendonk: <https://zoeken.hetnieuweinstituut.nl/nl/personen/detail/50156abf-448c-500f-9a4b-545d17e1cee4>
9. 'Meervoudige opdracht voor het ontwerpen van een globaal schetsplan voor een nieuw gemeentehuis te Valkenswaard' in: Bouwkundig Weekblad, jaargang 85, nr. 20, 1967, pag. 333-364 (HNI)
10. Kropholler, A.J. (1961) 'Uitbreiding raadhuis te Leidschendam' in: Bouw (weekblad), jaargang 16, nr. 31, 1961, pag. 965
11. NRC, 6 april 1991 (<https://www.nrc.nl/nieuws/1991/04/06/de-oud-hoogleraar-architectonische-vormgeving-6962779-a771517#/handelsblad/1991/04/06/#106>)
12. Beeldbank van de RCE: <https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>
13. Uitbreiding Leidschendam: Leidsch Dagblad, 26 april 1982 <https://leiden.courant.nu/issue/LLC/1982-04-26/edition/0/page/4?query=>

Colofon

Auteur:

VB erfgoed & architectuur
 Bart Bekooy, i.s.m. Cor Bouwstra
 Badhuisstraat 2
 4132 BR Vianen

www.vberfgoedarchitectuur.nl

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Complexnummer: 510317

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Raadhuiscomplex

Aantal complexonderdelen

2

Monumentnummers van complexonderdelen

510318, 510319

Woonplaats

Leidschendam

Gemeente

Leidschendam-Voorburg

Provincie

Zuid-Holland

Locatie van het hoofdobject

Raadhuisplein 1, 2264 BP te Leidschendam

Complexomschrijving

Inleiding

In 1941 naar ontwerp van A.J. Kropholler tot stand gekomen RAADHUIS met bijbehorende LANTAARNPALEN, gebouwd ten behoeve van de nieuwe gemeente Leidschendam waartoe op 1 januari 1938 Veur en Stompwijk werden samengevoegd. Het raadhuis, uitgevoerd in de traditionele vormen van de Delftse School, werd door aannemer G.A. Baaten uit Waspik op 1 april 1941 opgeleverd. Al vrij snel na de oplevering vroeg het gemeentebestuur aan de architect om plannen te maken voor een uitbreiding. Kropholler ontwierp twee vleugels aan het gebouw, waarvan de zuidelijke in 1961 in gebruik werd genomen. In 1978 werd begonnen aan de bouw van de tweede vleugel en een uitbreiding aan de achterzijde. De uitbreiding aan de achterzijde is voor bescherming van ondergeschikt belang. De beide vleugels, hoewel zeer waardevol vanwege hun aansluitende stijl, komen vanwege hun bouwjaar nog niet in aanmerking voor bescherming door het rijk.

Omschrijving

Het raadhuiscomplex ligt aan het eind van een 32 meter lange oprijlaan, de Raadhuislaan. De grond waarop het raadhuis staat, werd bij de bouw met twee meter opgehoogd en loopt af door middel van taluds. Voor de hoofdingang is in het verlengde van de Raadhuislaan een trap aangebracht. Aan de bovenzijde van deze trap staan de twee lantaarnpalen. Het interieur van het raadhuis verkeert nog nagenoeg in oorspronkelijke staat en bevat onder meer meubilair van Kropholler, waaronder bronzen lampen uitgevoerd door de firma J.L. Janssen uit Rotterdam. In de wanden van het trappenhuis zijn symbolische figuren, latijnse spreuken en glas-in-lood

ramen aangebracht, de laatste naar ontwerp van J.L.C. Kropholler en R.J. Veendorp. In het trappenhuis en aan de voorgevel bevindt zich beeldhouwwerk van de Haagse kunstenaar J.C. Altdorf. De kunstschilder Dirk Nijland vervaardigde een schildering, die zich in de hal bevindt en een gezicht op de oude dorpskern voorstelt. De raadszaal is opgesierd met een aantal wapens en glas-in-lood ramen, die geschonken zijn door de gemeente Vlissingen (voor de geboden hulp na de oorlog), Nieuwe Tonge (voor hulp tijdens de watersnoodramp) en de burgerij (ter ere van de bevrijding). Er zijn tevens twee ramen gewijd aan het 50-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina in 1948. De raadszaal is in 1980 gerenoveerd. Het omringende, rechthoekige park heeft een eenvoudige groenaanleg, waarin langs de Koningin Wilhelminalaan een U-vormige gracht loopt om de zij- en achterkanten van het raadhuis heen. Aan weerszijden van de Raadhuislaan is naar ontwerp van Kropholler een woonwijk gebouwd, die qua stijl en vormtaal overeenkomt met het raadhuis.

Waardering

Het raadhuiscomplex is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde als eerste raadhuis van de gemeente Leidschendam en wegens de herkenbare typologie als uitdrukking van de bestuurlijke ontwikkeling in Nederland op lokaal niveau. Het raadhuiscomplex is van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als voorbeeld van een gebouw in de stijl van de Delftse school en als gaaf en representatief voorbeeld uit het raadhuis-oeuvre van de architect A.J. Kropholler en vanwege de hoge mate van gaafheid in hoofdvorm, detaillering en materiaalgebruik van zowel het in- als het exterieur. Het raadhuis heeft stedenbouwkundige waarde vanwege de beeldbepalende situering langs de Koningin Wilhelminalaan en aan het eind van de Raadhuislaan en vanwege de ruimtelijke relatie met de omringende groenaanleg.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 02 oktober 2023

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 02 oktober 2023

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Monumentnummer*: 510318

Status rijksmonument
Inschrijving register* 11 november 1998
Kadaster deel/nr 82972/183

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Leidschendam	Leidschendam-Voorburg	Zuid-Holland

Locatiernaam	Locatieomschrijving
Leidschendam	

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Veur	B			4122

Omschrijving**

Inleiding

RAADHUIS naar ontwerp van A.J. Kropholler in 1941 in Delftse School-stijl gebouwd.

Omschrijving

Op vierkante plattegrond opgetrokken blokvormig gebouw, bestaande uit twee bouwlagen op souterrain, onder met Noorse leien in Maasdekking gedekt hoog opgaand schilddak met zeeg. Het dak heeft een hardstenen gootlijst op klampen, een hoog opgemetselde schoorsteen en twee pironnen op de nok. Gevels opgetrokken in rode handvormsteen en horizontaal geleed door hardstenen waterlijsten. Rechtgesloten vensters onder strekken met houten kozijnen, roedeverdeling en bakstenen waterdorpels. Vensters op de verdieping onder rondbogen, met hardstenen wisseldorpels. Bogen in- en exterieur voorzien van hardstenen aanzetstenen. Sommigen hebben tevens hardstenen boog- en sluitstenen. Symmetrische voorgevel (zuid-oost) met in het midden de verhoogd gelegen hoofdingang, te bereiken via een portaal. Erboven een balkon. Aan weerszijden van de ingang drie vensterassen. Vierkant, door een tongewelf overwelfd portaal met aan drie zijden rondbogen en twee overhoeks geplaatste bakstenen steunberen, die op het balkon bekroond worden door hardstenen heraldische leeuwen met de wapens van het rijk en de provincie. Een hardstenen trap leidt naar de hoofdingang, die bestaat uit een openslaande, zware teakhouten deur met zware, gesmede gehengen, onder segmentboog. Elke deur heeft een raam in kruisvorm met daarvoor een kruisvormig gesmede tralie. De toegang tot het balkon bestaat uit een openslaande deur met vierruitsbovenlicht onder rondboog. Boven de deur is een rechthoekige, wit geglazuurde plaat aangebracht met het jaartal 1940 en in het midden het in geglazuurde steen uitgevoerde wapen van Leidschendam, tussen de kleinere wapens van Veur en Stompwijk. Het balkon heeft een opengewerkte borstwering, afgedekt door een natuurstenen plaat. Aan weerszijden van de middenpartij meerruits-glas-in-lood-vensters; op de bel-étage met openslaande delen en op de verdieping met gebrandschilderde

bovenlicht. Vlak naast de middenpartij aan elke kant op de bel-étage en op de verdieping een smal venster. In het souterrain, links een venster en rechts een rooster. In het midden op het dak een halfronde houten dakkapel met rond vierruitsvenster. Zijgevel (zuidwest) met links de uitbreiding uit 1961. Op souterrainniveau vijf vensters. De vier vensters op de bel-étage en de verdieping zijn identiek aan die op dezelfde verdieping in de voorgevel. Links, boven het dak van de uitbreiding, een zesruits-glas-in-lood-venster. Zijgevel (noordoost) met rechts de aanbouw uit 1978. Het souterrain heeft links een rondboogvormige deur onder rondboog met daarnaast vier vensters. De bel-étage is voorzien van zes vensters en de verdieping van vier. Aan beide zijgevels is ter hoogte van de bel-étage, tegen de hoek met de voorgevel, een lantaarn aangebracht. De achtergevel (noordwest) is rechts en links tot aan de verdieping gewijzigd door de uitbreiding uit 1978. Het souterrain heeft zeven vensters, met links daarvan een rond en rechts een klein rechthoekig venstertje. De bel-étage is voorzien van een venster met rechts daarnaast vier glas-in-lood-vensters. In het midden op de verdieping de acht glas-in-loodvensters die het trappenhuis verlichten. Links en rechts van deze traplichten zijn twee vensters aangebracht. In het midden op het dak een driehoekige dakkapel. Interieur: de van rondbogen voorziene centraal gelegen hal en trappenhuis zijn opgetrokken in rode baksteen met een lambrisering van blauwgroen geglazuurde baksteen. De vloer van de hal bestaat uit platen comblanchien. In de hal geven zware, houten rondboogvormige en rechtgesloten deuren toegang tot o.a. de burgemeesterskamer en de secretarie. Bordestrap met hardstenen treden en dekplaat op de opengewerkte leuning. Op deze leuning ter hoogte van het bordes een zandstenen hond, als symbool van trouw. Het trappenhuis wordt verlicht door acht gebrandschilderde vensters, met in de onderste twee voorstellingen van Venus, Mars, Mercurius en Jupiter en in de bovenste zes de twaalf tekens van de dierenriem. In de linkerwand van het trappenhuis een tegeltableau met een leeuw met pijlenbundel, als symbool van eendracht. Boven de leeuw de tekst "Con cordia res parvae crescunt" ("Eendracht maakt macht"). In de rechterwand een zelfde tableau met een haan en "Vigilate deo confidentes" ("Waakt en vertrouwt op God"). Het trappenhuis is voorzien van een balkenplafond. Op de vloer van verdieping en trapbord is een patroon van achtkantige handgevormde tegels in de kleuren rood, zwart en geel. De deur op het bordes geeft toegang tot de gang, waarin vier glas-in-lood-vensters met symbolische voorstellingen van de vier jaargetijden. Toegang tot de raadzaal via openslaande deuren onder rondboog, met in het boogfries een tegeltableau waarop een roos en "Salus publica suprema lex esto" ("Het algemeen belang zij de hoogste wet"). De raadzaal heeft een door middel van rondbogen op hardstenen zuilen afgescheiden publieke tribune. Wanden opgetrokken in geel-rode steen boven een teakhouten lambrisering. Plafond uitgevoerd in Oregon-hout en een vloer van eiken. Tussen de vensters zijn wapens aangebracht van Zuid-Holland, de waterschappen Delfland en Rijnland. Boven de ingang een tegeltableau met twee herten. In de achterwand van de publieke tribune zijn de wapens van Veur, Stompwijk en Leidschendam aangebracht.

Waardering

Het raadhuis is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde als eerste raadhuis van de gemeente Leidschendam en vanwege de herkenbare typologie als uitdrukking van de bestuurlijke ontwikkeling in Nederland op lokaal niveau. Het raadhuis is tevens van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als voorbeeld van een gebouw in de stijl van de Delftse school en als gaaf en representatief voorbeeld uit het raadhuis-oeuvre van de architect A.J. Kropholler en vanwege de hoge mate van gaafheid in hoofdvorm, detaillering en materiaalgebruik van zowel het in- als het exterieur. Het raadhuis heeft stedenbouwkundige waarde vanwege de beeldbepalende situering langs de Koningin Wilhelminalaan en aan het eind van de Raadhuislaan en vanwege de ruimtelijke relatie met de omringende groenaanleg.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	Bestuursgebouw en onderdl	Stadhuys

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument
Datum van downloaden 02 oktober 2023

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument
Datum van downloaden 02 oktober 2023

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Monumentnummer*: 510319

Status rijksmonument
Inschrijving register* 11 november 1998
Kadaster deel/nr 82972/180

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Leidschendam Leidschendam-Voorburg Zuid-Holland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Leidschendam

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Veur B 4122

Omschrijving**

Inleiding

Twee LANTAARNPALEN vervaardigd naar ontwerp van A.J.Kropholler en staande buiten aan de bovenzijde van de trap, voor het portaal en behorende tot het raadhuiscomplex. De lantaarns komen qua vorm en materiaalgebruik overeen met de door Kropholler ontworpen lichtarmaturen in het raadhuis.

Omschrijving

De lantaarnpalen zijn opgebouwd uit een vierkante bakstenen sokkel op hardstenen plint, met daarboven een zich verjongende bakstenen schacht. Tussen de overgang van de sokkel naar de schacht en op de schacht een hardstenen plaat. Op deze laatste plaat de vierhoekige bronzen en matglazen lantaarn, onder een piramidevormige, uitkragende kap.

Waardering

De lantaarnpalen zijn tevens van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als gaaf en representatief voorbeeld van een ontwerp voor een lichtarmatuur van de hand van A.J. Kropholler en vanwege de mate van gaafheid in hoofdvorm, detaillering en materiaalgebruik. De lantaarnpalen hebben voorts ensemblewaarden vanwege de ruimtelijke, functionele en stilistische samenhang met het raadhuis en vanwege de beeldbepalende situering aan de bovenzijde van de trap, op de hoofdas naar de hoofdingang.

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Voorwerpen op pleinen en dergelijke Straatmeubilair Lantaarnpaal

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument
Datum van downloaden 02 oktober 2023

Over ir. A. van Kranendonk (1917 - 1991)

“Antoon van Kranendonk (1917-1991), katholiek architect tussen oud en nieuw.

Antoon van Kranendonk werd op 17 februari 1917 in Brielle geboren en groeide op in een literair milieu. In 1920 verhuisde de familie naar Delft, waar hij de H.B.S. volgde, en in 1933 naar Amsterdam waar zijn vader hoogleraar Engelse Letterkunde werd. Nadat hij in Amsterdam de M.T.S. had afgerond en enige maanden als ontwerper van grafzerker had gewerkt, besloot hij in 1937 aan de Technische Hogeschool te Delft Bouwkunde te gaan studeren. Hier studeerde hij in 1945 af als bouwkundig ingenieur. Vanwege een gebrek aan opdrachten in Nederland besloot hij echter eerst een uitgebreide studiereis naar Scandinavië te maken. In Denemarken werkte hij onder meer bij een coöperatie met een eigen architectenbureau (Michaelson). Hier ontwierp hij zijn eerste bekende project, een huishoudschool die later zeer waarschijnlijk ook werd uitgevoerd. Na van Kranendonks terugkeer in Nederland ontstond er al snel weer contact met de Technische Hogeschool in Delft. Eerst was hij hier zeven jaar lang de assistent van professor Nico Lansdorp en in 1957 werd hij zelf benoemd tot hoogleraar met de opdracht het architectonisch ontwerp in het tweede studiejaar. Ook gaf hij twee jaar les aan de H.B.O. in Tilburg en was hij van 1946 tot 1954 redactiesecretaris van het Katholiek Bouwblad, waarin hij zelf ook regelmatig in publiceerde. Na het behalen van zijn diploma associeerde Van Kranendonk zich met architecten H. (Henri) J.W. Thunnissen (1890-1978), wiens dochter hij ook huwde, en diens zoon A. (Andre) W.P. Thunnissen (1921) in het Architectenbureau Thunnissen-Van Kranendonk-Thunnissen te Den Haag, vanaf omstreeks 1963 aangevuld met de Hongaarse vluchteling en architect M.J. Becka. Tezamen ontwierpen ze enkele decennia lang hoofdzakelijk voor katholieke opdrachtgevers. Aan het einde van de jaren 1940 ontwierp Van Kranendonk zijn eerste woningbouw in Den Haag en Breda. In Breda gaf hij in samenwerking met zijn leermeester M.J. Granpré Molière mede vorm aan de wederopbouwwijk Heuvelkwartier. Begin jaren 1950 maakte hij een aantal prijsvraagontwerpen voor gemeentehuizen in Schiedam, Cuyk en Amersfoort, waarvan alleen het laatste werd uitgevoerd. Omvangrijker en interessanter zijn Van Kranendonks kerkontwerpen, die veelal in samenwerking met H. en A. Thunnissen tot stand kwamen. Aanvankelijk hanteerde Van Kranendonk hiervoor nog een traditionalistische trant verwant aan die van de Delftse School, dat wil zeggen schoon metselwerk, opvallende torens en vormen ontleend aan historische voorbeelden. De ‘polderkerken’ te Middenmeer (1953), Ens (1956) en Luttelgeest (1956) getuigen van deze traditionalistische en ingetogen sfeer. Het omvangrijke seminariecomplex te Noordwijkerhout uit 1958 vormt met de vrijstaande kapel op ronde grondslag de overgang naar meer gewaagde vormen in de jaren 1960. Hoogtepunt in dit opzicht vormde de Don Bosco-kerk te Alkmaar uit 1961. Van Kranendonk bedacht hier een centrale aanleg onder één monumentaal tentdak waarmee een optimale relatie tussen de kerkgangers en het hoofdaltaar kon worden bereikt. Een eveneens gewaagde dakconstructie is die van de Moeder Gods kerk te Roosendaal (1966); hier overspant de betonnen ‘hypparschaal’ een kerkruimte van 21 vierkante meter. Behalve kerken, ontwierp Van Kranendonk tal van scholen. De laatste jaren ontwierp Van Kranendonk vooral in zijn woonplaats Den Haag. Belangrijke projecten hier zijn kantoorgebouwen aan

de Scheveningseweg (1977) en de Koninginnegracht (omstreeks 1979), en de Sint Antonius van Paduakerk aan de Fluwelen Burgwal uit 1984. Van een herkenbare architectonische signatuur is echter geen sprake. De bijgaande werkenlijst biedt een zo compleet mogelijk overzicht van het oeuvre van Van Kranendonk, tot stand gekomen op basis van literatuur- en verkennend archiefonderzoek en gesprekken met A. (W.P.) Thunnissen. Bij het NAI bevindt zich verder geen archiefmateriaal. Uitgangspunt bij de selectie was het aandeel van Van Kranendonk bij een ontwerp. In enkele gevallen werd een ontwerp echter door zowel Van Kranendonk als door H. en A. Thunnissen uitgevoerd, of het is niet bekend wie de hoofdverantwoordelijke is. Ook deze werken zijn in de lijst opgenomen.” [8]

afb. a: Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstandkerk, Ens, 1955, arch.: H. Thunnissen, A. van Kranendonk jr. en A. Thunnissen jr.

afb. c: Van Kranendonk; RK kerk De Waaier (1969)

“De oud-hoogleraar architectonische vormgeving prof. ir. A. van Kranendonk is op 74-jarige leeftijd in zijn woonplaats Den Haag overleden. Van Kranendonk was een van de laatste vertegenwoordigers van de Delftse School in de architectuur en doceerde van 1956 tot 1980 aan de Technische Universiteit Delft. Zijn eerste architectonische ontwerp dat publieke belangstelling trok, was het ontwerp voor het nieuwe stadhuis van Amersfoort in 1954. Het werd echter niet uitgevoerd, maar in de jaren zeventig gebouwd naar een herzien ontwerp van Van Kranendonk. Hij bouwde veel scholen en kerken, veelal voor rooms-katholieke opdrachtgevers. Hij bouwde in Roosendaal de eerste kerk met een hypar-dak, een zeven centimeter dikke betonnen overspanning van dertig meter. Van Kranendonk schreef zelf ook gedichten, en bracht tijdens zijn colleges de architectuur in verband met andere cultuuruitingen zoals muziek en theater.”

(NRC, 6 april 1991)

afb. b: Gemeentehuis Amersfoort (1974) (foto: 1985) Van Kranendonk

afb. d: Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand, Breda. Granpré Molière, medew.: A. van Kranendonk en H. Thunnissen.(1951-1953)

Over R.J. Veendorp (1905-1982)

Veendorp was een leerling geweest van Kropholler, voorafgaand aan hun samenwerking. Naast architect en illustrator was hij eigenaar van twee Groningse steenfabrieken, en een gewaardeerd kunstverzamelaar.

“Reurt Jan Veendorp (1905-1983) was een van oorsprong Groningse steenfabrikant en architect die ongehuwd en kinderloos bleef. Hij gaf zijn geld uit aan werk van tijdgenoten als de schilders Dirk Nijland en Paul Arntzenius en de beeldhouwer Lambertus Zijl, maar ook van zo ongeveer alle hoofdrolspelers in de Nederlandse kunst aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw.”

uit: NRC, 12 november 2012

“Architect, tekenaar, illustrator, schilderijenverzamelaar, tekeningenverzamelaar. Eigenaar van N.V. Veendorp's Steenfabrieken in Appingedam; kocht in 1925 zijn eerste schilderij. Later zou hij een collectie opbouwen van ruim 120 schilderijen, aquarellen en tekeningen van Nederlandse (Breitner, Gabriël, Isaac en Jozef Israëls, Jongkind, gebroeders Maris, Roelofs en Charley en Jan Toorop) en Franse meesters (Corot, Daubigny, Rousseau en Vollon) van rond de eeuwwisseling en de eerste decennia daarna (Heijbroek/Wouthuysen 1999, p. 291). De verzameling is tegenwoordig in langdurig bruikleen van het Groninger Museum.”

uit: <https://rkd.nl/nl/explore/artists/79658>

“De heer Veendorp (Appingedam 1905 – Ede 1983) studeerde tekenen, kunstnijverheid en bouwkunde aan de Academie Minerva in Groningen, en werkte daarna bij het architectenbureau van A.J. Kropholler in Wassenaar. Naast architect was hij ook eigenaar van twee steenfabrieken in Groningen, in Appingedam en Garrelsweer. Al op jonge leeftijd begon hij kunst te verzamelen.”

uit: <https://klaasamulderdotcom.wordpress.com/2013/03/11/kunstverzamelaar-veendorp/>